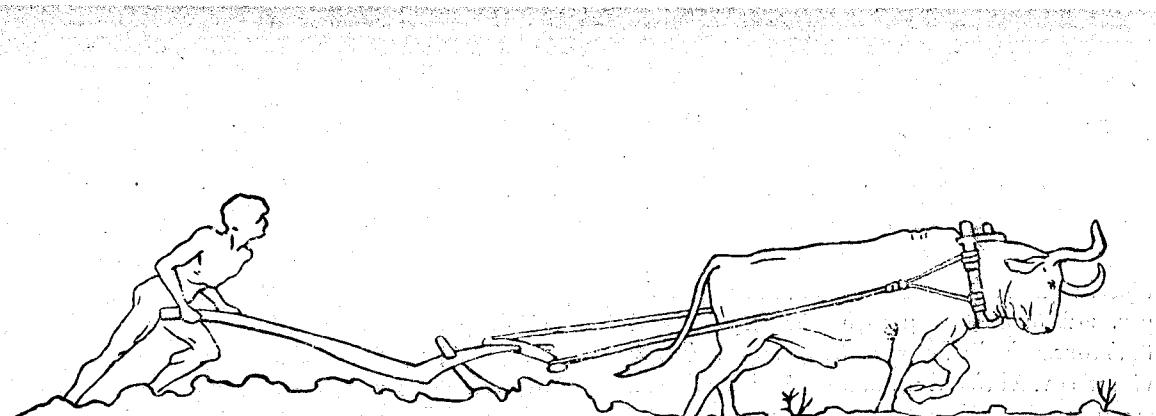

ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑ

ΤΗΣ ΚΩΝΣΤ. ΣΟΜΟΦ

ΛΑΪΟΣ

ΠΑΝΔΘΗΝΑΙΔ

ΕΤΟΣ Ζ' 15.
ΜΑΡΤΙΟΥ 1907.

ΟΙ ΣΥΠΡΑΦΕΙΣ ΜΑΣ — ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΒΕΡΝΑΡΔΑΚΗΣ

Ο Βερναρδάκης είχεν ἔλμη τότε πάλιν ἀπὸ τὴν Μιτυλήνην φέρων μαζί του τελειωμένον τὸν «Νικηφόρον Φωκᾶν» καὶ αἱ Ἀθῆναι ἔκπληκτοι ἐμάνθαναν ἓνα πρωΐ ὅτι ὁ συγγραφεὺς ἡτοιμάζετο νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸ ἑρημητήριόν του, διότι τὸ Βασιλικὸν Θέατρον ἥθελε καὶ δὲν ἥθελε νὰ ἀναβιβάσῃ τὸ τελευταῖον ἔργον τοῦ διασήμου Ἑλλήνος δραματικοῦ, ἡτοιμάζετο καὶ δὲν ἡτοιμάζετο νὰ τὸ παιῆῃ. Ο βασιλεὺς ἔδιδεν ὁ ἔδιος εἰς τὴν διεύθυνσιν τοῦ Βασιλικοῦ Θεάτρου τὸν θαυμασίως εἰκονογραφημένον «Νικηφόρον Φωκᾶν» τοῦ Σλουμβερζὲ διὰ νὰ φιθῇ ἓνα τελευταῖον βλέμμα εἰς τὰς σκηνογραφίας καὶ τὰ ἐνδύματα, καὶ ὁ Βερναρδάκης δὲν ἔδιδε τὸ χειρόγραφόν του εἰς τὸ θέατρον. Αἱ Ἀθῆναι ὅχι μόνον αἱ διανοητικαὶ Ἀθῆναι, ἀλλὰ καὶ Ἀθῆναι τῶν ἀλλων τάξεων αἱ δοποῖαι δέκα ἔτη πρὸιν εἶχαν λικνισθῆ εἰς τὸν μουσικὸν Ἰαμβὸν τῆς «Φαύστας», ἐδοκίμαζαν καποιαὶ ἀσυνήθη συγκίνησιν εἰς τὰς διαφόρους διαδόσεις αἱ δοποῖαι ἐγρονθοκοποῦντο ἀνηλεῶς μεταξὺ των.

Εἰς τὴν ἀκμὴν αὐτῆς τῆς ἀνησυχίας καὶ τῶν διαδόσεων, ἐκτυποῦσα ἓνα βράδυ τὴν θύραν τοῦ τρίτου πατώματος ἐνὸς ὑψηλοῦ σπιτιοῦ παρὰ τὰ Πευκάκια, ὃπου ἐκάθητο Βερναρδάκης.

— Ποῖος εἶναι;

Ἐίπα τὸ ὄνομα καὶ τὴν ἴδιοτητα μου. Μέσα ἡκούσθησαν βήματα βιαστικά, κρότος ποδῶν συρομένων, ψιθυρίσματα συνεννοήσεις ἀν ἐπρεπε ν' ἀνοιχθῇ ἢ θύρα. Ἐπὶ τέλους ἡ θύρα ἤνοιχθη καὶ ὁ σοφὸς ἴστωρικὸς καὶ βαθύτατος κριτικὸς καὶ ὁ συγγραφεὺς, ποὺ εἶχε γνωρίσῃ τοὺς μεγάλους θριάμβους τῆς σκηνῆς, μοῦ

ἵνοιξε μόνος του κρατῶν μίαν μετριόφρονα λάμπαν εἰς τὴν χεῖρα καὶ μὲ ὀδήγησε εἰς τὸ γραφεῖον του.

Τὸν εἰχα γνωρίση καὶ ἀλλοτε καὶ τὸν εἰχα ἰδῇ ἐπανειλημένως εἰς ἓνα σαλονάκι Ἀθηναϊκοῦ ξενοδοχείου ὃπου ἥρχειο νὰ ἐπισκεφθῇ τὴν κ. Βερώνη καὶ τὸν κ. Γεννάδην, τοὺς δύο εὐνοούμενους πρωταγωνιστάς του.

Δύω ὕδραι ἐπέρασαν γλίγωδα ἐκεῖνο τὸ βράδυ μὲ συνομιλίαν εἰς τὴν ὅποιαν ἔξεδηλοντο σιγὰ-σιγά, ἔνας-ἔνας οἱ παράδοξοι φόβοι του· τοῦ ἔζητοῦσαν τὸ χειρόγραφον τοῦ «Νικηφόρου Φωκᾶ» νὰ τὸ στείλουν εἰς τὴν Γερμανίαν διὰ νὰ γίνουν τὰ σκηνικά. Καὶ ἐκεῖνος δὲν ἥθελε νὰ στείλῃ τὸ χειρόγραφον. Εἰς τὴν Γερμανίαν θὰ τὸ παρελάμβανεν ὁ κ. Κλέων Ραγκαβῆς. Ο Βερναρδάκης ἐφοβεῖτο. Τί ἐφοβεῖτο δὲν τὸ ἔλεγε καθαρά. 'Αλλὰ καθὼς ἔσκιβε διὰ νὰ μοῦ ὅμιλήσῃ καὶ τὰ μάτια του ἐφαίνοντο ἐπάνω ἀπὸ τὰ γιαλιά του, ἔξωγραφίζετο μέσα εἰς τὰ γεροντικὰ μάτια ἀπερίγραπτος ἀνησυχία, ἡ ὅποια κάθε ἄλλον ἀνθρωπὸν θὰ τὸν ἔκαμνεν ἀστεῖον, ἔκεινον δῶμας τὸν ἔκαμνεν ἀκόμη συμπαθητικότερον, ἀφ' ὅσον συμπαθητικὸν τὸν ἔκαμνεν ἡ ἡλικία του καὶ σεβαστὸν ἡ ἐργασία του ἡ πολυποίκιλος καὶ μεγάλη καὶ πάντοτε ἐπιτυχῆς ἐργασία του.

Διότι πραγματικῶς ὁ Βερναρδάκης ἐγνώρισε τὰς μεγάλας ἐπιτυχίας τὰς ὅποιας δὲν γνωρίζουν εῦκολα οἱ συγγραφεῖς εἰς τὸν τόπον μας καὶ ἐγκατέλειψε τὰς ἐπιτυχίας εἰς τὸ σημεῖον τὸ ὅποιον δὲν ἀφίνονται αὐταὶ συνήθως.

Υπῆρξεν ἔνας ἀπὸ τοὺς καθηγητὰς τοῦ Πανεπιστημίου, οἱ δόποιοι εἶδαν ἀπὸ τὴν ἔδραν τῶν τὴν νεολαίαν νὰ συνωθήται πύκνῃ εἰς τὰ θρανία, μαγευμένη ἀπὸ τὴν διδακτικὴν δύναμιν, καὶ διέκρινεν μεταξὺ τῶν ἀκροατῶν ἀνθρώπους ποὺ δὲν ἡσαν πλέον φοιτηταὶ οὐτε νεανίαι πλέον. Αὐτὸ διὰ τὴν διδασκαλίαν λέγεται ἐπιτυχία μεγάλῃ. Καὶ δῆμος ἡρκεσε νὰ κινηθοῦν μίαν ἡμέραν μὲ ἀδόρατα σύρματα οἱ φοιτηταὶ ἐναντίον του καὶ ἔφθασε ν' ἀκουσθοῦν δλίγα ποδοκροτήματα διὰ νὰ ἀφήσῃ ὁ ὑπερήφανος διδασκαλὸς τὴν ἔδραν του, νὰ τινάξῃ τὴν κόνιν τῶν ποδῶν του καὶ νὰ φύγῃ εἰς τὴν Μιτυλήνην.

Κάθε ἄλλος θὰ ἐπέμενε, καὶ αὐτὸς ἰδιαιτέρως θὰ ἔπειτε νὰ ἐπιμείνῃ. Ἡ διδασκαλία δὲν εἶναι ὑποκειμενικὴ εὐχαρίστησις τὴν δόπιαν ἡμπορεῖ ν' ἀφήσῃ κανεὶς μόλις ἀπαντήσῃ κάποιαν δυσκολίαν. Ἀλλὰ ὁ Βερναρδάκης δὲν ἦτο πολεμιστής. Εἶχε μέσα του πολὺ ὑλικὸν διδασκαλὸν Σωκρατικῆς ἐποχῆς, καὶ εἶχε ἀκόμη καὶ κάτι τι ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ συχνὰ ὠδήγει τοὺς Αὐτοκράτοράς μας τοῦ Βυζαντίου ἀπὸ τὸν ὑρόν εἰς τὸ μοναστῆρον. Ἡσθάνετο πολὺ δεσποτικὴν μέσα του τὴν ἀνάγκην τῆς ἡσυχίας καὶ τῆς μονώσεως. Καὶ ἀν κρίνῃ κανεὶς ἀπὸ τὴν σπουδὴν μὲ τὴν δόπιαν ἔφευγεν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας, διὰ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Μιτυλήνην, ἐπειτα ἀπὸ κάθε δριαμβευτικὴν παράστασιν ἔργου, θὰ ἡμποροῦσε νὰ πιστεύῃ ὅτι περισσότερον καὶ ἀπὸ τὴν δριαμβώδη θεατρικὴν νίκην τῶν Ἀθηνῶν τὸν ἡχαράστει αὐτῇ ἡ ἐπιστροφὴ εἰς τὸ ἐρημητήριόν του.

Οπως δήποτε τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι τὸ Πανεπιστήμιον εἰς μίαν στιγμὴν μωρίας—ἀπὸ ἐκείνας τὰς ἀνεξηγήτους μωρίας τῶν δμάδων—ἐθνούσιασ πολύτιμον καθηγητήν. Ἀργότερα ἐθρυλεῖτο ὅτι ὁ Βερναρδάκης μὴ λησμονήσας τὸν ίστορικόν, ἔγραφε πολύτιμον ίστορίαν τῆς δόπιας χορηγὸς ἦτο ὁ Ἀβέρωφ. Ἡ φήμη δυστυχῶς δὲν ἐπεβεβαίωθη ἔκτοτε καὶ ὁ Βερναρδάκης φαίνεται ὅτι εἰς τὴν Μιτυλήνην ἐμοίρασε τὰς ὥρας τῆς ἐργατικῶν μοναξιῶν του μεταξὺ τῶν κριτικῶν ἐργασιῶν ἐπὶ τοῦ Εὐριπίδου, καὶ τῆς συγγραφῆς τῶν θεατρικῶν του ἔργων.

Καὶ εἶναι τὸ θεατρικόν του ἔργον πολὺ καὶ ἀπλώνεται δριαμβευτικὸν εἰς δύω φιλολογικάς μας γενεάς.

Ο παλαιὸς καὶ δλίγον διμιχλώδης θρῦλος τῶν Κυψελιδῶν τοῦ ἔδωκεν τὴν ὑπόθεσιν μιᾶς

τραγωδίας ἢ δοπία ζῆ ἀκόμη εἰς τὴν ἀνάμνησιν τῶν γεροντοτέρων μας. Ἡ τραγωδία ἐκείνη ἔχει ὅλα τὰ πλεονεκτήματα καὶ τὰ μειονεκτήματα πρώτου ἔργου, συγγραφέως ὃ δόποιος ἔχει δύναμιν μέσα του. Κάποτε εἰς τὰς ἔξειάσεις ἐνὸς παρθεναγωγείου ἤκουσα μίαν μαθήτριαν ἀπαγγέλλουσαν ἓνα μονόλογον ἀπὸ τοὺς «Κυψελίδας». Ἡ μικρὰ ἐτραγάνιζε μεταξὺ τῶν ὀδόντων τῆς πρώτης ὁδοντοφυΐας τοὺς ἱάμβους, μὲ τὴν ὥραιαν ἀσυνειδησίαν τῶν παιδιῶν αὐτῆς τῆς ἡλικίας. Ἐν τούτοις οἱ ἱάμβοι ἡσαν ὥραιοι καὶ ἔνας γέρος ὃ δόποιος ἐκάθιστο εἰς τὸ πλαΐ μου, ἔσκυψε καὶ μοῦ εἴπε μὲ ὑπερηφάνειαν.

— Εἶδες πῶς φαίνεται ὁ Βερναρδάκης;

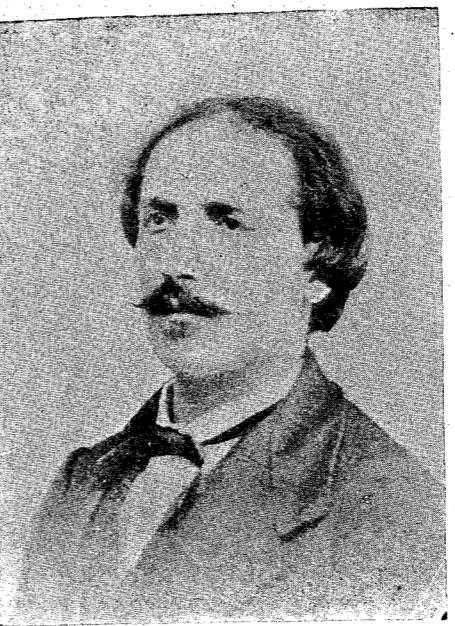
Ἄπο τὸ ἔργον τῆς πρώτης περιόδου τῆς θεατρικῆς ἐργασίας τοῦ Βερναρδάκη, μένει πραγματικῶς σημείον εἰς τὸ ἔλληνικὸν θέατρον καὶ σταθμὸς ἡ «Μερόπη». Ἐλαβα καὶ ἄλλοῦ τὴν εὐκαιρίαν νὰ σημειώσω ὅτι δὲν θὰ ὑπάρχουν πολλοὶ ἀνθρωποί, διαβάζοντες καὶ πηγαίνοντες εἰς τὸ θέατρον, οἱ δόποιοι νὰ μὴν γνωρίζουν τὸν πρῶτον στίχον τῆς τραγωδίας αὐτῆς

Εἰς σκέψεις εἶσαι βυθισμένη, ἄγασσα.

Ίδου ἔνας ἱάμβος τὸν δόποιον δὲν ἡμποροῦν παρὰ ν' ἀκούσουν εὐχαρίστως καὶ οἱ μανιωδέστεροι πολέμιοι τοῦ ἱάμβου. Καὶ σχεδὸν ὅλοι οἱ ἱάμβοι τῆς «Μερόπης» εἶναι ἐπίσης εὔκολοι ἀπλοὶ, ἀρμονικοί. Σπανίως ἔργον εἶναι τόσον ἀπλοῦν, τόσον ἀρμονικόν, τόσον ἀπαλόν. Ἡ κλασικὴ τραγωδία, μὲ τὴν ἀρχαϊκὴν τῆς ἀπλότητα εἶναι δύσκολον νὰ ἐπιστρέψῃ μεταξὺ μας εἰς τὴν πολύπλοκον ἐποχὴν εἰς τὴν δόπιαν ἡσιεμένη, διψῶσαν περιπλοκὴν καὶ ἀνακάτευμα. Ἡ «Μερόπη» αὐτὴν τὴν κλασικὴν τραγωδίαν ἐνθυμίζει καὶ φιλολογικῶς—δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία—αὐτὴ εἶναι τὸ ὥραιοτερον ἔργον τοῦ Βερναρδάκη, ἀλλὰ καὶ ἡ ὥραιοτερα τραγωδία τοῦ ἔλληνικον θέατρου, ἔξαγνιζουσα μόνη αὐτῇ ὅλην τὴν ἀλλην ἱάμβικην φλυαρίαν; τὴν πεζότητα τῶν μακρῶν μονολόγων, τὴν παγωνιὰν τῶν χυμένων εἰς τὰ κλασικὰ καλούπια σκηνῶν.

Δὲν θὰ παρακολουθήσω λεπτομερῶς τὸ θεατρικὸν ἔργον τοῦ Βερναρδάκη, πολὺ πλησίον πρὸς ἡμᾶς, γνωστὸν εἰς δλους μας διέρχομενον διὰ τῆς «Κυρὰ - Φροσύνης», ἐκτενόμενον εἰς τὴν Μεσαιωνικὴν «Μαρίαν Δοξαπατρῆ», ἐπιστρέφον πάλιν ὀπίσω διὰ τῆς «Ἀντιόπης». «Ολα αὐτὰ τὰ ἔργα δὲν ἀξίζουν φιλολογικῶς τὴν «Μερόπην».

Εἶναι ἀνάγκη ἄλλως τε νὰ φυάσωμεν εἰς τὰ

Ο Δημήτριος Βερναρδάκης νέος

δύω ἔργα τὰ δόπια ἀποτελοῦν τὴν μεγάλην θεατρικὴν ἐπιτυχίαν τοῦ Βερναρδάκη.

Ἐπέρασαν ἀπὸ τότε δέκα τέσσαρα διλόκληρα ἔτη. Ο Βερναρδάκης ἔδιδε ταυτοχρόνως εἰς δύω θέατρα τῶν Ἀθηνῶν τὴν «Φαύσταν» διὰ τῆς Βερώνης εἰς τὸ θέατρον τῆς Όμονοίας, διὰ τῆς Παρασκευοπούλου εἰς τὸν «Παράδεισον».

Τὸ Ἀθηναϊκὸν κοινὸν ἔγειμιζε κάθε βράδυ ἀσφυκτικῶς καὶ τὰ δύω θέατρα, δ ποιητής ἀνευφημεῖτο εἰς τὸ ἐν καὶ ἀνεχώρει διότι τὸν ἔζητον νὰ τὸν ἀνευφήσουν εἰς τὸ ὄλλο, οἱ Βερώνισσαν ἔκινδυνεαν νὰ συμπλακοῦν εἰς τὰ καφεφενεῖα, καὶ αἱ ἐφημερίδες ἀφήσασι κάθε ἀλλήν συζήτησιν ἐδημοσίευαν μακρὰς ἀντεγκλήσεις τῶν κριτικῶν.

Τί εἶχε μέσα τού τὸ δρᾶμα αὐτὸς ὥστε νὰ προκαλέσῃ τόσας συζητήσεις, νὰ κινήσῃ τὸ ἐνδιαφέρον δλους τοῦ κόσμου, νὰ προκαλῇ συρροήν ἀπὸ τὰς ἐπαρχίας, νὰ γεμίζῃ κάθε βράδυ δύο θέατρα; Εἶχε κάτι τι τὸ δόποιον δὲν ἡμπορεῖ νὰ τὸν ἀρνηθῇ κανεῖς, κάτι τι τὸ δόποιον τὸ κάμνει ἀκόμη σήμερον νὰ στέκεται ἀμείωτον εἰς τὴν σκηνήν, νὰ προκαλῇ ἀκόμη συρροήν κοινοῦ τοῦ δόποιον τὸ μεγαλείτερον χαρακτηριστικὸν εἶνε τὸ ἀψίκορον.

Εἶχε τελείαν σκηνικὴν ἀλήθειαν. Φαντάζομαι

τοὺς μεταρρυθμιστάς, τοὺς εἰκονοκλάστας, τοὺς ἐπαναστατικούς, τοὺς ἀποστάτας, τοὺς φαντάζομαι γελῶντας εἰς αὐτὴν τὴν γραμμήν. Ἀλλὰ ἀπὸ τὰ ἔργα των τὰ δόποια ἡ δὲν βλέπουν τὰς σανίδας τῆς σκηνῆς, ἡ τὰς ἀνεβαίνουν στηριζόμενα μὲ δεκανίκια, ἀπὸ τὰ ἔργα δλων μας τέλος πάντων, ἔργα τὰ δόποια ἀγωνιζόμενα νὰ στήσωμεν τρεῖς βραδυές εἰς τὸ πάλκον, δὲν βλέπω ποιον θὰ ἡμποροῦσε δικαίως νὰ κάμη αὐτὸν τὸν θρίαμβον—τὸν σκηνικόν, νὰ ἔξηγούμεθα, θρίαμβον—τῆς «Φαύστας».

Εἶναι ἀναμφισβήτητον ὅτι ἡ σκηνικὴ ἐπιτυχία δὲν ἔχει βεβαίως πολλὴν σχέσιν μὲ τὴν ἐσωτερικὴν φιλολογικὴν ἀξίαν ἐνὸς θεατρικοῦ ἔργου. Ἀλλὰ τῆς «Φαύστας» ἡ ἐπιτυχία δὲν είναι ἀπὸ τὰ ἀνεξηγήτα μυστήρια ποὺ παρουσιάζει συγχά τὸ θέατρον.

Η «Φαύστα» ὑπῆρξε τὸ προϊόν τῆς διανοητικῆς ὀριμότητος τοῦ Βερναρδάκη. Δὲν ἔχει τὴν κλασικὴν ἀπλότητα τῆς «Μερόπης» πρωρογισμένην ν' ἀπευθυνθῇ εἰς λεπτότερον ἀκροατήριον. Ἐχει δῆμος τὴν μεγαλοπρέπειαν εἰς τὰς σκηνὰς τὴν δόπιαν δὲν ἔχει ἡ πρώτη, ἔχει ἐνότητα ἐνδιαφέροντος, ἔχει ἐντονον πάθος, ἔχει ἐκτὸς δλων αὐτῶν τὴν γλωσσικὴν ἀρμονίαν ἡ δόπια κάμνει τὸν στίχον τοῦ Βερναρδάκη προσιόν εἰς δλους, ἀνεκτὸν καὶ εἰς τοὺς ἀντιπάλους. Εἰς τὰ παγωμένα στοιχεῖα τῆς καθαρευούσης, ἀπὸ τὰ συντρίμματα τοῦ μουσιώδους ἱάμβου, δ Βερναρδάκης ἔχευρε νὰ φυσήσῃ κάποιαν ζωὴν. Καὶ σκέπτεται κανεὶς τί θὰ ἔκαμνεν δ ἀνθρωπος αὐτὸς μὲ τὴν δραματικὴν δύναμιν, μὲ τὴν τόσην γλωσσικὴν καλαισθησίαν, ἀν ἀντὶ νὰ φυσῷ ζωὴν εἰς τοὺς νεκρούς, ἔπαιρνε ζωντανοὺς τύπους καὶ ζωντανὴν γλῶσσαν καὶ ἀφήνε τότε ἐλευθέρων τὴν μεγάλην δημιουργικήν του δύναμιν, νὰ πλάσῃ τὸ τέλειον ἔργον τοῦ Ελληνικοῦ θέατρου.

Απὸ τὴν «Φαύσταν» ἔως τὸν «Νικηφόρον Φωκᾶν» ἐμεσολάβησαν δώδεκα ἔτη. Εἰς τὸ μεταξὺ δ συγγραφεὺς ἐγήρασε. Η τραγωδία τοῦ μεγάλου βασιλέως εἶχε γραφῆ μὲ χέρια τὰ δόποια ἔτεραν πλέον. Τὸ βαρύν θέμα ἦτο πολὺ διὰ κυρτωμένους πλέον ὄμοις.

Καὶ ἐν τούτοις εἰς τὸν «Νικηφόρον Φωκᾶν» ὑπάρχουν σκηναὶ εἰς τὰς δόποιας φαίνεται δ Βερναρδάκης, καὶ ἡ τελευταία σκηνὴ τῆς ἀναγγελίας τοῦ φόνου τοῦ αὐτοκράτορος, μᾶς δείχνει τὸ Βυζαντίον εἰς μίαν φρικιαστικὴν εἰκόνα, τὴν δόπιαν δὲν θὰ ἡμποροῦσε νὰ γράψῃ κα-

νείς δόλος άπό τὸν ἀνθρωπὸν ἐκεῖνον, ὅχι μόνον διότι ἡτο βαθὺς μελετητὴς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἀλλὰ καὶ διότι εἰχε κάτι τι τὸ Βυζαντινὸν εἰς τὸν χαρακτῆρα του.

Ο «Φωκᾶς» δὲν ἔκουμε τὴν ἐπιτυχίαν τῆς «Φαύστας». Ἰσως ἡ ἐπισημότης του Βασιλικοῦ Θεάτρου, παγώνουσα κάθε ἐκδήλωσιν ἐνθουσιασμοῦ, συνετέλεσε εἰς τὸ σχετικὸν τῆς ἐπιτυχίας. Ἰσως τὸ ἔργον δὲν ἦλθεν εἰς κατάληλον στιγμὴν δύναται.

Πάντως ὁ «Φωκᾶς» είναι τὸ γεροντικὸν στερνοπαῖδι τοῦ Βερναρδάκη. Ἐχει στιγμὰς δυνατὰς μόνον. Ἡ κόπωσις τοῦ συγγραφέως φαίνεται ζωηρὰ εἰς τὸ ἔργον. Ὁ ιστορικὸς είναι πάντοτε βαθὺς, πολυμαθῆς καὶ λεπτολόγος, ἀλλ' ὁ δραματικὸς ἀφήνει νὰ περνοῦν ἀπὸ πολὺ κοντά του, ὥραιότητες τὰς δροίας χάνει, διότι δὲν προφθάνει ν' ἀ-

πλώσῃ τὰ τρέμοντα χέρια νὰ τὰς συλλάβῃ.

Μὲ τὸν «Νικηφόρον Φωκᾶν» ἔκλεισε τὸ θεατρικὸν του ἔργον ὁ Βερναρδάκης. Ἐνόσῳ ἔξη τὸ περιέφερε θριαμβευτικῶς τὸ θέατρον του εἰς τὰ πέρατα του Ἑλληνικοῦ κόσμου καὶ τὸ δνομά του τὸ ἐστερεώσει εἰς τὸν θαυμασμὸν ἐπτὰ ἐκαπομψίων Ἑλλήνων.

Θὰ ζήσῃ τὸ ἔργον τώρα ποὺ δ συγγραφεὺς ἀπέθανε; Ὅπαρχουν οἱ νομίζοντες ὅτι μὲ τὴν ταχύτητα ποὺ κατρακυλᾶ εἰς τὴν ἀβύσσον τῆς λήθης ἡ τραγῳδία, είναι ἀδύνατον νὰ σταματήσῃ καὶ ἡ «Φαύστα» καὶ ἡ «Μερόπη». Ὅπαρχουν καὶ ἄλλοι οἱ δοποὶ θεωροῦν ὅτι ἡ «Μερόπη» θὰ μείνῃ τὸ ὀραιοτέρον ἔργον τοῦ νεοελληνικοῦ θεάτρου, τὸ ἐμπνευσμένον ἀπὸ τὴν κλασικὴν ἀρχαιότητα, καὶ ὅτι τῆς «Φαύστας» ἡ ζωὴ δὲν ἔτελείσεν ἀκόμη.

Γ. Β. ΤΣΟΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΤΟ ΕΡΓΟΝ ΤΟΥ ΒΕΡΝΑΡΔΑΚΗ

Ἡ πνευματικὴ περιουσία, τὴν δροίαν κληροδοτοῦ εἰς τὸ ἔθνος του ὁ πρὸ μικροῦ ἀποθανών Δημήτριος Βερναρδάκης, ἀποτελεῖ δλόκληρον βιβλιοθήκην ἐντύπων ἡ χειρογράφων. Εἰς τὸν ὀγκώδη τοῦτον θησαυρόν, ὑπάρχει ἔνας τόμος «Γενικῆς Ιστορίας» καὶ δὲν εἰξέρω πόσοι ἄλλοι ἀνέκδοτοι. Ὅπαρχουν πέντε ιστορικὰ δράματα τυπωμένα, — *Μαρία Δοξαπατῆρ*, *Μερόπη*, *Κυψελίδαι*, *Ἐνφροσύνη*, *Φαύστα*, — καὶ ἄλλα δύο πρὸς ἔκδοσιν, ἡ *Ἀντιόπη* καὶ ὁ *Νικηφόρος Φωκᾶς*. Ἔπειτα εἰνε αἱ κριτικαὶ ἐκδόσεις τῶν τραγῳδῶν τοῦ Εὐριπίδου, μετὰ μακρῶν προλεγομένων καὶ σημειώσεων, πέντε τόμοι. Ὁ «Ψευδατικισμὸς» *Ἐλεγχος*, γλωσσικὴ μελέτη, ἀπὸ πεντακοσίας μεγάλας σελίδας. Μία Γραμματικὴ τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης, ἡ κατὰ τὸν κ. Κόντον «χειρίστη πασῶν», — ἐπίκρισις, τὴν δροίαν τόσον ἀκριβὰ ἐπλήρωσεν ὁ σοφὸς καθηγητής, ἀν καὶ ἀκριβώτερα ἵσως ἐπλήρωσε τὴν ἀντεπίκρισιν διευθύνσεων τοῦ πιθανῶν, ἡ ἀποτελοῦσα τὴν ισορροπίαν ἐκείνην, τὴν δροίαν σπανίως ἀπαντῶμεν εἰς τοὺς λεγομένους πολυσχιδεῖς. Τὸ πνεῦμα τοῦ Βερναρδάκη εἰμπορεῖ νὰ παρασταθῇ ὡς κέντρον, ἀπὸ τοῦ δροίου ἐκπέμπονται ἀστεροειδῶς ἀκτίνες ισοπάντων, κριτικῆς καὶ πολεμικῆς προπάντων, κρίσεις ποιητικῶν διαγωνισμῶν, κττ.

τῶν δροίων μακρὰ καὶ δυσχερής θὰ ἡτο ἡ ἀπαρχήμησις.

Ο Δημήτριος Βερναρδάκης ἀνήκει λοιπὸν εἰς τὴν παρὸν ἡμεῖν πολυπληθῆ χορείαν τῶν πολυγράφων. Αλλὰ δὲν εἰνε τόσον τὸ ποδὸν τῆς παραγωγῆς, τὸ δροῖον τὸν χαρακτηρίζει, — ἄλλοι συγγραφεῖς τῆς ἐποχῆς του ἀφῆκαν ἀκόμη βαρυτέραν χαρτίνην κληρονομίαν, — δοσοὶ δὲ ποικιλία της. Ο Βερναρδάκης ὑπῆρξε συγχρόνως φιλόλογος (Ἑλληνιστής), ιστορικός, κριτικός καὶ ποιητής. Άλλοι ὑπῆρξαν δλ' αὐτὰ μαζί, καὶ συγχρόνως ἀρχαιολόγοι, λεξικογράφοι, χημικοί, ἀστρονόμοι, ἀνθρωπολόγοι καὶ δὲ, τοῦ ὑπέλετε. Τοιαύτη τις παντογνωσία καὶ παντογραφία δὲν ἡτο σπανία εἰς τοὺς λογίους τῆς παρελθούσης γενεᾶς, μεταξὺ τῶν δροίων δὲ τὸν Ἀλέξανδρος Ραγκαβῆς ἀπομένει τὸ ἀφριαστὸν πρότιπον. Αλλὰ τὸ χαρακτηριστικὸν τοῦ Βερναρδάκη είναι ἡ ἀρμονία μεταξὺ τῶν διαφόρων του κλίσεων, ἡ συμμετρία, ἀς εἴπωμεν καλλίτερα, τῶν ἀντιθέτων αὐτῶν διευθύνσεων τοῦ πνεύματός του, ἡ ἀποτελοῦσα τὴν ισορροπίαν ἐκείνην, τὴν δροίαν σπανίως ἀπαντῶμεν εἰς τοὺς λεγομένους πολυσχιδεῖς. Τὸ πνεῦμα τοῦ Βερναρδάκη εἰμπορεῖ νὰ παρασταθῇ ὡς κέντρον, ἀπὸ τοῦ δροίου ἐκπέμπονται ἀστεροειδῶς ἀκτίνες ισοπάντων, κριτικῆς καὶ πολεμικῆς προπάντων, κρίσεις ποιητικῶν διαγωνισμῶν, ἡ ἀμφισβητούμενων, ἡ λύσις ιστορικῶν ἀμφιβολῶν περὶ τὰς λεπτομερείας ἡ τὰς γενικότητας, καθαρὰ κριτική — μέσα εἰς δρᾶμα, — ὑπὸ τὴν δροίαν δυσκόλως κρύπτεται ἡ ἐπίκρισις, ἡ ἐξέλεγκτις τῆς ἐναντίας γνώμης ἄλλων ιστορικῶν καὶ ἄλλων κριτικῶν. Τοῦτο δὲν φαίνεται βέβαια ἐκ πρώτης ὅψεως, καὶ μάλιστα εἰς ἔνα ἀμύητον. Αλλ' ἔρχεται στιγμή, δχι πλάνης μεγάλης, κατὰ

νός, ἔξης τὰ κεδνὰ βλαστάνει βουλεύματα». Ο Γκαΐτε ὑπῆρξε διακεριμένος φυσιοδίφης, ἀλλ' ἡ ποιητική του μεγαλοφυῖα ὑπερεῖχε πάσης ἄλλης του κλίσεως. Ο Comte ἡτο ἀπὸ τοὺς ἔξοχους μαθηματικούς, οἱ δοποῖοι κατί προσιθέτον εἰς τὴν ἐπιστήμην ἀλλὰ προπατότες μεγάλος φιλόσοφος. Ο ἐγκυλοπαιδικῶν Βολταῖρος ἡτο εἰς θέσιν νὰ γράψῃ περὶ παντὸς ἐπιστήμην, μὲ δῆην ἀρμοδιότητα συνέθετε μίαν κλασσικὴν τραγῳδίαν· ἀλλὰ τὸ σπινθηροβόλημα τῆς γαλατικῆς εὐφυΐας ἀμαύρονε κάθε ἄλλην λάμψιν σοφίας ἡ ἐμπνεύσεως, καὶ εἰς τὴν Ιστορίαν τῆς φιλολογίας δὲν ἔχει μεγάλην θέσιν οὔτε ὡς μαθηματικός, οὔτε ὡς φιλόσοφος, οὔτε κανὸς δραματογράφος: ἀλλ' ἀπλούστατα ὡς Βολταῖρος. Ἐν γένει, εἰς τοὺς πολυειδεῖς αὐτοὺς γίγαντας, μία ἀκτὶς ἐπεκτείνεται εἰς τὸ ἄπειρον, μία ίδιότης κυριαρχεῖ καὶ ἐπισκοπεῖται τὰς ἄλλας, μικρὰς ἢ μεγάλας, πολλὰς ἢ δλιγωτέρας.

Ἄλλ' ὁ ίδιος μας Βερναρδάκης, — γίγας καὶ αὐτὸς εἰς τὸ μικρόν μας Πάνθεον, δρος τουλάχιστον θεωρεῖται γενικῶς, — διέπρεψεν ἔξισου εἰς δὲ, τοῦ ἐπεδόθη. Κανεὶς δὲν θὰ ἡμποροῦσε νάποφανθῆ μὲ πεποίθησιν, ἀν, ἀνεξαρτήτως τῆς ἀπολύτου ἀξίας ἐκάστου τῶν ἐπὶ μέρει, ὑπῆρξε μεγαλήτερος ὡς φιλόλογος ἢ ὡς ίστορικός, ὡς κριτικὸς ἢ ὡς ποιητής. Τὸ κατ' ἐμὲ τουλάχιστον, δὲ «Ψευδατικισμὸς» *Ἐλεγχος* δὲν μοῦ φαίνεται νὰ βαρύνῃ ὀλιγάτερον εἰς τὴν πλάστιγγα μιᾶς ἀπροκλήπτου κριτικῆς, ἀπὸ τὴν «Φαύσταν» ἢ τὴν «Μερόπην», οὔτε τὰ προλεγόμενα εἰς τὰς «Φοινίσσας» ἀπὸ ἐν μάθημα *Γενικῆς Ιστορίας*. Νομίζω δέ, δὲ, δχι μόνον καμμία ίδιότης δὲν ἐπικρατεῖ εἰς βαθὺδον ἐπαισθητῶς ὑποβιβάζοντα τὰς ἄλλας παρὰ τῷ Βερναρδάκη, ἀλλὰ καὶ εἰς κάθε σχέδον ἔργον του, οἰαςδήποτε φύσεως, δὲ κριτικὸς ἀνευρίσκει ἀρμονισμένας, βιηθούμενας ἀμοιβαίως, καὶ τὰς τέσσαρας. Ως παράδειγμα εἰμπορεῖ νὰ μᾶς χρησιμεύσῃ ἡ «Φαύστα», τὸ ἀριστούργημα, κατ' ἐμέ, τοῦ Βερναρδάκη, (μεθ' ὅσα λέγονται οἱ θαυμάζοντες τὴν σκηνικὴν τελείωτητα τῆς «Μερόπης»). Η «Φαύστα», δρᾶμα, εἰνε ποίημα, καὶ φυσικὰ τὸ ποιητικὸν στοιχεῖον, ἰσχυρὸν καὶ ἀδολον, ἐπρεπε κυριώτερος νὰ ἐπικρατῇ. Καὶ δομως δχι. Ἀν καὶ τὸ ποιητικὸν στοιχεῖον εἰς τὴν «Φαύσταν» δὲν εἰνε τὸ ἀσθενέστερον, δὲν πιστεύω οὐχ' ἡττον νὰ ὑπερβάλῃ οὔτε τὸ γραμματικόν, οὔτε τὸ ιστορικόν, οὔτε τὸ κριτικόν. Η καθαρεύουσα ἐκείνη γλώσσα, δχι τόσον μελετημένη, δχι τόσον σχολαστικὴ ἀνθείται βιωμένη, δχι πλάνης μεγάλης, κατὰ

τὴν δποίαν δ μετὰ προσοχῆς μελετῶν τὴν «Φαύσταν», ἀρχῆς πλέον νὰ ὑποπτεύεται μῆπως δὲν πρόκειται περὶ δράματος, ἀλλὰ περὶ καθαρᾶς πολεμικῆς. Τοῦτο, τὸ δποῖον διέκρινα ἐγώ, μολονότι δὲν παρακολουθῶ συστηματικῶς τὰς ἰστορικὰς ἔρευνας καὶ συζητήσεις, ἀποδεικνύει δτι καὶ ὑπὸ κριτικὴν ἔποψιν, ἡ «Φαύστα» εἶνε τόσον σημαντικὴ δσον ὑπὸ ποιητικήν, φιλολογικὴν καὶ ἰστορικήν.

Ηθελα τῷρα νὰ φέρω ὡς παραδειγμα καὶ ἄλλο ἔργον τοῦ Βερναρδάκη δπον, ὡς ἐκ τῆς φύσεως του, τὸ ποιητικὸν στοιχεῖον δὲν θὰ ἡτο ἀπαραίτητον, διὰ νὰ δειχθῇ δτι κ' ἔκει ἀκόμη παρατηρεῖται ἵσχυρὸν δσον σχεδὸν εἰς τὴν «Φαύσταν» — ἀλλ' ἐνδίσκομαι τφόντι εἰς ἀμηχανίαν ἐκλογῆς. Υποδέτω οὐχ ἡττον δτι εἶνε εὔκολον νὰ πεισθῇ κανεὶς δτι οἰονδήποτε κεφάλαιον τῆς «Γενικῆς Ἰστορίας», ὑπὸ ἔποψιν ὕφους, εἰκόνων καὶ ἔξαρσεως, δὲν εἶνε κατώτερον οἰονδήποτε δράματος τοῦ ἴστοριογράφου, δὲ «Ψευδατικισμοῦ Ἐλεγχος» περιέχει ἀφθόνους τὰς ἐμπνευσμένας σελίδας. εἰς τὰς δποίας ἡ καθαρῶς λογοτεχνικὴ ἀμιλλᾶται πρὸς τὴν ἄλλην γραμματικὴν καὶ κριτικὴν δεινότητα τῆς μελέτης. Ἀλλ' ἀκόμη λαμπρότερα καταφαίνεται, κατὰ τὴν γνώμην μου, δτι τὰ ἐπιστημονικὰ ἔργα τοῦ φιλολόγου εἶνε ἔργα ποιητοῦ ἴσης σχεδὸν ἀξίας, εἰς μίαν ἐκτενῆ μελέτην περὶ τῆς λέξεως παντούφλα, δημοσιευμένην εἰς τὸ «Ἀττικὸν Ἡμερολόγιον» τοῦ 1883. Ο Βερναρδάκης προσπαθεῖ νάποδεῖῃ ἔκει, δτι ἡ παντούφλα, ἡ νομιζομένη ὡς ἔνεικὴ λέξις, εἶνε ἀπλούστατα τὸ παλαιὸν πατόφελλον, τὸ δποῖον ἀπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς ἔδανείσθησαν οἱ Εὐρωπαῖοι, καὶ ἡλιοιωμένον, ἀγνώριστον οὗτος ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πατρίδα του. Τὸ θέμα ἔχροταν, ἡ ἐπιστημονικὴ ἀπόδειξις τελεία καὶ αἱ παραπομπαὶ ἀφθονοι, δπως εἰς διατριβὴν τοῦ κ. Κόντου ἡ τοῦ κ. Χατζιδάκη. Ἀλλ' δποία διαφορὰ μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῶν δμοίων της! Ποία χάρις εἰς τὴν ἀπλῆν ἔξιστόρησιν, τῶν περιπτετῶν καὶ τῶν παθημάτων μιᾶς λέξεως, τὴν δποίαν δμως ἡ δημιουργικὴ γραφις παρουσιάζει σχεδὸν ὡς δντότητα ζωντανή, κινοῦσαν τὸ ἐνδιαφέρον μας, τὴν ἀγάπην μας, τὸν οἴκτον μας! Καὶ δποία ἔξιρσις εἰς τὸν ὄρατον κ' ἐνθυσιάσθη ἔκεινον ἐπίλογον, δπου ἀπροσδοκήτως ἀναφαίνεται, ὡς ἀντίθεσις πρὸς τὴν παντούφλαν, τὸ τσαροῦχι, τὸ ἀθάνατον ἡρωϊκὸν τσαροῦχι τῶν ἐλληνικῶν δρυμῶν καὶ φαράγγων, ἡ μόνη ὑπόδυνσις ἡ ἵκανη νὰ μᾶς ἀποδώσῃ τὴν πάτριον κληρονομίαν, — διαφορετικὴν βέβαια ἀπὸ λέξεις, τὰς

δποίας μᾶς ἐπῆραν οἱ Φράγκοι, — καὶ νὰ ἐπιτελέσῃ τὸ θαῦμα θαυμάτων, τὴν ἀληθῆ νεκρανάστασιν τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ! Ἐλέχθη περὶ τοῦ ποιητοῦ δτι δμοιάζει μὲ τὸ πτηνόν, τὸ δποῖον καὶ δταν περιπατῆ ἀκόμη, φανερώνει δτι ἔχει πτέρυγας. Ἡ πεζογραφία τοῦ Βερναρδάκη εἶνε ἀκριβῶς τὸ ἀνήσυχον περιτάτημα τοῦ πτηνοῦ, τὸ δποῖον εἰς κάθε στιγμὴν εἶνε ἔτοιμον νὰ πετάξῃ. Καὶ γλωσσολογῶν ἀκόμη, δ Βερναρδάκης μένει ποιητής.

Διὰ τῶν ἀνωτέρω, ὑποθέτω, εἰμπορεῖ νὰ ἔξιγγηθῇ καὶ ἡ ἀνυπέρβλητος φήμη, τὴν δποίαν εἶχεν ἀποκήση μεταξὺ τῶν συγχρόνων του δ Δημήτριος Βερναρδάκης, θεωρούμενος γενικῶς ὡς δ κορυφαῖος τῶν Ἑλλήνων λογίων. Ἀν ἐκ τῶν τεσσάρων συγκεκριμένων του ἰδιοτήτων, ἐπεκράτει μία ὥστε νὰ συγκαλύπη τὰς ἄλλας, — ἔστω καὶ ἡ ποιητική, — ἡ φήμη του θὰ ἡτο ἀπείρως μικροτέρα. Ἀλλ' ἡ ἴσορροπία ἔκεινη, περὶ τῆς δποίας ἐλέγαμεν πρίν, συνέτεινεν ὥστε δ Βερναρδάκης νὰ πιστεύεται ὑφ' ὅλων ὅχι ἀπλῶς ποιητής, οὔτε μόνον σοφός, ἀλλὰ σοφὸς ποιητής, — φιλολογικὸς τίτλος, δ δποῖος εἰς τὸν τόπον μας, δπου τὰ πράγματα δὲν εἶνε ἀκόμη τόσον ἔκεινα μεταξύ του καὶ κριτικὴ ἀληθινὴ δὲν ὑπάρχει, θεωρεῖται ὡς δ λαμπρότερος ὅλων. Τούλαχιστον καθ' ἣν ἔποχην ἐστρεώθη ἡ φήμη τοῦ Βερναρδάκη, εἰς τρόπον ὥστε νὰ εἶνε καθαυτὸν ἀκλόνητος, τοιαύτη τις ἐπεκράτει ἀντίληψις. Ποιητὴς δηλαδὴ φορδαρισμένος μὲ σοφόν, κατὰ τὴν γαλλικὴν ἔκφρασιν, ἐνθεωρεῖτο ἀσυγκρίτως ἀνώτερος ἀπὸ ποιητήν, μεγαλύτερον ἔστω, ἀλλὰ μόνον ποιητήν. Ἡ δὲ σοφία, δποία δὲν ἴσχυροποιεί τὸ ποιητικὸν χάρισμα τοῦ Ἐκλεκτοῦ, ὡς ἀφθονος σκληρὸς χαλκὸς ἀναμιγγυόμενος μὲ τὸν ἀπεφθονον χρυσόν, δὲν ἔπρεπε νὰ εἶνε ἡ μεγάλη ἔκεινη καὶ ὑψηλὴ σοφία, τὴν δποίαν μόνον οἱ ὑπερφυεῖς ποιηταὶ κατέχουν, ἀλλ ἀπλῶς φιλολογικὴ ἡ ἰστορικὴ καλλιέργεια, προπάντων δὲ δεινὴ ἐλληνομάθεια. Ο δξιος τοῦ ὄντος λογοτέχνης ἔπρεπε, τὴν ἔποχὴν ἔκεινην ἀκόμη, νὰ εἶνε προπαντὸς ἐλληνιστής, νὰ χειρίζεται πάντοτε, καὶ εἰς τὰ πεζά του καὶ εἰς τὰ ἔμμετρα, μίαν ἀρχαῖζονσαν νεοελληνικὴν γλῶσσαν, ἄφογον γραμματικῶς καὶ συντακτικῶς, ὥστε νάποκαλύπτωνται πρὸ αὐτῆς καὶ οἱ σοφώτεροι, — πρᾶγμα τόσῳ μάταιον δσον καὶ δυσχερές, ὥστε μόλις δακτυλομετρούμενοι λογογράφοι, προσεκτικοὶ καὶ ματαιόσχολοι, νὰ εἰμποροῦν νὰ τὸ κατορθώνουν. Ἀν

ἡτο καὶ ἴστορικὸς δ προνομιοῦχος αὐτὸς ποιητής, τόσῳ τὸ καλλίτερον. Ἀλλ' ἡ δόξα του θὰ ἔφθανεν εἰς τὸ κατακόρυφον, ἀν ἡτο καὶ εἰς θέσιν νὰ ἐκδίδῃ μετὰ σχολίων καὶ διορθώσεων τὰ κείμενα τῶν ἀρχαίων συγχραφέων, καὶ νὰ ἐπικρίνῃ τὰς διωρθώσεις τῶν ἔνων — τῶν γερμανῶν προπάντων — κριτικῶν. Εἶδαμεν δτι δ εὐτυχῆς Βερναρδάκης ἡμποροῦσεν ἔξαιρετα νὰ τὰ κάμνῃ ὅλ' αὐτά, καὶ κάτι παραπάνω. Διὰ τοῦτο ἀνήλθε τόσον ὑψηλὰ εἰς τὴν ἐκτίμησιν τοῦ πανελλήνου, ὡς λόγιος γενικῶς καὶ ἴδιαιτέρως ὡς δραματικὸς ποιητής, καὶ διὰ τοῦτο ἡμεῖς οἱ νεώτεροι τὸν ὑψηλαμεν πλέον στημένον ἀσφαλῶς εἰς περίβλεπτον θρόνον λατρείας, εἶδωλον τὸ δποῖον ἡμεθα ὑποχρεωμένον νάτενίζωμεν μετὰ σεβασμοῦ καὶ δέους, ὡς κάτι ἱερὸν καὶ ἀνέγγικτον.

Κατὰ τὴν τελευταίαν εἰκοσαετίαν, μαζὶ μὲ κάποιαν φιλολογικὴν Ἀναγέννησιν, ἐσημειώθησαν τὰ συμπτώματα καὶ κάποιας φιλολογικῆς Ἐπαναστάσεως. Νέοι ἄνδρες, μὲ τὸ θάρρος καὶ μὲ τὸ φῶς ἄλλων ἀντιλήψεων, ὑγιεστέρων, ἡρχισαν νὰ πετροβολοῦν καὶ νὰ προπηλακίζουν τὰ εῖδωλα τοῦ παλαιοῦ καιροῦ, εἴτε πρόσωπα, εἴτε ἰδέας. Δὲν ἐσεβάσθησαν καμμίαν φήμην καὶ καμμίαν δέξαν, οἱ ἐπαναστάται αὐτοῖ, δταν τοῖς ἐφαίνετο ἀδικαιολόγητος. Καὶ ἀν αἱ χειρες των δὲν ἡσαν τόσον ἴσχυραί ὥστε νὰ μεταχειρισθοῦν ἀποτελεσματικώτερα τὴν σκαπάνην ἢ τὸ περιλάλητον σφυρὶ τοῦ Νίτεσ, — καὶ ἀς ἐκανυκῶν δτι τοῦτο καμνουν, — πέτρας δμως ἡμποροῦσαν νὰ ἐκσφενδονίζουν, συκνότερα δὲ πηλόν. Τίποτε ἵσως δὲν ἴσχυσαν ἀκόμη νὰ συντρίψουν τελείως ἢ νὰ καταρρίψουν ἀπὸ τὸ στερεόν του βάθρου παλαιόθεν, δὲν μένουν ἀπρόσβλητοι καὶ δὲν δέχονται φόρον λατρείας, εἰμὴ μόνον οἱ ἐξαρτώμενοι ἀπὸ τὸν Σολωμόν, — δ Βαλαωρίτης, δ Τυπάλδος, δ Μαρκοράς, δ Πολυλᾶς, δ μισδὸς Ζαλοκώστας καὶ δόλκαληρος δ Ροΐδης, παρὰ τὰ εῖδωλα τῶν δποίων ἀλλ ἐργασία, θετικωτέρα αὐτὴ καὶ δυσκολωτέρα, προσπαθεῖ δλονέν, — ἀλλ εἰς μάτην ἀκόμη, — νὰ στήσῃ τοὺς νεωτάτους Σολωμικούς, δτι γενναιότερον καὶ γνησιώτερον, λέγουν, ἔχει νὰ ἐπιδεῖξῃ δ φιλολογία μας.

Εἰς τὴν Ἐπανάστασιν αὐτήν, δπως εἰς κάθε δπανάστασιν, — τόσον ἀπὸ τὴν νεανικὴν ὁρμὴν τῶν καταλυτῶν, δσον καὶ ἀπὸ τὴν ἀνικανότητα τῶν ἀπειροτέρων εἰς τὸ νὰ διακρίνουν τὰς διαφόρους σφραγίδας, τὰς ἀδιοράτους πολλάκις καὶ ἀμφιβόλους, — καὶ λάθη ἔγιναν, καὶ παρεξηγήσεις, καὶ συγχύσεις, καὶ ἀδικίαι πολλά. Ἀλλὰ τὸ εῖδωλον τοῦ Δημητρίου Βερναρδάκη δὲν ἔπαθε ποτὲ τὸ παραμικρόν, οὔτε κατὰ λάθος! Δὲν θέλω νὰ εἴπω δτι δ Βερναρδάκης δὲν ἐπολεμήθη ποτέ. Ἀπεναντίας δλοι γιούσιεν μὲ πόσην λύσσαν, μὲ ποῖον πάθος, μὲ πόσην σκληρότητα τὸν ἐπολέμησαν κατὰ καταληράτης

ρούς, τὸν κατεδίωξαν, τὸν ἐπροπηλάσασαν καὶ τὸν ἀπεδοκίμασαν... Ἀλλ' οἱ ἔχθροι του ἡσαν οἱ «σύγχρονοι», οἱ ἀντίζηλοι, οἱ συνάδελφοι, οἱ διμότεχνοι. Κόντος καὶ Σα, οἱ κινούμενοι εἰς τὸν ἄγωνα τῆς ἔξιντάσεως ἀπὸ λόγους προσωπικούς. Αἱ ἐπιδέσεις των, εἰς τὰς δοπίας μᾶλλον ὁ φθόνος καὶ ἡ ἐμπάθεια παρὰ ὁ λόγος ἐπρυτάνευεν, ἀλλο δὲν ἔκαμαν εἰμὴ νὰ στήσουν τὸν Βερναρδάκην ἀκόμη ὑψηλότερα. Δι' ἡμᾶς τοὺς νεωτέρους, μέχρι τῶν δοπίων εἶχε φθάση ἡ φήμη τῶν διμηρικῶν αὐτῶν ἀγώνων, ὁ συγγραφεὺς τοῦ «Ψευδαττικισμοῦ» καὶ τῆς «Φαύστας», δοποῖς μὲ τόσην γενναιότητα ἡμύνθη, ἥτο ὁ νικητής. Μέχρι τέλους οἱ ἐπαναστάται ἀντιπαρήγορχοντο τὸ εἴδωλόν του μετὰ σεβασμοῦ. Κανεὶς ἔξ αὐτῶν δὲν ἐτόλμησε νὰ ὑψώσῃ βέβηλον χεῖρα. Καὶ αὐτὰ ἀκόμη τὰ τελευταῖα ἔργα τοῦ ποιητοῦ, ἐμφανισθέντα παταγωδῶς καθ' ἥν ἐποχὴν ἔμαιντο δ κατὰ τῶν εἰδώλων πόλεμος, ἐκρίθησαν μετὰ θαυμασμοῦ, εἰς τὸν δοποῖον οἱ νεώτεροι ἡμιλλῶντο ἐκάθιμας πρὸς τοὺς πρεσβυτέρους. Κριτικοί, θύνοντες εἰς τὰς νέας ἰδέας, διμιλησαν περὶ τῆς «Φαύστας» καὶ τῆς «Ἀντιόπης», τῶν ὑστάτων θριάμβων, — διότι, εἶνε ἡ ἀλήθεια, δ «Νικηφόρος Φωκᾶς» δὲν ἐσημείωσε θριάμβον, — μεθ' δοσον ἐνθουσιασμοῦ διμιλησαν καὶ οἱ ἀποθεώσαντες ἀλλοτε τὴν «Μερόπην». Οὕτω δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν δτι ἡ ἀνευ ἐμπαθείας κριτική, ἡ μόνον καλῆ τῇ πίστει πλανωμένη καὶ παρασυρμένη, ἐπαίνουνς καὶ θαυμασμούς, ὡςεπιτοπολὸς ἀστηρίκτους, εἶχεν ὡς τώρα διὰ τὸν Βερναρδάκην. Ἡ δ' ἐκτίμησις τοῦ ἔργου του, ἡ μετὰ δικαιοσύνης, ἀκριβείας καὶ αὐστηρότητος, ἀφέθη ἔξ διοκλήρου εἰς τοὺς μεταγενεστέρους.

Ο γράφων τουλάχιστον τὰς γραμμὰς ταύτας, δοσον καὶ ἀν τρέφη πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἔρωτα, αἰσθάνεται διτι εἶνε βαθύτατα ἐμποτισμένος ἀπὸ τὴν περὶ Βερναρδάκη γνώμην τῶν συγχρόνων του. Συνείθισε νὰ πιστεύῃ μετὰ τῶν ἀλλῶν, δτι δ Βερναρδάκης εἶνε μέγας ἀνήρ, καὶ ἡ πίστις του αὐτῇ, μολονότι δὲν θὰ ἡμποροῦσε

νὰ τὴν δικαιολογήσῃ ἴκανοποιητικῶς, τὸν ἐπηρέασε πάντοτε δσάκις ἔγραψε περὶ αὐτοῦ, τὸν ἐπηρεάζει δὲ ἀκόμη καὶ τώρα. Ἰσως ἡ ἔλλειψις παρ' ἡμῖν σοβαρᾶς καὶ ἀξίας τοῦ ὀνόματος κριτικῆς, εἰς τοὺς κλάδους προπάντων τοὺς ἔκτος τῆς εἰδικότητός του, συνέτεινεν εἰς τὴν προκατάληψίν του. Ἐν τούτοις, μὲ τὰς γνώσεις τὰς δοπίας διαθέτει ὀπωσδήποτε, καὶ μὲ τὰς συγχρίσεις, τὰς δοπίας εἰμπορεῖ νὰ κάμη, θὰ ἥτο εἰς θέσιν νὰ συμπεράνῃ, ἔστω καὶ μὲ κάπιοι δισταγμόν, δτι ὡς ἵστορικός δ Βερναρδάκης δχι μόνον Μακάλεϋ δὲν εἶνε, ἀλλ' οὔτε Παπαρογήποτουλος. Ἄρα γε, ὡς φιλόλογος, ὡς γραμματικός, ὡς ἐλληνιστής, θὰ ἡμποροῦσε νὰ καταλάβῃ θέσιν ἀνωτέρων; Καὶ περὶ αὐτοῦ ἀλλο τῷ ἐπιτραπῆ νάμφιβάλη, μολονότι καμμίαν ἀρμοδιότητα δὲν ἔχει. Δὲν μένει νὰ τὸν ἐξετάσῃ παρὰ ὡς ποιητὴν καὶ ὡς κριτικόν. Ἀλλὰ πρὸ τούτου κ' εὐθὺς ἔξ ἀρχῆς, ὀφείλει νὰ δηλώσῃ, δτι ἐκ τῆς μελέτης καὶ τῆς ἐπαναλήψεως τῶν ποιητικῶν καὶ κριτικῶν ἔργων τοῦ Βερναρδάκη, τὴν δοπίαν ἐπεχείρησεν ἀκριβῶς χάριν τοῦ ἀρθρου τούτου, ἡ ἐπιβολὴ τοῦ μεγάλου ἀνδρὸς ἡλλατώθη σπουδαίως εἰς τὴν συνείδησίν του. Πῶς ἔξηγεῖται τοῦτο, καὶ πῶς συμβιβάζεται μὲ τὴν γνώμην, τὴν δοπίαν τρέφει περὶ Βερναρδάκη δλος δ ἐλληνικός κόσμος, ἔτρεφε δὲ ἔως χθὲς καὶ δ ἰδιος δ γράφων; Ἡ δὲν εἶνε μέγας ἀνήρ δ Βερναρδάκης, ἡ ἀν εἶνε, εἶνε δχι διότι εἶνε μέγας ποιητής, ἀλλὰ διότι διέπρεψεν εἰς πολλὰ συγχρόνως καὶ πολύ. Τοῦτο εἴπαμεν καὶ εἰς τὴν ἀρχήν, διμιοῦντες περὶ τῆς ἴσορροπίας μεταξὺ τῶν διαφόρων ἰδιοτήτων, ἡ δοπία παρουσιάζεται εὑκρινῶς εἰς τὸν μελετῶντα τὴν τρυσιογνωμίαν τοῦ Βερναρδάκη. Ὁλος δὲ δισταγμὸς καὶ ἡ ἀμφιβολία μᾶς ἐγεννήθη τώρα, προκειμένου δχι νὰ συγκρίνωμεν πρὸς ἀλλήλας τὰς ἰδιότητας ταύτας, αἵ δοπίαι μᾶς φαίνονται πάντοτε ἴσοδύναμοι, ἀλλὰ νὰ τὰς κρίνωμεν χωριστὰ καὶ ἀπολύτως, διὰ νὰ ἰδωμεν ἔως ποῦ φθάνει ἐκάστης ἡ δύναμις καὶ ἡ ἀξία.

[Ἐπεται τὸ τέλος] ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΣΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΑΠ' ΤΑ ΤΡΑΠΟΥΔΙΑ ΤΟΥ ΧΑΪΝΕ

Σὲ λόφο ἐπάρω στὸ βορειά,
Στέκει ἔνας πεύκος χρόνια.
Κοιμᾶται: κ' ἔχει σκέπη τον
Τοὺς πάγους καὶ τὰ χιόνια.

Μιὰ φοινικὰ δνειρεύεται
·Οποῦ κι' αὐτὴ μονάχη
Τὴν κατακαίουν τῆς Ἀφρικῆς
Οἱ πυρωμένοι βράχοι.

2

Ραγίσον ἀπ' τὸ παράπονο μαρτυρικὸ τραγοῦδι
Ποὺ σὲ εἶχα χρόνια στὴν ψυχὴ μὲ κάποια ἐλπίδα
[φρούρδη.

Ν' ἀκούσουν δλων οἱ καρδιές, καὶ τάψυχα, κ' οἱ
[λίθοι
Τὸν πόνο τὸ χιλιόχορον πούχα βαθιὰ στὰ στήθη.

Κλαῖνε μεγάλοι καὶ μικροί, κ' οἱ πιὸ σκληροὶ
[λάκομα.
Καὶ τάστρα κλαῖνε στὸν οὐρανό, καὶ τάνθη κλαῖνε
[στὸ χῶμα.

Κι' ἀπὸ τὰ δάκρυα πούσμιξαν, ἔνα ρυάκι ἐφάνη
Ποὺ πάει σιγὰ καὶ χύνεται, στὸ ρέμα τοῦ Ἰορδάνη.

3

Ἐβράδιασε. Καὶ στὸ γιαλὸ ἀπλώθηκεν ἡ πάχνη.
Τὸ κῦμα σπάζει στὴ στεριὰ σκορπίζοντας μιὰν
[ἄχνη.

Κι' ἀπ' τὸν γιαλοῦ τὰ κύματα πειητέαι μὰ Νε
[ράϊδα
Κι' ἀπ' τὸ λευκὸ χιῶντα τῆς στήθη ποὺ δὲν
[ξανάειδα.
Μὲ σφίγγει τόσο δυνατὰ ποὺ μοῦ πονάει ἀκόμα

«Μὲ σφίγγεις τόσο δυνατὰ μὲτροφόσου σῶμα!»

— «Σὲ σφίγγω στὴν ἀγκάλη μον μὲ δύναμη,
[μὲ βία!
Θέλω ἀπὸ σένα ζεστασιὰ γιατ' εἶνε ἡ Νύχτα κρύα».

Κι' ἀπὸ τὰ σύνεφα χλωμὸ κυτάζει τὸ φεγγάρι.
— «Πές μον Νεράϊδα μον χροσὴ τῆς θάλασσας
[καμάρι.

Γιατ' εἶνε ὑγρὰ τὰ μάτια σου θολὰ καὶ βονρ
[κωμένα;
— «Δὲν εἶνε ὑγρὰ τὰ μάτια μον θολὰ καὶ βονρ
[κωμένα.

Σὰν ἔβγαζ' ἀπὸ τὰ νερὰ τὰ κάλλη τοῦ κορμοῦ μον
Μούμενε μὲταλαματὰ στὴν ἀκρη τοῦ ματιοῦ
μον.»

Κράζουν οἱ γλάροι θλιβερὰ κ' ἡ θάλασσα βογγάει.
— «Πόσο ἡ καρδιά σου δυνατὰ Νεράϊδα μον
[κτυπάει.

— «Χτυπᾶ ἡ καρδιά μον δυνατὰ χτυπᾶ καὶ
[πονεμένα
Γιατὶ ἀπ' ἀγάπη χάνουμαι, λεβέντη μον γιὰ
[σένα.

4

Πόσο εἰν' δ κόσμος δμορφος στὸν οὐρανὸ στὰ
[δάση,
Τὰ χοριαράκια ἀνθίζουνε μέσα στὸν κάμπον
[τόσο,
Φυσάει δ Ζέφυρος γλυκὰ κ' ἀναγαλιάζ' ἡ Πλάση,
Καὶ τὰ λουλούδια λάμπουνε μὲς στῆς Αὐγῆς τὴ
[δρόσο.

Παντοῦ χαρά. Παντοῦ Ζωή. Στὸ λούλουδο, στὸ
[κῆμα.
Καὶ φαίνουντ' ὅλα πράσινα καὶ τὰ βονρὰ κ' οἰνάποι,
Μὰ ἐγὼ ποδοῦσα νάμουνα νεκρὸς στὸ κρύο μνῆμα
Καὶ νάχω στὴν ἀγκάλη μον μὰ πεθαμένη Ἀγάπη.

Η ΓΡΑΦΙΚΗ ΕΛΛΑΣ*

Καὶ πρῶτα πρῶτα πρέπει νὰ λεχθῇ πῶς ἡ διόδια τῆς Ἑλληνικῆς γῆς εἶναι ὅλως διόλου πρωτότυπος. Δὲν εἶναι οὔτε ἡ διόδια τῆς Προβηγγίας, οὔτε τῆς Ἰταλίας, οὔτε τῶν ὅλων χωρῶν τῆς Μεσογείου. Εἶναι ἀλήθεια πῶς οἱ τόποι αὐτοί, η Γαλανὴ Ἀκτὴ (Côte d' Azur) τὰ βουνά τῆς Κορσικῆς, δικόλπος τῆς Νεαπόλεως, τὰ περίχωρα τῆς Αἴτνας, τὴν προναγγέλλουν, ἀρχίζουν νὰ δείχνουν τὴν μορφὴν της, ἀλλὰ δὲν τὴν συμπληρώνουν. Πρέπει νὰ περάσῃ κανεὶς τὴν Ἀδριατικὴν διὰ νὰ τὴν ἴδῃ πραγματοποιούμενην ἐν ὅλῃ τῆς τῆς αἴγλῃ. Μία νέα ἐμφάνισίς της, ὅλως διόλου πρωτοφανῆς παρουσιάζεται μόλις πλησιάσωμεν τὴν Κέρκυραν καὶ εἰσέλθωμεν εἰς τὸν κόλπον τῆς Κορίνθου. Ἐδῶ πραγματικῶς ἀρχίζει ἡ Ἑλληνικὴ διόδια, ἀπὸ τὸ διαμέρισμα αὐτό, διὰ τὸ διόποιον οἱ γεωλόγοι εὑρῆκαν τὸ ὄραῖον δόνομα Αἴγαιος, καὶ τοῦ διόποιον ἡ μυθολογικὴ ἀπῆχτης προαναγγέλλει ἔνα τόπον ὁνείρων, μυθικὸν καὶ ἀνύπαρκτον. Καὶ δῆμος δ τόπος αὐτὸς ὑπάρχει γιατὶ ἡ γοητεία του ἀποτελεῖται ἀπὸ λάμψιν τῆς πραγματικότητος.

Ἐκεῖνος ποὺ περιέγραψε καὶ καλλίτερα ἐννόησε τὴν διόδια αὐτὴν τῶν παραλίων τῆς Ἑλλάδος, δὲν εἶναι οὔτε κανένας συγγραφεὺς οὔτε κανένας ποιητής, ἀλλ' ἀπλούστατα ἔνας Γερμανὸς γεωλόγος, δ. κ. Φίλιπσον. Τοῦ δανείζομαι τὰς ἀκολούθους γραμμάτας διόποιον εὐδίσκω ἀντὶ πάσης ἀλλῆς προσωπικῆς καὶ ἐλαφρᾶς ἐντυπώσεως, πάντοτε συζητήσιμου, μίαν ἀνάλυσιν μὲ δύναμιν ἀποκαλυπτικήν, ἀπ' ἐκεῖνες ποὺ δίδει κάποτε ἡ ἀκριβής παρατήρησις εἰς τὰς ἐπιστημονικὰς φαντασίας, διαν ἐν αὐτῷ τῷ μεγαλείᾳ τῶν φυσικῶν θεαμάτων συλλάβουν καὶ τὰς αἰτίας ποὺ τὸ γεννοῦν, καθὼς λέγει δ. Λουκρέτιος. Τὸ κυρίως χαρακτηρίζον τὴν Αἴγαιον, λέγει δ. σοφὸς Φίλιπσον, εἶναι δ ἔξοχος πλοῦτος τῶν διαρροώσεων, ἡ συμπύκνωσις σὲ στενὴ γειτονιά, βιάσιων ἀντιθέσεων καὶ δικήθωρα φευγαλέων σχημάτων καὶ γεωγραφικῶν φαινομένων παντὸς εἶδους. Μέσα εἰς ὑψηλοὺς Ἀλπικούς κολοσσοὺς εἰσχωροῦν κόλποι μὲ ἀσφαλέστατα καταφύγια. Άλλον πάλιν δρμίσκοι, διόποιον

ἡ Μεσημβρινὴ βλάστησις ξαπλώνει ὅλην τὴν ἀφθονίαν της, εἶναι περιφραγμένοι μέσα σὲ ἀπειρονωμένες πλαγιές ἢ λοφίσκους, στεφανωμένους ἀπὸ ἔλατα.

Εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲν ὑπάρχει ἔνα ὑψωμα, διποδήποτε κυριαρχοῦν, ἀπὸ τὸ διόποιον νὰ μὴ φαίνεται ἀκτινοβολοῦσα ἡ θάλασσα καὶ πουνθενὰ εἰς τὸ Αἴγαιον ἀπὸ ὅπου νὰ μὴ βλέπῃ κανεὶς τὰ ὑψηλότερά σημεῖα τῶν ἀκτῶν ἢ τῶν νήσων. Τὸ πλησίασμα αὐτὸν τῶν βουνῶν μὲ τὰ τολμηρὰ σχήματα καὶ τῶν θαλασσίων λαιμῶν μὲ τὸ βαθὺ γαλανὸ χρῶμα, ἡ παράθεσις δυνατῶν ἀντιθέσεων πράσινης βλαστήσεως καὶ καλλιεργημένων μερῶν, εἰς ἀποστάσεις ἐκπληκτικάς, ἔνα προφίλ, μία σκιὰ βράχου μόλις καλυπτομένη ἀπὸ λεπτοφυῆ πρασινάδα, δλα αὐτὰ χριζοῦν εἰς τὴν χώραν αὐτὴν πρωτοτυπίαν εἰς τὴν διόδια τῶν τοποθεσιῶν της, διόδια μὲ τὴν διόποιον δὲν ἥμπορει νὰ παραβληθῇ κανένα ἄλλο μέρος ἀπὸ τὸν κόσμον τῆς Μεσογείου.

Αὐτὴ εἶναι ἡ λαμπρὰ καὶ χρωματισμένη ἔξωτερη ὅψις τῆς Αἴγαιον. Δὲν εἶναι δῆμος διλγάθερον ἐκπληκτικὴ ἡ ἔσωτερη διασκευή. Φαντασθῆτε ἔνα ἀδριοτίσμα πεδιάδων, ἐν εἰδεί ζατρικού, ἀμφιθεατρικῶς τοποθετημένων, τῶν διόποιων καθεμιὰ εἶναι περιτριγυρισμένη ἀπὸ κύκλον βουνῶν. "Ολαι εἶναι κατασκευασμέναι κατ' ὅμοιόμορφον τρόπον καὶ μ' ὅλα ταῦτα καθεμιὰ ἔχει ἰδικήν της φυσιογνωμίαν: ποικιλία ἐν τῇ ἐνότητι, κανονικότης καὶ διάγεια κυριαρχοῦν παντοῦ. Καθεμιὰν ἀπ' αὐτὲς τῆς μικρές πατρίδες μὲ μιὰ ματιὰ ἥμπορει νὰ τὰς περιλάβῃ κανεὶς. Καὶ δῆμος τὸ βλέμμα καὶ ἡ διπτικὴ φαντασία μας δὲν εἶναι συνηθισμένα εἰς τοποθεσίας τόσον διαυγῶς δργανωμένας. Στὴ Γαλλία, δὲν ἥμποροι μέσα παρὰ μόνον σχεδὸν στὸν χάρτην ἐπάνω νὰ ἀντιληφθοῦμε τὸ σχῆμα μιᾶς τῶν ἐπαρχιῶν μας. Καθαρὰ ἐν τῇ φύσει δὲν ἀντιλαμβανόμεθα παρὰ μόνον λεπτοφερίας. Συγχάν πυκνὰ οἱ ζωγράφοι μας διμιοῦν γιὰ τοπία κομματῶν τῆς Βρεττάνης ἢ τῆς Νορμανδίας, ποὺ τοὺς ἔνθελξαν, τοὺς εἶναι δῆμος ἀδύνατον νὰ ὅδουν ἐν τῷ συνόλῳ εἴτε ὅλην τὴν Νορμανδίαν, εἴτε ὅλην τὴν Βρεττάνην. Ἐνῷ στὴν Ἑλλάδα κάθε διαμέρισμά της σχηματίζει εἰς τὸ πνεῦμα μας μιὰν εἰκόνα συνηθισκήν καὶ ἀρτίαν. Αὐτὴν τὴν στιγμὴν ποὺ σᾶς διμιῶ βλέπω ἀπ' ἐδῶ ὡσάν τανοράματα ἀκριβῶς προσδιορισμένα, τὰς εἰκόνας τῆς Ἀτ-

τικῆς, τῆς Θεσσαλίας, τῆς Βοιωτίας, τῆς Ἀργολίδος, τῆς Λακωνίας, τῆς Μεσσηνίας, τῆς Ἀρκαδίας, ὅλες αὐτὲς τῆς τοποθεσίες μὲ ἰδικές των διακριτικὲς διόδια, μὲ τὴν τελείαν κατασκευήν των καὶ τὴν ἀρμονικήν διαρρούθμισιν τῶν πεδιάδων καὶ τῶν βουνῶν.

"Ἐὰν ἔξετάσωμεν λεπτομερῶς τὴν διαρρούθμισιν αὐτήν, ἰδού τί βγάζομε. Ὁλόγυρα σὲ μιὰ πεδιάδα, δπου ἔξηπηδοῦν μερικὰ μεμονωμένα βραχώδη ὑψώματα, βουνήσιοι ὅγκοι ἐπιθέτουν δ ἔνας ἐπάνω στὸν ὅλον τὰ ἐπίπεδα τῶν κυματοειδῶν, καὶ ἀνύψωμενοι κατερχόμενοι σχηματίζονται γραμμάτα λυγεράς, μὲ τόσον καθαρὸν σχέδιον, ποὺ τὸ μάτι ἥμπορει νὰ ἀκολουθήσῃ δόλους τοὺς ἐλιγμούς των, χωρὶς νὰ πλανηθῇ πουνθενά, χωρὶς καμμία περιπλοκὴ νὰ τοῦ δώσῃ τὴν ἴδεαν τοῦ χάους. Οἱ βράχοι ἀνύψωμενται ἐλεύθερα, ἐλεύθερα περνᾶ κανεὶς κατ' εὐθείαν ἀπὸ τὴν πεδιάδα στὰ βουνά. Τὸ πλάσιμο τῶν βράχων εἶναι σχεδὸν πάντοτε ἰσχυρὰ τονισμένον, νευρώδες, οἱ καμπυλότητες τολμηρές καὶ ἐλεύθερες, καὶ οἱ σιλουέττες των κομμένες στὸν δρίζοντα μὲ ἀκρίβειαν: μερικὲς ἔξοχες τῶν βράχων αὐτῶν ἔχουσιν εἰς τὴν πεδιάδα μὲ τὴν καθαρότητα σκηνικῶν ὅμοιωμάτων. Καμμία ψεύτικη καμπυλότητης πνιγμένη, ἢ ἀρριστος: τίποτε τὸ μέτριον, τὸ ἀμφιβόλον, τὸ συνηθισμένον, τὸ πρόστυχον. Τίποτε ἐπίσης ποὺ νὰ μὴν εἶναι μετρημένο, ποὺ νὰ μὴν ἥμπορει νὰ συμπειληφθῇ μέσα σὲ μιὰ ματιά, ποὺ νὰ μὴν εἶναι καμμένον γιὰ τὸ ἀνθρώπινο μπότι.

Τὸ ἰδιαίτερον λοιπὸν χαρακτηριστικὸν αὐτῶν τῶν τοποθεσιῶν εἶναι μιὰ γερή καὶ ἀρμονικὴ πλαστική. Η πεδιάδα θὰ εἶναι ἡ βουνό: δλα ἔκεινα τὰ διάμεσα μὲ τὰ ἀποδοσιδιόριστα συγκεχυμένα καὶ θορυβώδη σχήματα, ποὺ οὔτε πεδιάδες εἶναι, οὔτε βουνά, οἱ γήινοι αὐτοὶ μαστοφόροι ὅκεανοι δπου τὸ βλέμμα σαστίζει, ὅπως μέσα σὲ μιὰ φουσκωθαλασσιὰ σὰν τὸ δικό μας Bocage τῆς θαμνώδους Vendée ἢ τὰ Ἀρτεσιανὰ δροπέδια, εἶναι σπάνια εἰς τὴν Ἑλλάδα. Δοκιμάσατε νὰ ἔξακριβώσετε μέσα στὴ φαντασία σας μιὰ τοποθεσία τῶν περιτριγυρων τοῦ Παρισιοῦ δὲν θὰ ἴδητε παρὰ λεπτοφερίες, μιὰ γωνιὰ, μιὰ φιοῦπα ἀπ' ἐδῶ τοῦ Σηκουάνα, ἀπ' ἔκει στὰ πόδια τῶν ὑψωμάτων τοῦ Saint-Cloud, τὴν ταράτσα τοῦ Saint-Germain τὸ δλον μιὰ ἀνακατωσιά, κάτι τι ἀσύλληπτον. Λείπει ἡ πλαστικὴ ἀρμονία δὲν θὰ ἀντιληφθῇ παρὰ μιὰν συγκεχυμένην ἀρμονίαν μιᾶς ἀτμοσφαίρας σκεπασμένης καὶ ὑποστιλβούσης.

Ο Βασιλεὺς τῆς Ιταλίας Βίκτωρ Εμμανουὴλ

Τὸ βλέμμα δὲν χάνει ποτὲ στὶν Ελλάδα τὴν σειρὰν τῶν τοπίων. Κάθε δροσειρὰ ἔχει ἰδιαίτερη σημαδία τὰς ἀπομακρυσμένας ἔκεινας κορυφάς, στρογγυλωμένας σὰν θόλους τορνευμένους μὲ ἐπιμέλειαν, ποὺ προβάλλουν ἥρεμα καὶ γαλήνια εἰς τὸ βάθος τοῦ γαλάζιου οὐρανοῦ.

Οι κορυφές αὐτὲς δεσπόζουν κάθε δέλληπτη στὶν Ελλάδα. Δοκιμάσατε νὰ ἔξακριβώσετε μέσα στὴ φαντασία σας μιὰ τοποθεσία τῶν περιτριγυρων τοῦ Παρισιοῦ δὲν θὰ ἴδητε παρὰ λεπτοφερίες, μιὰ γωνιὰ, μιὰ φιοῦπα ἀπ' ἐδῶ τοῦ Σηκουάνα, ἀπ' ἔκει στὰ πόδια τῶν ὑψωμάτων τοῦ Saint-Cloud, τὴν ταράτσα τοῦ Saint-Germain τὸ δλον μιὰ ἀνακατωσιά, κάτι τι ἀσύλληπτον. Λείπει ἡ πλαστικὴ ἀρμονία δὲν θὰ ἀντιληφθῇ παρὰ μιὰν συγκεχυμένην ἀρμονίαν μιᾶς ἀτμοσφαίρας σκεπασμένης καὶ ὑποστιλβούσης.

* Αποστάσματα ἀπὸ τὴν 4ην διάλεξιν τοῦ «Συνδέσμου πρὸς ὑπεράσπιστον τῶν Ἑλληνικῶν δικαιών» Ἡ γραφικὴ Ἑλλάς, τοῦ καθηγητοῦ κ. G. Fougeres, γενομένην τὴν 27ην Ιανουαρίου 1907 καὶ δημοσιευθεῖσαν εἰς τὸ «Hellénisme».

ἀτμοσφαίριας. Ἀποτελοῦν τὸ ἔνδοξον διάδημα τῆς Ἑλλάδος, τοῦ δποίου τὰ πετράδια σπινθηρίζουν εἰς τὸν φωτισμένον αἰθέριον πέπλον. Ὁ Ὄλυμπος, ἡ Οἰτη, ὁ Παρνασσός, ὁ Ἐλικών, ἡ Κυλλήνη, ὁ Ταῦγετος καὶ ἄλλες, στέκονται ἐκεῖ ὑψηλά, πάντα ἀτάραχες, εὐπρόσιτες, ἐπιβλητικές, χαριτωμένες, προσελκύουσ· τὸ βλέμμα χωρὶς νὰ ἐνσπείρουν τὸν φόβον τοῦ ἀπείρουν ἀπ' ἐναντίας ἡ παρουσία των δίνει θάρρος: τῆς ἀποδίδει μάλιστα ὁ λαὸς περίεργες διαδέσεις προστατευτικές, καὶ νομίζει πῶς ὑφόνονται ἐκεῖ γιὰ νὰ μᾶς βλέπουν ἀφοῦ φαντάζεται καὶ διαλόγους ἀναμεταξύ των:

‘Ο ”Ολυμπος κι’ ὁ Κίσσαβος τὰ δυὸ βουνά μαλώνοντ

'Εγὼ εἰμαι ὁ γέρω "Ολυμπος ὁ κοσμοξακουσμένος πού χω σαφάντα δυὸς κορφὲς κ' ἐξηγητα δυὸς βρυσοῦντες κ.τ.λ.

Τώρα προσθέσατε εἰς δλας αὐτὰς τὰς ἔξοχὰς τὸ ἐλληνικὸν φῶς, τὸ φῶς αὐτὸ ποὺ δὲν ἀφήνει τίποτε νὰ χαθῇ, ποὺ κάμνει τους δγκους νὰ σκορπίζουν ἀκτῖνας, πασποτεύει καὶ βγάζει στὴ μέση δλες τῆς λεπτομέρειες, τὸ παλλόμενον καὶ ζωντανὸν αὐτὸ φῶς, ψηλαφητὸν σὰν κάτι τι ὑλικὸν μέσα στὴν διαύγεια του: παρατηρήσατε πῶς εἰσέρχεται στὰ βαθούλωματα τῶν βράχων, στὰ σκασίματά των, εἰς τὰ βάθη τῶν θαλασσῶν, πῶς μεταβάλλει τους κόλπους εἰς καθρέπτιας μιᾶς διαπύρου ἀτμοσφαίρας καὶ τότε θὰ σχηματίσετε κάποιαν ίδεαν γιὰ τὴν μαγείαν τῆς σκηνοθεσίας αὐτῆς. Δὲν θὰ ίδητε πουνθενὰ τὶς καταχθόνιες καὶ πεθαμένες ἔκεινες σκιές, τῶν δποίων ἡ ἀδιαπέραστη μαυρόλα ἀντιτίθεται ἀπότομα εἰς τὴν λάμψιν τῶν φωτισμένων μερῶν. Ἐδῶ ἡ σκιά εἶναι πάντα βαπτισμένη στὸ φῶς εἶναι ἔνα είδος ἀτμοῦ ἔλαφρῶς χρωματισμένου, ὃπου τὸ μάτι ζητεῖ καὶ εὑρίσκει τὸ ἀναπαυτικὸν ἀσύλον τοῦ μυστηρίου τοῦ διαρκῶς ἀπαστράπτοντος αἰθέρος.

Τέλος εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν αὐτὴν τῆς φύσεως, καὶ τὴν θαυμωτικὴν φωταγώγησιν, ἐπιθέσατε ἑλαιφρὸν ἑλαιφρὸν τὰ πιὸ λεπτὰ χρώματα μὲ τὰς περισσοτέρας ἀποχρώσεις. Ἐκεῖ τὸ χρῶμα δὲν ξεσπᾷ εἰς στίγματα ζωηρὰ ἀπότομα καὶ ὁμάδεν τοπικάζεται δῆπος σὲ μᾶς εἰς μικροὺς δξεῖς κινηταὶ νομένους χρωματισμοὺς (tonalités), τῶν δποίων ἡ ἔντασις ζωηρεύει ἀπὸ τὴν ἀπροσδιόριστον λεικότητα ἐνὸς ουρανοῦ γρῖζου: Σὲ μᾶς τὸ περιβάλλον εἶναι ἀερῶδες, μαλακόν· στὴν καταχνιά, ἔνα πράσινο λειβάδι, μιὰ κόκκινη στέγη, ἔνα σκοτεινὸν ὑπόδενδρον ξεχωρίζονται ἀπότομα

Ἐνῷ εἰς τὴν Ἑλλάδα διαλελυμένον τὸ χρῶμα εἶναι παντοῦ, τὸ πολὺ φῶς τὸ κατευνάζει, τὸ σβύνει ἐνῷ τὸ ἀπορροφῆ, ἐκεῖ ὅπου θὰ ἔστοισε, εἰς ἐπίμετρον ὅμως ζεσταίνει τὰς οὐδετέρας μᾶζας. Μόνον αἱ λευκαὶ κηλίδες τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν σπητιῶν ἐναρμονίζονται μὲ τὸν χρωματισμὸν τοῦ συνόλου. Καὶ ὁ χρωματισμὸς αὐτὸς πηγάζει ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ, ὁ δόποιος καὶ τὸν σκορπίζει. Ἡ γαλάζια ἀκτινοβολία μόλις προσψαύσει τοὺς φαιοὺς καὶ ὑποξάνθους βράχους, ἀποσυντίθεται καὶ ἰριδονόμην σκορπίζεται εἰς μαβιὲς κυανὲς καὶ ἰοειδεῖς ἀντανακλάσεις. Μία ἐναλλαγὴ τόνων συμπλήρωματικῶν γίνεται ἀνάμεσα τῆς ἀτμοσφαίρας καὶ τοῦ διαφράγματος τῶν ἀπομακρυσμένων ὅρέων: οἱ βράχοι ὡς διὰ πρίσματος ἐκπέμπουν τόνους ἀλαμπεῖς, ἀναλελυμένους ἀκουαρέλας, τοιχογραφιῶν καὶ παστελοῦ.

Κατάβραδα, ὅταν ὁ ἥλιος ἀγωνιῶν ἀρχίζει νὰ αἰματώνῃ, καὶ τὸ γαλάζιο τοῦ οὐρανοῦ ἀρχίζει νὰ παίρνῃ ὑφος θλιβερόν, ἔξαφνα μία κόκκινη λάμψις ἐπικάθεται ἐπὶ τῶν κροσσωτῶν ράχεων τῶν βουνῶν ἢ ἐπὶ τῶν φαρδυῶν φαιῶν γλουτῶν των καὶ τὰ χρωματίζει μὲ λιλά. Ἡ ὥρα αὐτὴ ἡ φευγαλέα εἶναι ἡ φαντασμαγορικὴ στιγμὴ κατὰ τὴν ὄποιαν ὁ Υμηττὸς γίνεται ὥχρους, αἱ κορυφαὶ διμοιάζουν μὲ ἀμεθύστρυς εἰς τὸ μέτωπον τῶν βουνῶν καὶ τὰ μαγικὰ χρώματα μὲ τὸν χωστῆρα ἐνὸς θείου καλλιτέχνου ζωγραφίζουν τὴν θαυμασίαν σκηνογραφίαν τῆς Ἐλλάδος. Ὁ καλλιτέχνης αὐτὸς εἶναι ὁ ἥλιος ὅστις ἔχων εἰς τὴν παλέταν του ἔνα πηλὸν ἔξοχον, τὴν θαυμασίαν τιτανώδη πέτραν μὲ τὴν ὄποιαν δλόκληρη ἡ Ἐλλὰς εἶναι κτισμένη, κατορθώνει νὰ ἀποδίδῃ τὴν ἐντύπωσιν αὐτήν, τὴν ὄποιαν προσπαθῶ νὰ σᾶς περιγράψω. Τὴν πέτραν αὐτὴν ἡ φύσις τὴν ἐργάζεται θαυμασίως εἰς σιλουέττας νευρώδεις, καὶ ἔχει κόψει ἀπ' αὐτὴν διακοσμητικοὺς τοίχους πέτρινους ποὺ νομίζεις δτὶ εἶναι βαλμένοι ἐκεῖ ἐπίτηδες διὰ νὰ χρησιμεύσουν ως διαφράγματα εἰς τὰς φωτεινὰς προβολὰς τοῦ Ἀπόλλωνος.

Τώρα, άν τέλετε μὲ ἔνα βλέμμα νὰ ἔννοησετε τὸν δργανισμὸν τῆς Ἑλληνικῆς γῆς, νὰ ἀντιληφθῆτε ὅλας τὰς ἀντιθέσεις, καὶ νὰ ἀποθαυμάσετε συγχρόνως ὅλες τῆς ὁμορφιές τῆς, ἀνεβῆτε σὲ μιὰ ἀπὸ αὐτὰς τὰς κορυφὰς τὰς κυριαρχούσας, καὶ αἱ ὅποιαι εἶναι, καθὼς ἔλεγαν οἱ ἀρχαῖοι, οἱ δύμφαλοὶ τῆς γῆς.³ Ας ἀνέλθωμεν ἐπὶ τοῦ Παρνασσοῦ. Κάτω ἀπὸ τοὺς ὄφθαλμοὺς ἀπλώνεται θέαμα ἀξιονέφελον νὰ διασκεδάσῃ τὴν μοναξιὰν ἐνδὸς θεοῦ. Πρῶτα πρῶτα θὰ κτυ-

πήσῃ τὰ μάτια σας ή ἀπαστράπτουσα ὅλο-
γυρα θάλασσα ἀπὸ τὴν δποίαν ἀναδύοντα
τὰ μακρυνὰ πελάγη ποὺ τὴν ἐνώνουν μὲ τὴν
Ἀσιατικὴν γῆν· ἔπειτα θὰ ἀντικρύσετε τὸν
φαιδὸν δύκον τοῦ Ἀθω διασχίζοντα τὸν ὁρί-
ζοντα· οἱ Ἑλληνες μάλιστα διῆσχυροίζονται πῶς
βλέπουν καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ δια-
κρίνουν τοὺς θόλους τῆς Ἁγιὰ Σοφίας, ἀλλ’
ὅ κυρίος Foucart ὑποψιᾶζεται πῶς τὴν βλέ-
πουν μόνον μὲ τὰ μάτια τοῦ πόθου των. Τὴν
θάλασσαν αὐτῆν, ποὺ τὴν ρυτιδώνουν ἀτμό-
πλοια καὶ ἴστιοφόρα μὲ ὡρατὰς ρυτίδας, θὰ τὴν
εὑρετε ἀκόμη κάτω ἀπὸ τὰ πόδια σας, εἰσερ-
χομένην εἰς τὴν Ἑηράν, πανταχοῦ παροῦσαν,
μαρμαίρουσαν σὰν μιὰ λίμνη ἀνάμεσα σὲ βουνά.
Ἐπειτα ἔρχονται οἱ ἀσπρες πολιτεῖες τῶν ἀκτῶν
χωμένες εἰς τὸ βάθος πυρωμένων κόλπων.
Αὕτη εἶναι ἡ ναυτικὴ Ἑλλὰς μὲ τὶς σκάλες καὶ
τὰ καράβια της.

Πλησιέστερά μας, ἔνα πάτωμα ὑψηλότερα ἀπὸ τὴν θάλασσαν εἶναι οἱ βαθυλέες πεδιάδες, ἡ πρασινωπὴ ἀπέραντος ἔκτασις τῆς Κωπαΐδος καὶ οἱ λεπτοὶ κυμματισμοὶ τῆς Ἀττικῆς. Ἐδῶ εἶναι ἡ γεωργικὴ Ἑλλὰς τῶν ἀμπελώνων, τοῦ βαμβακιοῦ, τοῦ καπνοῦ καὶ τοῦ ἀραβοσίτου μὲ τὰ χονδρὰ χωματοκτισμένα χωριά της. Πιὸν ὑψηλὰ ἀκόμητε εἶναι ἔνα χάος ἀπὸ χαράδρες, πνιγμένες στὴ σκιὰ κι' ἀπ' ὅπου ἔχονται ἡρός καὶ καθαρός ὁ ἥχος τῶν κατσικιών καὶ τὸ θυμωμένο γαύγισμα τῶν σκύλων. Αὐτῇ εἶναι ἡ

ποιμενική Ἐλλάς μὲ τὰ φρύγανα καὶ τὴ λεπτὴ
βισσή της, ὁ κόσμος τῶν Βλάχων. Τέλος εἰς
τὸ τελευταῖον πάταμα, εἰς τὰς κλίσεις αὐτοῦ τοῦ
Ὀλυμπίου στυλοβάτου, ποὺ φέρει τὴν ἐφήμε-
ρον θεότητά σας, ξαπλώνεται τὸ σιωπῆλο μυ-
στήριο τῶν δρυμῶν, ἀλλ' ὅπου ζωγονοῦνται
οἱ ἀθάνατες πηγὲς ποὺ κατέρχονται διὰ μα-
κρῶν ἔλιγμῶν νὰ σκορπίσουν τὴ δροσιὰ εἰς τὸν
λαβύρινθον ἐκεῖνον τῶν χαραδρῶν καὶ τῶν
φουντωτῶν κοιλάδων τῶν σχοίνων καὶ τῶν τα-
μαρίσκων.

Απὸ τὸ ὑψός τῶν κορυφῶν αὐτῶν, ἀληθὶ^ν
νὲς σκοπίες τῆς Ἑλληνικῆς ζωῆς, βλέπομεν ἐν
ἐνεργείᾳ τὴν ἀδμονίαν τοῦ δργανισμοῦ της, τὸν
ουδὲ μὲν αὐτῆς τῆς λειτουργίας καὶ τὴν ἀλλη-
λεγγύην ἡ ὁποία ἐνώνει τὰ βουνὰ μὲ τὰς πε-
διάδας, καὶ μὲ τὴν θάλασσαν.

Τὸ βουνὸ ζωηρεύει τὴν κοιλάδα μὲ τὶς πηγὲς καὶ τοὺς χειμάρρους τον ἥ κοιλάδα ζωτανεύει τὸ λιμάνι μὲ τὸν κόλπον πυὸ σχηματίζει μὲ τὴν προέκτασίν της, ἥ ζωηρότης τοῦ λιμανιοῦ μεταφέρεται στοὺς κάβους καὶ τὰ νησιά, τοὺς σταθμοὺς αὐτοὺς τοῦ δρόμου διὰ μέσου τῆς θαλάσσης, μέχρι τῶν ἀκτῶν τοῦ κόσμου τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως. Καὶ ἡ ἐπισκόπησις τοῦ πανοράματος αὐτοῦ καταλήγει εἰς τὴν ἐντύπωσιν διπλῆς ἀρμονίας, τῆς πλαστικῆς ἀρμονίας τῶν σχημάτων καὶ τῶν χρωμάτων καὶ τῆς ἐνεργητικῆς ὀρμονίας ἐνὸς ζῶντος ὁργανισμοῦ. . . .

[Μετάφρ. Κ. Μακρή] GUSTAVE FOUGÈRES

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΠΑΛΛΗΚΑΡΙΟΥ

¹Απὸ τὸ ἐκδοθὲν βιβλίον τοῦ Ἰδα, «Μαρτύρων καὶ Ηρώων αἵμα» ἀνδημοσιεύμεν ἀποσπάσματα ὅπου περιγράφεται ὁ θάνατος τοῦ Παύλου Μελᾶ, τὸν ὅποιον δῆλος ὁ Ἑλληνισμὸς ἔθρηγνσε.

Μιὰ μέρα κοντά στὰ σύνορα, φόρεσε τὰ δπλα τοῦ πολέμου καὶ πρώτη φορὰ φανερώθηκε καπετάνιος στὰ παλληκάρια του ὁ Μίκης Ζέας. Τοὺς κάλεσε καὶ τοὺς εἶπε λόγια ζεστὰ καὶ φωτεινὰ γιὰ τοὺς Μακεδόνες ποὺ ὑποφέρονταν τόσα ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους καὶ γιὰ τὸ τί πρέπει νὰ κάμουν νὰ τοὺς σώσουν ἀπὸ τὰ βάσανα· τοὺς ἔξήγησε καὶ πῶς θέλει νὰ φέρονται μαζύ του καὶ ἀναμεταξύ τους. 'Ενθουσιασμηκαν, πολλοὶ δάκρυπαν καὶ ὅλοι φώναξαν ξήτω. 'Αμέσως πρόσταξε τὸν ὄδηγό

νήσουν. Απαντούν Βλάχους και ἄλλους μὲ τὸ καλό, ἄλλους μὲ τὸ κακὸ τοὺς βάζει ὁ ἀρχηγὸς και ὅδηγοῦν τὸ σῶμα. Βλέπει πῶς οἱ ἀντρες του ἀρχίζουν νὰ κονράζονται. Οὕτε μιὰ ὥρα δὲν περπάτησαν σὲ δρόμο πατημένο και ὅλο περιοῦσαν ἀπάγητα βουνά, ρεματιές, λαγκάδια και δάση. Τὰ δάχτυλα τῶν ποδαριῶν, ἀπὸ τὴν κακοτοπιά, και τὰ γόνατα τους φρικτὰ πονοῦσαν, και ὁ δῆδηγὸς δὲν ἦξερε οὔτε καν τὴ δημοσιὰ ποὺ πάγει στὴ Σαμαρίνα· μερικοί, ἀπὸ τὴ θέρμη, μόλις μποροῦσαν ν' ἀκολουθήσουν· ἔναν τὸν ἀφησαν σ' ἐνὸς Βλάχου στάνη νὰ γιατρευθῇ. Ψωμὶ και γάλα και κρέας μὲ τὴ βία σχεδὸν ἔπαιραν ἀπὸ τὶς στάνες και συχνὰ ἔμεναν χωρὶς ἄλλοτε πάλι ὥρες πολλὲς ἔμεναν δίχως νερό. Κάποτε τους ἔλεγε λίγα λόγια ὁ Παῦλος ποὺ τους ἐγκαρδίονταν πάντα· μερικοὶ τοῦ ἀποκρίθηκαν μιὰ φορά πῶς τὰ βάσανά τους τους πειράζουν, μόνο δὲν συλλογίζονται αὐτὸν· τότε ὁ γέρο-Ἀντρουλῆς γυρίζει και λέγει. «Ο καπετάνιος μᾶς, βρὲ παιδιά, μπορεῖ νὰ μὴν ἔχῃ τὶς δυνάμεις μας, μὰ ἔχει ψυχὴ πιὸ δυνατὴ ἀπὸ μᾶς· αὐτὴ τόνε βαστᾶ».

Ολη νύχτα περπατοῦν στὸ βουνὸ και ἄμα κατὰ τὸ πρωὶ ἔφθασαν στὴν κορυφὴ, ἔπεσαν κατακομένοι χάμου και κοιμήθηκαν, μ' ἔνα κρύο δυνατό. Μόλις ξύπνησε ὁ ἀρχηγός, τοῦ εἰπαν πῶς ἔνα ἀπὸ τὰ καλὰ παιδιά του ἔλειπε· ἔστειλε ἄλλους νὰ τὸ γυρέψουν ἄλλὰ δὲν τὸν ηὗραν και προχώρεσαν. Τὴν ἄλλη νύχτα ἀρχίζει ἡ βροχὴ ποὺ βαστᾶ μέρες και μέρες· περπατοῦν, κοιμοῦνται, σηκόνονται και ἡ βροχὴ πάντα πέφτει παγωμένη και ἡ πέτρες τοῦ βουνοῦ γλιτστροῦν περισσότερο. Ελειψε και τὸ ψωμὶ ἄλλὰ ἡ πεῖνα δουλεύει χωρὶς νὰ λείψῃ τὸ θάρρος. «Ως πρόγευμα ἔχω ἔνα μικρὸν τεμάχιον ἀρτοῦ τὸ δόπιον μᾶλλον μοῦ ἀνοίγει τὴν ὅρεξιν. Ο Ἀντρουλῆς μὲ ἔρωτᾶ μήπως θέλει ἀκόμη δλίγον ἄλλας τὸ φαγητόν μου». Μερικὲς φορὲς κόντεψαν νὰ πέσουν στὰ χέρια τῶν Τούρκων. Αλλες φορὲς ἀκοῦν σκυλιῶν γαυγίσματα και ἀνθρωποι ξετρυπόνονταν ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὰ κλαριά, ποὺ τους βλέπουν.

Προβαίνουν ἔτσι κατὰ τὴ μέση τῆς Μακεδονίας, ἐκεὶ ποὺ πλάκωσαν οἱ πολλοὶ Βουλγάροι.

Υστερα ἀπὸ τους Βουλγάρους ἥλθαν ἐκεῖνοι, ποὺ δὲ λαδὸς τους πρόσμενε μὲ λαχτάρα. Υστερα ἀπὸ τὴν ἀγριάδα τῶν Βουλγάρων φάνηκε τῶν Ἑλλήνων ἡ γλύκα, ἐκείνη ποὺ δὲ βασανίζει οὐδὲ φαρμακόνει, ἐκείνη ποὺ και τὴ φοβέρα δὲ θέλει νὰ ξεστομίζῃ, ἐκείνη ποὺ μ'

ἔναν καλὸ λόγῳ μαγεύει και φωτίζει και τὴ φεγγοβολή της ἀκολουθοῦν, και σκοτόνονται γι' αὐτὴν οἱ ἀνθρωποι ἀπὸ λατρεία.

Στὴ ράχη ἔνδες βουνοῦ φανερώθηκε τὴ χαραγὴ ὁ Ζήσης μὲ τὰ ἔννια παλληκάρια του ποὺ ὡς τὴν ὥρα ἐκείνη ἔμενε κρυμμένος στὸ χωριό, ἀπὸ τὸ φόβο τῶν Βουλγάρων· γιατὶ, ὑστερα ἀπὸ τὸν καπετάν Βαγγέλη, οἱ Βουλγάροι αὐτὸν ἤθελαν νὰ ξεπαστρέψουν. Αμα εἶδε τὸν Παῦλο εἶπε· «Τώρα ποὺ ἔχω πλάτες θὰ τοὺς πάρῃ ὁ διάβολος», και τοὺς ὥδηγησε δλοὺς ἀμέσως στὸ λημέρι, σ' ἔνα δάσος ἀπὸ δεξὺς κοντὰ στὸ χωριό του. Τυλίχθηκαν στὶς κάπτες τους ποὺ ἔιχαν γίνει μολύβι ἀπὸ τὴ βροχὴ και πλάγιασαν στὴ λάσπη ἐνῷ ἔβροχε δυνατά. Υστερα ἀπὸ τρεῖς ὥρες ἔμπνησαν κατακομένοι και μὲ πονεμένα πόδια, παγωμένα ἀπὸ τὸ νερὸ ποὺ ἦταν στὰ τσαρούχια τους μέσα. Εφαγαν λίγο ψωμὶ σὰ λάσπη γεναμένο ἀπὸ τὴ βροχὴ, ὡς ποὺ νὰ στείλῃ ὁ Ζήσης στὸ χωριό νὰ φέρουν ψωμί, ἐλιές, κρεμύδια και κρασί τους ἀφτησε και ἄναψαν μεγάλη φωτιά, γιατὶ ἡ πυκνὴ καταχνιὰ ἔκρυψε τὸν καπνὸ· αὐτὴ ἡ φωτιὰ ἦταν ἡ μεγαλήτερη χαρὰ ἀφ' ὅτου ἔψυγαν ἀπὸ τὴν Ἐλλάδα. Εκεὶ ἔρχονται δλοὶ οἱ πρῶτοι τοῦ χωριοῦ και τοὺς φιλοῦν σὰ σωτῆρες.

Ο χειμῶνας ἥρχουνταν βαρὺς ἀπὸ πάνω. Απὸ τὴν Ἐλλάδα ἀφίνουν τὸ Μίκη Ζέζα χωρὶς βοήθεια, ἔνω τους παρακαλεῖ κάθε μέρα νὰ τοῦ στείλουν και τοὺς ἀρχηγοὺς ποὺ τοῦ ἔταξαν και τὰ δπλα, γιατὶ βλέπει πῶς ἔνας ἀνθρωπός, και σιδερένιος ἀν εἶνε, μόνος δὲν περοῦ νὰ τὰ προφθάσῃ δλα. Κάποτε, πρὶν ἔλθῃ, πίστεν πῶς στὸ χέρι του ἦταν νὰ κάμη μόνος ὅτι ἔπρεπε νὰ γίνη. Η κούραση πλακόνει ποὺ και ποὺ τὴν ψυχὴ του τώρα. Βάλσαμο τοῦ πόνου εἶνε ἡ θύμηση μονάχα τοῦ σπιτιοῦ του και γράμματα ἀπὸ κεῖ, ποὺ τὸν ἐγκαρδίονουν. Και γράφει τῆς γυναικός του σ' ἔνα ἀπὸ τὰ τελευταῖα του γράμματα· «Πότε σᾶς συλλογίζομαι και σᾶς ἐπιθυμῶ μὲ πόθον ἀκατάσχετον, πότε πάλιν εἴμαι ἐνθουσιασμένος και αἰσιόδοξος, πότε ἀπογοητευμένος, ἀλλ' ὅπως δήποτε πάντοτε πάσχων τόσον πολὺ θιθικῶς ὥστε λησμονῶ τοὺς σωματικοὺς κόπους και πόνους». Και κάποτε στὴν ἀπονη μοναξιὰ ποὺ βρίσκεται σὰ νὰ προβλέπῃ τὸ θάνατο. «Σὲ φιλῶ ἄλλην μίαν φοράν και σου εὔχομαι, ἀγάπη μου, εὐτυχίαν και χαρὰν εἰς τὸν βίον σου. Τὴν νύκτα εἰς τὰ λημέρια μας δταν τυχὸν φανῆ ἔνα ἀστρο, σοῦ στέλλω χίλια

φιλιά . . .» Ενα ἀστρο στὸν οὐρανὸ εἶνε τὸ μόνο πρᾶγμα ποὺ ἀπόμεινε νὰ μποροῦν τὴν ἴδια στιγμὴ νὰ βλέπουν και οἱ ἀγαπημένοι του, και νὰ τὸν πείθη πῶς ζοῦν ἀκόμη μ' αὐτὸν στὸν ἴδιον κόσμο.

Μιὰ βραδειὰ ἔφθασαν σ' ἔνα χωριὸ μουσκεμένοι ἀπὸ τὴ βροχὴ και κατακομασμένοι ἀπὸ μαρφὸ και δύσκολο δρόμο. Ο ἀρχηγὸς μοίρασε τὰ παιδιά του σὲ μερικὰ σπίτια γιὰ νὰ στεγνώσουν και νὰ κοιμηθοῦν καλά· και δὲν ἔδιος πήγε σ' ἔνα σπίτι μὲ τέσσερεις ἄλλους. Μόλις κάθησε, φώτησε τὸ σπιτονοκούρη ἀν ἦξερε ποὺ βρίσκουνται κείνη τὴν ἡμέρα διαπετάν Εὐθύμιος και ἐκείνος ἀποκρίθηκε πῶς ἦταν στὸ Ζέλιο. Εφεραν δυὸ χωριανοὺς και ἔγραψε ὁ ἀρχηγὸς τὸ γράμμα στὸν Εὐθύμιο, λέγοντάς του νὸ ἔλθῃ ὡς ἔξω ἀπὸ τὴ Στάτιστα τὴν ἄλλη μέρα γιὰ ν' ἀνταμωθοῦν. Οι χωρικοὶ πήραν τὸ γράμμα κ' ἔψυγαν. Τὸ πρωὶ ἥρθαν χωριάτες νὰ δοῦν τὸν καπετάνιο· τοὺς φώτησε γιὰ τὸ χωριό, γιὰ τὶς δουλειές τους και ἀν περνᾶ στρατὸς ἀπὸ κεῖ ἀποκρίθηκαν πῶς στρατὸς μένει σ' ἔνα ἄλλο χωριὸ μακρύτερα. Επειτα παράγγειλε νὰ ἐτοιμάσουν ἔνα σφαχτὸ και νὰ τὸ μοιράσουν στὰ σπίτια ποὺ ἔμεναν τὰ παιδιά· στὸ δικό του τραπέζι κράτησε δυὸ προεστοὺς νὰ φάγουν μαζύ τὸ ἀπόγευμα πῆγαν οἱ δύο αὐτοὶ χωριανοὶ νὰ μηνύσουν και τοὺς ἄλλους νὰ ἔλθουν και αὐτοὶ κατὰ τὸ βράδυ, νὰ τοὺς μιλήσῃ ὁ καπετάνιος. Εξαφνα μπαίνει ἡ σπιτονοκυρὰ και λέγει πῶς μιὰ γρηὰ εἶδε στρατὸ στὸ δρόμο ἀπὸ τὸ Κονομπλάτι. «Αλ, θὰ περάσῃ», εἶπε ὁ Παῦλος. Σὲ λίγο πάλι ἔρχεται ἡ γυναῖκα και λέγει πῶς δ στρατὸς ζύγωσε στὸ χωριό. Σηκώθηκαν, πῆγαν στὰ παράθυρα και εἶδαν στρατιώτες μέσα στὸ χωριό σκορπισμένους. Αμέσως ὁ ἀρχηγὸς μηνᾶ στὰ καταλύματα νὰ εἶναι ἐτοιμοι μὲν και νὰ μὴν κονηθῇ κανένας. Επειτα ἀπὸ λίγα λεπτά ἔρχονται δυὸ γυναῖκες και λέγουν πῶς δ στρατὸς τράβηξε κατὰ τὸν ἀπάνω μαχαλᾶ, και ἀν θέλουν, νὰ φύγουν. Ερχονται και ἄλλες γυναῖκες σταλμένες ἀπὸ τὰ καταλύματα και ωτοῦν τί νὰ κάμουν, νὰ φύγουν, νὰ πυροβολήσουν; Ο ἀρχηγὸς τοὺς μήνυσε νὰ μὴν πυροβολήσῃ κανεὶς χωρὶς νὰ διατάξῃ αὐτός, τίποτε νὰ μὴν κάμουν παρὰ νὰ μένουν στὴ θέση τους. Ερχονται πάλι γυναῖκες και λέγουν πῶς δ στρατὸς κατεβαίνει πρὸς τὰ κάτω. Ο

ἀρχηγὸς εἶχε πιάσει τὸ παράθυρο μ' ἔνα χωριανὸ και κύττας· εἶδε μερικοὺς στρατιώτες ποὺ πήγαιναν στὸ ἀντικρυνὸ κατάλυμα· ἀρχισαν οἱ στρατιώτες νὰ χτυποῦν μὲ τοὺς κόπανους στὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ, ἀλλὰ καρμιὰν ἀπάντηση δὲν ἔλαβαν· ἀρχισαν νὰ χτυποῦν δυνατώτερα, φωνάζοντας «Νὰ κάψουμε τὸ σπίτι». Σηκώνει ὁ ἀρχηγὸς τὸ τουφέκι του και πυροβολεῖ ὁ χωριανὸς ποὺ ἦταν κοντά του τραβᾷ και αὐτός· ἀρχίζουν και ἀπὸ τὸ ἀντικρυνὸ κατάλυμα νὰ πυροβολοῦν. Οι Τούρκοι σκόρπησαν πιάνουν δμως θέσεις και πυροβολοῦν και αὐτοί.

Οι πυροβολισμοὶ κόπηκαν· ὁ ἀρχηγὸς μὲ τοὺς δικούς του κατεβαίνει κάτω στὴν αὐλὴ τοῦ σπιτιοῦ και μπαίνει στὸ στάβλο, γιατὶ ἐπάνω δὲν ἦταν ἀσφαλισμένοι. Στάθηκε στὴν πόρτα και βλέπει ἔνα στρατιώτη ποὺ φέρεται κατὰ τὴν αὐλή τραβᾷ και ὁ στρατιώτης πέφτει ἔνα ἀπὸ τὰ παλληκάρια του βγαίνει και παίρνει τὸ τουφέκι του σκοτωμένουν.

Αρχισε νὰ νυχτόνη· ὁ ἀρχηγὸς προσεκτικὰ βγαίνει ἔξω μὲ δύο ἀπὸ τὰ παιδιά του· οἱ ἄλλοι μένουν μέσα, προσμένοντας. Ακούσθηκε μιὰ τουφεκιὰ και ὑστερα μιὰ φωνὴ· «Μὲ χτύπησαν, παιδιά». Ήχουνταν πίσω δ ἀρχηγὸς κατὰ τὸ στάβλο· μπῆκε μέσα και κάθησε σὲ κάτι ἀχυρα· φώναξε ἔναν ἀπὸ τοὺς συντρόφους του και, βγάζοντας ἀπὸ τὸ λαιμὸ τὸ σταυρὸ ποὺ φοροῦσε εἶπε· «Νὰ τὸ δώσης στὴ γυναῖκα μου· και τὸ τουφέκι στὸ νιό μου· νὰ πῆς δτι τὸ καθῆκον μου τὸ ἔκαμα». Ξεζώθηκε κα' ἔπεσαν λίρες ἀπὸ τὸ κεμέρι του ποὺ τὸ εἶχε τρυπήσει τὸ βόλι, φάνηκαν αἵματα, ἀρχισαν πόνοι· και ἔλεγε. «Σκοτώστε με, βρὲ παιδιά, πῶς θὰ μ' ἀφήστε στοὺς Τούρκους;» Οσο περνοῦσε ἡ ὥρα, τόσο πονοῦσε δυνατώτερα· δταν τὸν συνέπαιρον φυρόδος δ πόνος, σχεδὸν βογγοῦσε και ἔλεγε· «Πονῶ, σκοτώστε με» και πάλι «Σκοτώστε με». και ἄλλοτε ὧδημαζε τὰ παιδιά του. Ο σύντροφος ποὺ εἶχε ἔλθει κοντά του εἶπε· «Καπετάνιε, δὲ σ' ἀφίνουμε στοὺς Τούρκους» και ἔσκυψε και τὸν ἔφιλησε στὸ στόμα· τὰ χεῖλη του ἦταν ψυχρά. Και πάλι τὸν συνεπήρον οἱ πόνοι δυνατοί, κ' ἔλεγε δλο πιὸ σιγανά· «Πονῶ, σκοτώστε με».

Δὲν μποροῦσε πιὰ νὰ κουνηθῇ ἀπὸ τὴ θέση του· οὔτε τὰ παιδιά του δὲν ὧδημαζε τώρα· ὡς ποὺ δὲν ἀκούσθηκε πιὰ φωνή . . .

Η ΑΝΤΑΡΤΙΣ*

“Ητο βέβαιος δτι ήγαπάτο. Εύρισκε μίαν φύλην ἀσύγκριτην εἰς τὸ πρόσωπον τῆς θελκτικῆς ἐρωμένης του... Θὰ ἔπρεπε νὰ εἴνε εὐτυχία... Διατί μολαταῦτα ἡ εὐτυχία του ἡτο στιγμαία ἀνάμεσα εἰς τὰς ἡμέρας τῆς ὁδύνης; Διατί;... Δὲν ἦτον κανένας ἀνισθροπος, κανένας νευροπαθής! Δὲν ἦσθάντεο εὐχαρίστησιν ἀπὸ τὴν λύπην του ὅπως μερικοὶ ἄρρωστοι. Ἡτον ἀνθρωπος ὑγής καὶ ίσορροπημένος. Ἀλλὰ συγχρόνως ἔζητοῦσε τὸ ἀπόλυτον, ἥτον φαντασιώδης, ἀλαζόνη ποὺ δὲν ἔννοοῦσε νὰ ὑπομένῃ... Διότι δὲν ἡμποροῦσε νὰ κατέχῃ τὴν Ζοζάνναν εἰς τὸ παρελθόν, ὀνειρεύετο νὰ μη δενισῇ ἔντος της καὶ τὴν ἀνάμνησιν ἀκόμη τοῦ παρελθόντος ἥθελε, τούλαχιστον, εἰς τὸ παρὸν νὰ τὴν κατέχῃ καθ' ὀλοκληρίαν... Καὶ κάποτε, βλέπων αὐτὴν τὴν γυναικα τόσο θερμήν εἰς τὰς θωπείας της, ἐδοκίμαζε ἔνα εἶδος λύσης ψυχᾶς, συνειδητῆς καὶ μανιώδους μολαταῦτα... Παγιωμένος ἀπὸ μίαν λέξιν της ἥσθάντεο δτι σταματᾷ ἡ καρδιά του...”

Ἡμποροῦσε νὰ τὴν συντρίψῃ μέσα εἰς τὰ χέρια του τὰς στιγμὰς ποὺ παρεφύλαττε τὴν μυστικήν της σκέψιν, τὴν ἀνάμνησιν ποὺ μία συγκίνησις ἡμπορεῖ νὰ ἔξυπνήσῃ, τὰς στιγμὰς ποὺ ἐφοβεῖτο ἵσως μήπως ἡ Ζοζάννα τὸν λησμονήσῃ μολονότι ἀνήκουσα εἰς αὐτόν.

Πολὺν καιρὸν εἶχε ὑποφέρει. Ἡ Ζοζάννα τέλος ἔννοησε τὸ μυστικὸν τῆς λύπης του αὐτῆς. Δὲν ἐψεύσθη διόλου πρὸς τὸν Νοέλ διὰ νὰ τὸν καθησυχάσῃ. Γεννημένη διὰ τὴν ἀγάπην, τὸν ἔννοοῦσε καὶ τὸν ἐδέχετο δλόκληησον καὶ τοῦ ἐδείχνετο ἐπιεικής. «Βέβαια, ἐσυλλογίζετο, οἱ λογικοὶ ἀνθρωποὶ, ποὺ ἔχουν κρύο τὸ κεφάλι, κοιμισμένας τὰς αἰσθήσεις, οἱ ἀνθρωποὶ ποὺ δὲν ἀγάπησαν, δὰ ἔλεγαν δτι ὁ Νοέλ εἴνε πολὺ σκληρός καὶ δτι ἐγὼ δὲν ἔχω ὑπερηφάνειαν καὶ δτι δὲν θὰ πῆμε καλά...» Ἡ λόιδεα αὐτὴ τὴν ἔκαμεν νὰ χαμογελᾶ... Ἡ Ζοζάννα εἶχε πίστιν εἰς τὸν ἔντον της, εἰς τὸν φύλον της, εἰς τὸ μέλλον. Ἔμάντευε δτι αἱ βιαιότητες κ' αἱ σκληρότητες τοῦ Νοέλ δὲν ἱσαν παρὰ φαινόμενα διαβατικῆς κρίσεως... Τὰ ἐλησμονοῦσε δλ' αὐτὰ μόλις ὁ Νοέλ ἔξαναγίνετο τρυφερός, ὅπως αὐτὸς ἥξειρε νὰ γίνεται, μὲ δλην τὴν εὐθυμίαν, τὰς διαχύσεις, τὰς μικροκακίας αἱ ὀποῖαι τὴν ἔθελγαν.

Αἱ γλυκεῖαι στιγμαὶ αὐταὶ ἐπερνοῦσαν πολὺ

γλίγωρα ἀλλὰ ὅλαι ἀφηναν τὰ ἔχην των. . . Ὁ Νοέλ ἀρχισε νὰ πιστεύῃ εἰς τὴν εὐτυχίαν. Ὅποιαν ὑφαινε τριγύρω ἀπὸ τὸν Νοέλ τὸ δόκιμον τῆς ἐρωτικῆς ἔξεως. . . Καὶ εὐθὺς ἔγεινε ἰδικότης ὅπως αὐτὴ ἦτον ἴδια της. Τὴν ἡγάπησε μὲ δλην τὴν τρέλλαν τῆς νεότητός του, χωρὶς ἐπιφύλαξιν, χωρὶς φρονιμάδαν χωρὶς ἐντροπήν.. .

Καὶ ἡ Ζοζάννα τὸν ἀγαποῦσε ἡμέραν μὲ τὴν ἡμέραν περισσότερον μὲ μίαν ἔκπληξιν ἀφελῆ. Δὲν ἦτον πλέον δ φύλος της, ἥτον δ «ἀνδρας της»—ὅπως θὰ ἔλεγε ἐκφραστικὰ ἡ Μαρία.—Καὶ συνεκινεῖτο συλλογιζόμενη τὸν νέον δεσμὸν δ ὀποῖος τοὺς ἥνωνε εἰς τὸ μέγα καὶ γλυκὺ μυστήριον δπον οἱ δύο τους εὔρισκαν ἀκόμη τόσην συγκίνησιν δσην καὶ εὐχαρίστησιν.

«Ἐνας αὐθέντης; . . .»

Ἡ λέξις αὐτὴ ἐπανῆλθε πάλιν εἰς τὸ πνεῦμα τῆς Ζοζάννας, μερικὰς ὥρας ἀργότερα εἰς τὸ σπίτι τοῦ Νοέλ. Ἐσυμμάζευε τὰ μαλλιά της καθισμένη ἐμπρός ἀπὸ μίαν κονσόλαν ἡ ὀποία ὑπεστήριξε ἔναν παλαιὸν καθρέπτην. Εἰς τὸ στρογγυλὸ πλαίσιον τοῦ καθρέπτου ἔβλεπε τὸ μεγάλο κρεββάτι μὲ τὰ λαμποκόποντα πόμολα, τὸ μεταξίνον περικάλυμμα ὀλισθαῖνον, τὸν Νοέλ ἀναποδογυρισμένον εἰς μίαν πολυνθρόναν μὲ τὸ συγαρέττο στὰ χεῖλη, τὰ στόρο χρώματος ἀραβοσίτου μέσα εἰς τὸ ξανθὸ φῶς. Ἐπάνω εἰς τὰ περικαλύμματα τῶν τοίχων παλαιὲς ἀγγλικὲς στάμπες μὲ ζωηρὰ κόκκινα χρώματα, μὲ πράσινα διαπεραστικὰ παρίσταναν κυνηγετικάς σκηνάς. “Ἐνα δυνατὸν ἀρωμα, ἐπλημμύριζε τὸ ἀρρενωπὸν αὐτὸ δωμάτιον, τὸ καθαρόν, τὸ λιτόν, φωτεινόν, χωρὶς στολίδια, χωρὶς μικροπράγματα περιττά, ἐπιπλωμένο μὲ σκεύη ἀπὸ χαλκὸν καὶ βερνικωμένο ἔντο...”

Ἡ Ζοζάννα ἀγαποῦσε τὸ δωμάτιον αὐτό, τὰ ἐπιπλά του, τὸ ἀρωμα. Ἀγαποῦσε τάντικέμενα ποὺ ἐχρησιμοποιοῦσε δ Νοέλ, τὰ ἐνδύματά του, τὸν ἀέρα ποὺ ἀνέπνεε. Καὶ καθὼς τὸν παρετήρει πλαγίως εἰς τὸν πρασινωπὸν κάπως καθρέπτην, ἐσυλλογίζετο μευχαρίστησιν: «Αὐθέντα μου ἀγαπημένε... . . Δὲν ἔχω ἀλληλην θέλησιν παρὰ τὴν ἴδιαν σου!.. . Δὲν είμαι παρὰ ἔνα πραγματάκι, ἔνα πολὺ μικρὸ πράγμα στάγαπημένα χέρια σου. Νὰ είμαι ἵση μ' ἐσέ, ἡ σεβαστή, ἐνώπιον τοῦ κόσμου, ἐμπρὸς εἰς τὴν σκέψιν σου καὶ τὴν φιλίαν σου

είνε ἡ κοινή μας ἐπιθυμία. Ἄλλα ἡ ἀντάρτις ἐπανεστάτησε ἐναντίον τῆς ἀδικης κοινωνίας, καὶ δχι ἐναντίον τῆς φύσεως· δὲν ἐπανεστάτησε ἐναντίον τοῦ αἰώνιου νόμου τοῦ ἔφωτος... Δὲν ἀπορρίπτει καθόλου τὴν τρυφεράν, εὐθυμούν κεύγενη ἔκουσίαν σκλαβιάν, ἡ ὀποία δὲν ταπεινώνει διότι εἴνε συνωμολογημένη. Ἀλήθεια μού ἀρέσει νὰ σὲ δνομάσω «αὐθέντην μου» διότι είσαι δυνατός καὶ βλέπεις καθαρὰ εἰς τὸ βάθος τῶν πραγμάτων καὶ είσαι καλός διότι, ἀν ἡμπορῶ νὰ ζήσω μόνη, χωρὶς τὴν βοήθειάν σου, μού εἴνε περισσότερο εὐχάριστον νὰ ζήσω κοντά σου, μὲ τὴν ἀρωγὴν τὴν ἴδιαν σου... Καὶ ἀκόμη μάρεσε — δὲν θὰ τὸ διμολογήσω δμως ποτέ! — μάρεσε νὰ σὲ φοβοῦμαι — δλίγο, πολὺ δλίγο καὶ νὰ σὲ κρατῶ κάποτε στὰ πόδια μου, ἀδύνατον σὰν ἔνα ὄραιο ἀγρίμο ποὺ ἡμέρωσα, ἀλλὰ τὸ ὀποῖον ἐμούγκριζε καὶ θὰ μὲ κατεσπάραζε ἀν ἡμουν κακή...”

«Καὶ τούτο δὲν μεμποδίζει νὰ είμαι φεμινίστα καὶ νάντιτοιοῦμαι τὰ δικαιώματά μου ἐπὶ τῆς ἐλευθερίας, τῆς δικαιοσύνης, τῆς εὐτυχίας... Ξέρεις καλά, πολυαγαπημένη μου, δτι ἀν ἥθελησα νάνήκω μοναχὰ εἰς τὸν ἔαυτόν μου — αὐτὸ ἦτον διὰ νὰ δοθῶ ἀκεραία εἰς ἔσενα!...”

ΛΒ

“Ο Αὔγουστος ἐλαμποκοποῦσε γαλήνιος καὶ καυστικός. ‘Ανάμε’ ἀτὸ τὰς κενὰς δδούς, κάτω ἀπὸ τὸν λευκὸν ἥλιον οἱ ἀπλωμένες τέντες τῶν μαγαζιῶν ἔρριπταν σκιάς κυανᾶς καὶ σκληρᾶς. Αἱ ἀμάξαι ἔτρεχαν ἡσυχώτεραι. Τὸ κουδούνι κανενὸς ποδηλάτου ἔξυπνοῦσε τὴν σιωπὴν μὲ τὸν διαφανῆ ἥχον του. Εἰς τὰ σκοτεινιασμένα δωμάτια, δπίσω ἀπὸ τὰ στόρ, ἡ ζωὴ ἀποσυρθεῖσα περιμένει τὸ βράδυ.

Ο Φουκάρ εἶχε ἀρνηθῆ εἰς τὴν Ζοζάνναν κάθε εἰδος ἀδείας. Εἶχε ζητήσει καὶ εἶχε λάβει τὴν ἀνοίξιν καὶ ἔκτοτε εἶχε δεῖξει πολὺ μικρὸν ζῆλον διὰ τὸν «Γυναικεῖον κόσμον». δ διευθυντής δὲν εἶχε κανένα λόγον νὰ τὴν ἀνταμένη δείχνων εἰς αὐτὴν εὔνοιαν ἔξαιρετικήν. Ἐφευγε διὰ τὴν Τρουβίλλην ἡ Φλορὸν ἦτον εἰς Καμπούρ, ἡ κυρία Φουκάρ εἰς τὸ Αἰξ-λεμπαίν, αἱ ἀλλαι συνεργάτιδες διεσταρέμεναι. Η Ζοζάννα ποὺ ἔγνωριζε δλας τὰς ἐργασίας τοῦ φύλου, ἔμενε μόνη μὲ τὸν Μπερσέ καὶ τὴν δεσποινίδα Μπόν.

Καθ' δλον τὸν Αὔγουστον δ Νοέλ καὶ η Ζοζάννα περιέφεραν τὸν ἔφωτα των εἰς τὸ ὄραιο τὴν φιλίαν της Καμπούρ, η σεβαστή, ἐνώπιον τοῦ κόσμου, ἐμπρὸς εἰς τὴν σκέψιν σου καὶ τὴν φιλίαν σου

τὰς ὥρας ποὺ ἦτον ἔλευθέρα εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ Νοέλ δπον αὐτὸς δὲν εἰργάζετο σχεδὸν καθόλου. Τὸ βράδυ, ἐπλανῶντο κάτω ἀπὸ τὰ δένδρα τοῦ Δάσους, γύρω ἀπὸ τὰς λίμνας...”

Ἐκάθισαν ἔνα βράδυ, πλησίον τοῦ Ἀρμενονβίλ, εἰς τὴν διασταύρωσιν τριῶν μονοπάτιῶν. Ἡ σκιὰ γύρω ἀπὸ τὸν πάγκον ἦτο τόσο πυκνὴ ποὺ δὲν διέκριναν σχεδὸν τὰ πρόσωπά των. Η σελήνη, ἐμφανισθεῖσα ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ κλαδιὰ τοὺς ἔξαφνισε μὲ τὸ φῶς της — ἡ στρογγυλὴ καὶ κόκκινη σελήνη η ὀποία πλανᾶται μάγισσα τῶν ἔρωτων μέσα εἰς τὰ δάση τὰ γεμάτα ἀπὸ ἀγαπημένους.

Ζεύγη ἥρχοντο ἀπὸ τὰ τρία μονοπάτια, ἐπερνοῦσαν, χωρὶς νὰ τοὺς δδοῦν, ἐμπρὸς ἀπὸ τὸν Νοέλ καὶ τὴν Ζοζάνναν. Ζεύγη ἀνώνυμα καὶ δλα δμοια, ἡ γυναικα μὲ ἀνοικτὸ φόρεμα καὶ δ ἀνδρας μὲ σκούρα, φεύγοντες τὰ ἡλεκτρικά, τὴν μανιώδη ἔօρτην τῶν βιολιῶν ἔζητουσαν τὸ δνειρόν των μεριμνῶν. Καὶ τούτο μεμποδίζει, ἐπίστενε δτι ἀκούει τὸν μεγάλον στεναγμόν, τὸν ἀποτελούμενον ἀπὸ χιλιάδας στεναγμῶν, τὸν πόθον ποὺ ἀποπνέει δ ἀνθρώπινος ἔρως ἀπὸ τὴν πρώτην νύκτα τῆς δημιουργίας...”

“Πόθος ἀκούραστος καὶ πάντοτε μολαταῦτα ἀποτυγχάνων! ἐσυλλογίσθη δ Νοέλ: δ ἔρως παρέρχεται, οἱ ἀγαπημένοι ἀποθαίνουν, ἐντούτοις ὑπάρχεις ἐγεννήθησαν ἀπὸ τὸ φίλημά των. Ἐκεῖνο ποὺ ὀδεύει τὸν ἀνδρα πρὸς τὴν γυναικα, είνε δ φόρος τοῦ μηδενός, ἡ ἀρριστη ἐπιθυμία τῆς διαρκείας. Κάθε ἐναγκαλισμὸς γόνιμος είνε μία νύκτα ἐπὶ τοῦ θανάτου.

Νὰ ζῇ κανείς, νὰ ἐπιζῇ!.. . Ἡ λαχτάρα τῆς βραδιάς, ἡ ἐμορφιὰ τῆς ἀγαπημένης μου καὶ πᾶν δτι αἱ λεπτότητες τῆς αἰσθητικότητος καὶ τῆς διανοίας προσθέτουν ἔξαιρετικὸν εἰς τὸν ιδικόν μας ἔρωτα, δλ' αὐτὰ συγκινοῦν ἔντος μας, χωρὶς νὰ τὸ ἔρωμε, τὸ ἔντοκτον τῆς διαιωνίσεως τῆς ζωῆς! Θάποθάνω. Η Ζοζάννα θάποθάνη.. . Καὶ ἵσως, ςτερεὸ ἀπὸ ἔκαπο τὴν διηκήν μας γενεὰν θάπολαύσουν τὴν γλύκαν τῆς ἀγάπης καὶ δλα δράχονταν ἐμορφιές, χαρά, πάθος, ζωὲς δλόανθες, διότι σένα μεθυστικὸ βράδυ ἀλλου αἰῶνος θὰ ἀγαπηθοῦμε ἐμεῖς οἱ νεκροί...”

Καὶ ἡ σκέψις αὐτὴ τὸν συνεκίνησε ὥσαν ἡ ἀνακάλυψις τῆς ἀληθινῆς ἔννοιας τοῦ ἔρωτος. Εἶδε τὴν νύκτα τοῦ Αὐγούστου, ὥσαν ἵεραν ἐορτὴν ὅπου ἔνας λαὸς μελλοντικὸς δλόκληρος ἀνετρίχιαζε εἰς τὰς γυναικείας λαγόνας. Ἐουλλογίσθη τὰ κλειστὰ δωμάτια, τὰ ἡμίφωτα, τὰ βαθιὰ κρεββατία μὲ τὰς μυριάδας τῶν ὑπάρξεων ποὺ θὰ συνελαμβάνοντο πρὸς ἀπὸ τὴν αὐγήν... Τὰ ἐσυλλογίσθη μὲ πολλῆν ἀγνότητα καὶ διὰ πρώτην φορὰν ἀνεπόλησε εἰς τὴν ψυχήν του, τὴν μυστηριώδη ὑπαξῖν ποὺ θὰ ἐγεννᾶτο ἀπὸ τὴν Ζοζάνναν καὶ ἀπὸ τὸν ἑαυτόν του...

Τὸ εἶδε γονατιστὸς μὲ τὸ πρόσωπον πρὸς τὸ στῆθος τῆς Ζοζάννας... Ἄλλ' ἀμέσως μία εἰών παρενεβλήθη εἰς τὰς σκέψις του, τὸ ἄλλο παιδί, ὁ Κλαύδιος! Καὶ αὐτὸς ἐπίσης θὰ διαιώνιζε τὴν γενεάν τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρός του..., καὶ ἐπειδὴ ἡ Ζοζάννα εἶχε ἀγαπήσει κάποιον, ὁ ἔρως των θὰ παρεξετείνετο καὶ εἰς τοὺς ἀπογόνους των...

Ο Νοέλ δύοκίμασε δεῦν πόνον, ἐπειτα ἔνα συναίσθημα δργῆς ἀναμίκτου μὲ ἀδυναμίαν

— Εἶσαι πολὺ σιωπηλός, Νοέλ, εἶπε, ἡ Ζοζάννα, μὲ τὴν ψωπευτικήν της φωνήν. Τί συλλογίζεσαι;

— Τίποτε... ἀόριστα πράγματα... τρέλλες...

— Τρέλλες... Ἄλλα οἱ «τρέλλες» εἶνε κάτια... Πές μου.

— Καλὰ λοιπόν, εἴτε μὲ γλυκύτητα, ἐσκεπτόμουν, ἀγαπημένη μου, ἀν θὰ ἡτον εὔτυχία γιὰ μᾶς ἔνα παιδί.

— Εὐτυχία;... Ναί, ἔνως... Ἄλλα ὅχι ἀμέσως...

— Γιατί;

— Διότι, μοῦ ἀρχεῖς ἐσύ, διότι εἶμαι εὐχαριστημένη νὰ ζῶ γιὰ σένα καὶ γιὰ τὸν ἑαυτόν μου... Καὶ μ ἐκπλήττει διτὶ ἔλαβες ἀμέσως τὸν πόνον τῆς πατρότητος!. Σὲ ἀκουσα νὰ λέσ, καὶ νὰ τὸ ἐπαναλαμβάνῃς πολλὲς φορές, διτὶ τὰ παιδιὰ σὲ στενοχωροῦν.

— Τὰ παιδιὰ τῶν ἄλλων, ναί... ἔξ ἄλλου δὲν ἀποβλέπω εἰς τὸ παιδί καθ' ἑαυτό ἀποβλέπω εἰς τὸ συμφέρον τὸ ἔρωτός μας, εἰς ἔναν δεσμὸν νέον πολὺ ισχυρόν, δριστικόν, μεταξύ μας...

— Ο ἔρως μας δὲν εἶνε ισχυρός καὶ δριστικός...

— Πὲ τὴν ἀλήθεια, Ζοζάννα, δὲν ἐπιθυμεῖς παιδί;

— "Οχι τόρα. "Οχι.

Ἐπληγώθη κ' ἐσκανδαλίσθη κᾶπως.

— Φοβεῖσαι μὴν ἀδικήσῃς τὸν Κλαύδιον Ησθάνθη, χωρὶς νὰ τὸ ἰδῇ ἔνως καὶ καὶ τὸ βλέμμα τῆς Ζοζάννας, τὸ βλέμμα ἐκεῖνο τῆς ἀνησυχίας καὶ τῆς δυσπιστίας ποὺ ἐφοβεῖτο.

— Ν' ἀδικήσω τὸν Κλαύδιον, ἐγώ;... Ἀγνοῶ τί θὰ αἰσθανόμουν ἀν εἴχα ἐν ἄλλο παιδί... . Χαράν, ὑπερηφάνειαν, τρυφερότητα, ἀσφαλῶς, ἄλλα τοῦτο δὲν θὰ ἄλλαζε καθόλου τὰ αἰσθήματα μου πρὸς τὸν Κλαύδιον. Ποτέ, ποτέ...

— Ήλπιζε ἄλλην ἀπάντησιν.

— Κ' ἐπειτα, ἐξηκολούθησε ἡ Ζοζάννα, τοῦτο θὰ ἐξηρτάτο ἀπὸ σένα.

— Ἀπὸ μένα!

— Βέβαια δὲν ἡμπορεῖς νάγαπήσῃς τὸν Κλαύδιον, δὲν ἡμπορεῖς νὰ τὸν υἱοθετήσῃς, μὲ τὴν καρδιά σου, ὅπως μερικοὶ σύζυγοι υἱοθετοῦν τὸ παιδί τῆς γυναικός των... Αἰσθάνομαι, μέσα σου, μίαν μνησικακία ποὺ ὑφίσταται ἐναντίον τοῦ δυστυχισμένου αὐτοῦ παιδιοῦ... "Ω! δὲν σοῦ θυμώνω γι' αὐτό!..." Εγεις πραγματικήν ἐπιθυμίαν νὰ εἶσαι γενναῖος καὶ καλὸς καὶ δὲν εὐθύνεσαι... διὰ μίαν ἀντιπάθειαν.

— Ἀντιπάθειαν!... Ἡ λέξις εἶνε πολὺ δυνατή!

— Εστω. Λὲν εἶν' ἐκεῖνο ποὺ σκέπτομαι ἀκοιβῶς... Ἀς ποῦμε... ἔνα συναίσθημα ὀχληρόν... Εἶνε φυσικόν!... Ἄλλα ὁ Κλαύδιος δὲν εἶνε περισσότερον ὑπεύθυνος γιὰ τὸ κακὸ ποὺ σοῦ κάμνει μὲ τὴν παρουσίαν του...

— Εμούρομόρισε σιγαλώτερα:

— Εξ αἰτίας του, πρὸ πάντων δὲν ἡμπορῶ νὰ σὲ πανδρευθῶ, τόρα...

— Επῆγαν πρὸς τὸ 'Αρμενονβίλ. Τὰ φῶτα ἐφάνησαν ἀνάμεσ' ἀπὸ τὰ δένδρα τοῦ μικροῦ δάσους. "Ενα βιολὶ ἐτραγούνδησε, μοναχό, τὸ θέμα ἐνὸς ἴταλικοῦ βάλς μεταβεβλημένου κατὰ τὸν Οὐγγρικὸν τρόπον, καὶ τόσω ξεκάρφωτον, νευρικοῦ, τόσο ἀτόνου ποὺ δὲν τὸ ἀνεγνώριζε κανεὶς πλέον. Διαβάται ἐσταματοῦσαν νάκουσουν... Ἄλλα τί ἔμελε τὸν Νοέλ ἡ μουσική, ἡ ἀσπρη Σελήνη, τὰ ζεύγη τὰ χειροπιασμένα, καὶ ὁ ἔρως ὁ χαμένος εἰς τὴν δημιουργίαν!

— Η Ζοζάννα ἐβάδιζε σιμά του. "Ελεγε κάποτε:

— Σὲ παρακαλῶ... μὴν περπατῆς τόσο γλιγωρα...

— Εβράδυνε τὸ βῆμα του μίαν στιγμήν, ἐπειτα,

χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ τὸ ἐπέσπενσε πάλιν. Ἡ Ζοζάννα τὸν ἐφθασε, τοῦ ἔπιασε τὸν βραχίονα:

— Φίλε μου, σέκαμα κέπόνεσες πολύ;

— Πολύ.

— "Ομως ὅλες οἱ γυναικες θὰ μέννοοῦσαν...

— Αναπολῶ τὰ λόγια ποὺ ἐπρόφερες, ἔνα βράδυ, γιὰ μία κόρη τῆς Γαλανῆς Βίλλας... "Υπάρχουν γυναικες ποὺ εἶνε περισσότερο ἐρωμένες ἀπὸ μητέρες. 'Αγαποῦν εἰς τὸ παιδί... τὸν πατέρα τοῦ παιδιοῦ..."

— Αὐτὸς δὲν ἀποδεικνύει τίποτε! Υπάρχουν καὶ μητέρες ποὺ ἀγαποῦν τὸ παιδί καθ' ἑαυτό, καὶ ἀς τὸ σκαμε πατέρες ἀξιοπειρφόνητος ἡ μισητός.

— Διότι ἔχουν εἰς τὰ σπλάχνα των τὸ τυφλὸν μητρικὸν ἔνστικτον... Καὶ σὺ δὲν τὸ είχες, αὐτὸς τὸ ἔνστικτον!

— Δὲν τὸ είχε κατ' ἀρχάς... Πιστεύεις διτὶ μενύχαριστησε ἡ γέννησις ἐνὸς παιδιοῦ, ὑπὸ τὰς περιστάσεις ποὺ γνωρίζεις;... "Ημουν ἀπελπισμένη... Τὸ παιδί ἐγεννήθη... Κέπειτα τὸ μητρικὸν ἔνστικτον ἀνεπτύχθη τόσο, τόσο!..." Απεστάθη ἀπὸ τὸν ἔρωτα, ἀπὸ τὴν ἀνάμνησιν τοῦ ἔρωτος... 'Αγαπῶ τὸν Κλαύδιον καθ' ἑαυτόν...

— Απηριθμησε τοὺς λόγους ποὺ είχαν νὰ εἶνε εὐτυχεῖς, καὶ είχε τὴν σύνεσιν—τὴν ὅποιαν δὲν είχε πάντοτε—νὰ διειχθῇ γλυκεῖα, συμβιβαστική.

— Άλλ' αὐτός, κι' ἀφοῦ ἐπεσε διθυμός του, διατηροῦσε μίαν πίκραν εἰς τὸ βάθος τοῦ ἐγώ του... Αὐτὸς ποὺ ἥτον, πρὸ πάντων, ἐραστής, δὲν ἐννοοῦσε τὴν Ζοζάνναν... "Ο διχασμὸς ἔρωτος καὶ μητρότητος τοῦ ἐφαίνετο ἀπίθανος. Η Ζοζάννα δὲν είχε ζητήσει, ἐπιδεξίως νάρηνθη τὴν ἰδίαν της διμολογίαν: "Υπάρχουν γυναικες ποὺ ἀγαποῦν εἰς τὸ παιδί τὸν πατέρα τοῦ παιδιοῦ";... "Οχι, ἥτον εἰλικρινής... 'Εξέφραζε τὴν σκέψιν τῆς στιγμῆς, καὶ ἀγνοοῦσε τὴν ἄλλην της σκέψιν τὴν κρυπτομένην διπλώντην αὐτήν.

— Αἰσθήματα γυναικός, μητρός, ἐρωμένης αἰσθήματα ποὺ ἔσμιγαν, ποὺ ἀντέφασκαν, ποὺ ἀπέκλειαν τὸ ἔνα τὸ ἄλλο καὶ ὑφίσταντο μολαταῦτα, — αὐτὸς ἥτον ἡ νύκτα καὶ ἡ ἀβύσσος διὰ τὸν Νοέλ.

— Η διάνοιά του ἐχάνετο ἐμπρὸς εἰς τὸ μυστηριον τῆς γυναικείας καρδιᾶς, τόσο ἀνησυχητικὸν διὰ τὸν ἄνδρα, δο τὸ μυστήριον τοῦ σώματος τῆς γυναικός...

— Κέτσι θὰ εἶνε πάντοτε, ἐσκέφθη, ἡ ζωή μας ὀλόκληρος... ἐφόσον αὐτὸς τὸ παιδί θὰ

μᾶς χωρίζῃ, μὲ τὴν παρουσίαν του, μὲ τὴν ὑπαρξίαν του, μὲ τὴν εἰκόνα καὶ τὸ δόνομα ποὺ θάνατονται, μὲ τὸ χαμόγελο τῆς Ζοζάννας.. μὲ διτὶ ἀπομένει, εἰς αὐτό, ἀπὸ τὸν ἄλλον, τὸν πατέρα!... "Αν γεννηθῇ παιδί ἀπὸ μᾶς, ἡ Ζοζάννα θὰ τὸ δεχθῇ μὲ ἀνήσυχην χαράν, μὲ φόβον... Θὰ φοβηθῇ μήπως ἐλαττώσῃ τὴν μερίδα του τοῦ πρώτου... "Αν ἔχανε τὸν Κλαύδιον, τότε ζως... "

— Ο Νοέλ δὲν ἐτολμοῦσε νὰ τελειώσῃ τὴν σκέψιν του.

ΛΓ

Τὴν 31ην Αὐγούστου ἡ Ζοζάννα ἐπῆγε πολὺ ἐνωδίας εἰς τὸ γραφεῖον, διὰ νὰ τελειώσῃ τρέχουσαν ἐργασίαν. Ο Κλαύδιος ἥτον εἰς τὴν Βρετανήν ἀπὸ μιᾶς ἐβδομάδος μὲ τὴν δεσποινίδα Μιράκλ καὶ ὁ Νοέλ ἐφευγε τὸ ἴδιο βράδυ διὰ Λουσινιάν. Η Ζοζάννα ὤφειλε νὰ κάμη διτὶ εἰχε νὰ κάμη ἐκείνη τὴν ἡμέραν εἰς τὸν Γυναικείον Κόσμον, νὰ τελειώσῃ πρὸ τοῦ συνήθους καὶ νὰ ψάγγη νάνταμώσῃ τὸν Νοέλ εἰς τὸ σπίτι του. Θὰ ἔτρωγαν μαζὶ καὶ θὰ συνώδευε εἰς τὸν σταθμόν...

Λυπημένη κέντούτοις ἔχουσα θάρρος, μὲ τὴν ἀπόφασιν νὰ μὴν κλαύσῃ ἐμβῆκε εἰς τὸ γραφεῖον της. Ο ὑπηρέτης τὴν ἀκολουθοῦσε.

— "Ενας κύριος ἥλθε χθὲς μόλις ἐφύγατε..."

— "Ενας κύριος!... Ο ψηλός, μελαχροινός, ποὺ ἔχει ἔνα ἀγγλικὸ δόνομα καὶ ποὺ δημοσιογραφεῖ..."

— "Οχι, κυρία, ἔνας ἄλλος... νέος..."

— Καὶ τί εἶπε;

— Τίποτε! "Αφησε τὸ ἐπισκεπτήριον του.

— Ήτον στενοχωρημένος.

— Ο υπηρέτης ἀπίθωσε εἰς τὸ τραπέζι ἔγα δέμα ἐπιστολῶν κέφημερίδων, ἐπειτα ἐβγήκε.

— Η Ζοζάννα ἐκυτάχθη εἰς τὸν καθρέπτην ἐβαλε τὸ κεντητὸ κολλάρο της, ἐβαλε διλήγην πονδρὸν εἰς τὰ μάγουλά της, τὰ δοποῖα διατηροῦσαν ἵχην δακρύων καὶ ἀνεστέναξε:

— Δούλειά!

— Επρεπε νὰ κάμη τὴν ἀληθηγραφίαν τοῦ περιοδικοῦ, νὰ διορθώσῃ τὰ τυπογραφικὰ δοκίμια τῶν οεκλαμῶν καὶ αὐτή ἡ ταπεινὴ ἐργασία θὰ τὴν ἔβγαζε ζως ἀπὸ τὴν μελαγχολίαν της. "Ορθὴ κοντὰ εἰς τὸ τραπέζι, ἀνοιξε μερικὰ γράμματα, ἔσχισε τὸ περικάλυμμα μιᾶς ἐφημερίδος, ἔδριψε εἰς τὸ καλάθι τὰς ἀγγελίας καὶ τοὺς φακέλλους...

— Αὐτὸς τὸ ἐπισκεπτήριον!

«Η Ζοζάννα είχε άμελήσει νὰ κυτάξῃ τὸ δόνομα Μαυρίκιος Ναττιέ... Τόρα ποὺ τὸ εἶδε ἔμεινε σὰν καρφωμένη εἰς τὴν θέσιν της· τὰ χέρια της ἔτρεμαν, αἱ κνῆμαι της ἔτρεμαν, ἡ καρδιά της δὲν ἔπαλλε πλέον... Ὁταν ἔξανάρχισε νὰ πάλλῃ, οἱ παλμοὶ ἥσαν βαρεῖς, ποὺ τοὺς ἥσθιαντο ἔως εἰς τὸν λαιμόν της, ἔως εἰς τὴν κεφαλήν της...»

Εἶπε δυνατά:

— «Α! Θέέ μου!...»

Παρετήρησε γύρω της, ὡσὰν διὰ νὰ βεβαιωθῇ ὅτι ἡτον μόνη της καὶ ὅτι ὁ Μαυρίκιος Ναττιέ δὲν ἡτο κίνδυνος νὰ φανερωθῇ ἐμπρός της... Αὐτός!... Είχε ἔλθη!... Θὰ ἔξαναρχητο χωρὶς ἄλλο,.. Αὐτός!... Έκλεισε τὰ μάτια της καὶ τὸν ἀνεπόλησε εὐκίνητον καὶ ἔανθόν, μὲ τὸ χαμόγελό του, τὴν φωνήν του: «Ζοζάννα!» Έκαμε κίνημα διπισθιδρομήσεως, μίαν χειρονομίαν μὲ τεντωμένα τὰ χέρια της ὡς διὰ νάπομακρύνη κάποιαν μυστηριώδη ἐπίθεσιν, καὶ ὅλη ἡ ψυχή της ἔρριψθη πρὸς τὸν Νοέλ, τὸν ἔφρωναξέ μίαν μεγάλην βουβήν κραυγήν...» Επειτα ἡ Ζοζάννα συνῆλθε κέψιθύρισε:

— «Ἐμπρός!... ΕἘμπρός!...»

«Ο Μαυρίκιος δὲν είχε δώσει σημείον ζωῆς ἐπὶ ὄκτω μῆνας...» «Οκτὼ μῆνας μόνο!» Εσκέπτετο ἡ Ζοζάννα. Πόσο ὄλ' αὐτὰ μοῦ φαίνονται ἀπόμακρα, σὰν παραμύθια! Ή ταραχή της κατεπραΐνετο. Παρετήρει, μὲ ἔκπληξήν της, ὅτι ἡ μεγάλη αὐτὴ ταραχὴ ἡτον ἔνας νευρικὸς ἀντίκτυπος, ποὺ διαφορετικὴ ἀπὸ τὴν συγκίνησιν ποὺ είχε δοκιμάσει ἐπαναβλέπουσα τὸν Μαυρίκιον εἰς τὸν Σηκουάναν, ἀκούοντα αὐτὸν εἰς τὴν πλατείαν Καρρούσελ... Κέχαμογέλασε, ἔκπληκτη ἀκόμη, ἀκόμη περίφροθη:

«Είμαι ἀνόητη! Φοβοῦμαι!... Καὶ τί φοβοῦμαι λοιπόν;... Ό Μαυρίκιος δὲν ἥμπορεῖ νὰ μοῦ κάμῃ τίποτε...» Αν ἔλθη, δὲν θὰ τὸν δεχθῶ...» Αν μοῦ γράψῃ, δὲν θὰ τὸν ἀπαντήσω...» Η τὸν παρακαλέσω νὰ μάφησῃ ἥσυχην...» Α! δὲν ἔχω καμμίαν ἐπιθυμίαν νὰ τὸν ἔαναιδω!... Άλλὰ γιατί ἡ ἐπίσκεψις αὐτή;

Είχε συμβῇ ἀτυχία εἰς τὴν κυρίαν Ναττιέ;. Ό Μαυρίκιος, χηρευμένος κέλευθερος ἥλπιζε νὰ ἐπανακτήσῃ τὴν Ζοζάνναν;...» Ήξενορε ἀπὸ δύσα ἐθριλοῦντο, τὸν σύνδεσμον τῆς Ζοζάννας καὶ τὸν Νοέλ;... Ενόμιξε ὅτι τὸν ἀγαπᾶ ἀκόμη;

«Ἄσφαλῶς, ἡ κυρία Γκράνχερ — ἡ «μητέρα Γκράνχερ» καθὼς ἔλεγε ἡ Ζοζάννα — θὰ είχε διμιλήσει διὰ τὴν ἀντάμωσίν τους εἰς τὸν σιδηρόδρομον. Θὰ εἶπε διὰ τὸν Κλαύδιον...» Ό

Μαυρίκιος, ἀποτυχών νὰ γίνη «πατέρας» νομίμως ἔνθυμειτο ὅτι είχε παιδί;

Ναὶ, ἡτον ὁ λόγος ὁ ἀληθινὸς τῆς ἀποτόμου του στροφῆς πρὸς τὴν Ζοζάνναν... Τὸ παιδί.

«Θέέ μου! εἶπε ἀπὸ μέσα της ἡ Ζοζάννα, τί θὰ συνεπέραινε δὲν θὰ εἴπετε πάραποτον τοῦ φτωχοῦ μου Κλαύδιον, μίαν διαρκῆ ἀπειλὴν διὰ τὸν ἔρωτά μας. Θὰ τὸν ἔμισοῦσε...» Κέγω, πῶς θὰ ὑπέφερα!»

Ἐφρικίασε.

«Όλο τὸ κακὸ θὰ είνε δυνατὸν νὰ τὸ ἀποφύγωμε, ἀν δὲν ὁ Μαυρίκιος δὲν ξαναγράψῃ, ἀν τοῦ παραγγείλω νὰ μὴν ξανάληῃ. Ο Νοέλ δὲν θὰ ὑποτείνῃ τίποτε...» Α! δὲν θέλω νὰ τὸ σκεφθῶ οὕτε στιγμὴν πλέον...» Εμπρός, ἀς ἐργασθῶ».

Αἱ ἴδεαι της ἐπηγαινούρχοντο ἐκρατοῦσε τὴν πένναν, καὶ τὸ χέρι της ἔτρεμε τόσο ὡστε νὰ γράψῃ λοξά. Εντούτοις ἔβαλε πεῖσμα καὶ ἡ γαλήνη τῆς ἐπανῆλθε μαζὶ μὲ τὴν λήθην διὰ τὴν ἥσυχίαν του καὶ τὴν ἥσυχίαν τῆς Ζοζάννας: θὰ ἔβλεπε ὅπισθι ἀπὸ τὸ παιδί, τὸν πατέρα τοῦ παιδιοῦ...

Συνδρομήτραια τῶν ἐπαρχιῶν παρουσιάσθησαν ζητοῦσαι πληροφορίας ἐπὶ τῶν διαγωνισμῶν καὶ τῶν βραβείων. Η Ζοζάννα τὰς ἔδειχθη μὲ μίαν εὐγένειαν πολύλογην καὶ πυρετώδη γοντευμέναι μὲ τὴν Ζοζάνναν ἀνενέωσαν τὴν συνδρομήν των.

Καὶ ἡ ἄρα ἐπέρασε. Ο Μπερσιέ ἥλθε νάντικαστήσῃ τὴν Ζοζάνναν. Τῆς εἶπε ὅτι είνε ὁρχὰ καὶ ὅτι ἡ χλωμάδα της είνε ὠραία.

Απήγνησε:

— Μπερσιέ, δὲν ἐτελείωσα τὴν σελίδα τῶν ορκλαμῶν. Εἶνε γεμάτη τυπογραφιὰ λάθη! Εἶνε πολλὰ λάθη εἰς ἔνα μικρὸ δάρθρο. Ρίψετε του μία ματιά... Θὰ μὲ ὑποχρεώσετε.

Ο Μπερσιέ εἶπε:

— Θὰ σᾶς ὑποχρεώσω. Αναλαμβάνω τὸ ἀρθράκι. Καὶ δὲν λόγος τῆς δεσποινίδος Μπόν;... Η Φλορὸν ἔστειλε ἀπὸ τὴν Οράγγη κάτι γιὰ τὴν Πολυξένην. «Ολα θὰ είνε ἔτοιμα ἔως τὸ Σάββατο ποὺ θὰ ἔλθῃ δὲν Φουκάρ ἀπὸ τὴν Τρούβιλλην... Δὲν ἀκοῦτε! Κάτι ἔχετε τίποτε βαβά,»... Εἰσθε ὁρχά...

— «Οχι, Μπερσιέ. Μὴ μὲ ἐνοχλῆτε. Δὲν ἔχω τίποτε.

Κατέβη τὴν σκάλαν καὶ ξανανέβη διὰ νὰ πῆ εἰς τὸν ὄπισθην:

— «Αν ἔλθουν καὶ μὲ ζητήσουν νὰ μὲ ἰδοῦν τίποτε ἀνθρωποι, πές τους ὅτι δὲν δέχομαι, νὰ

Σ. Μ. Μεταφράζω ἔτοι τὴν νηπιακὴν λέξιν βορό δανειζόμενος τὸν ἀνάλογον δρόμον ἀπὸ τὸ ίδιον μας νηπιακὸν λεξιλόγιον.

μοῦ γράψουν ἀν θέλουν τίποτε ἔδω. Καὶ μὴ δώσῃς εἰς κανένα τὴν διεύθυνσί μου.

Ἐπειτα ξανακατέβη κ' ἐπῆγε νὰ πάρῃ τὸν Μητροπολιτικὸν σιδηρόδρομον εἰς τὴν πλατείαν τοῦ Palais-Royal.

ΛΔ

Καθὼς ἐπερπατοῦσε ἡ Ζοζάννα ἐκυράχθη εἰς τὸν καθρέπτην ἐνὸς μαγαζιοῦ ἡτον ὁρχὰ πράγματι, είχε δίκαιον δ Μπερσιέ... Ο Νοέλ θὰ ἐπαραπτοῦσε τὴν ωχρότητά της. Θὰ τὴν ἔρωτοῦσε:

«Τί ἔχεις;»

Τί θὰ τοῦ ἀπαντοῦσε... Η ἀλήθεια ἡτο πολὺ δύσκολον νὰ λεχθῇ καὶ πολὺ ἐπικίνδυνη σχεδὸν ἀμέσως ὑστερός ἀπὸ τὴν βραδιάν τοῦ Δάσους!.. Ο Νοέλ θὰ ὑβλεπε εἰς τὸν Κλαύδιον διαρκῆ κίνδυνον, πάντοτε αὐξανόμενον διὰ τὴν ἥσυχίαν του καὶ τὴν ἥσυχίαν τῆς Ζοζάννας: θὰ ὑβλεπε ὅπισθι ἀπὸ τὸ παιδί, τὸν πατέρα τοῦ παιδιοῦ...

Νὰ πῆ φέματα;

Η Ζοζάννα είχε δροισθῇ εἰς τὸν Νοέλ νὰ μη τοῦ πῆ φέματα ἔστω καὶ ἀν ἐπόκειτο νὰ τὸν ἀπαλλάξῃ ἀπὸ κάτι ωλιβερόν. Ο Νοέλ είχε καταστήσει τὴν ἀπόλυτην εἰλικρίνειαν συνθήκην οὐσιαστικὴν τοῦ ἔρωτός των. Καὶ τὸ μικρότερο φυεῦδος ἐν συνεδήσει διενεργούμενον θὰ ἐφαρμάκων τὴν πτηγὴν αὐτὴν τοῦ ἔρωτός των. Καὶ εἰς τὴν παροῦσαν περίστασιν, τὸ νάποσιωπήση τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ Μαυρικίου δὲν θὰ ἡτον βαρὺ φυεῦδος;

«Ο Νοέλ δὲν θὰ μοῦ τὸ συγχωροῦσε αὐτὸ τὸ φέμα!» Ελέγει καθ' Ἑαυτὴν ἡ πτωχὴ Ζοζάννα. Θάγαναποῦσε σκεπτόμενος ὅτι ἥσθιλησα νὰ τὸν ἀπαλλάξῃ ἀπὸ κάτι τι ωλιβερόν. Δὲν εἶνε ἀδύνατος, ἔχει τὴν δύναμιν νάκουση τὴν ωλιβερὰν ἀλήθειαν... Αλλὰ δὲν εἶνε κανένας φιλόσοφος ἐπιεικής. Δὲν ἥμπορεσε νάγαπήση τὸ παιδί μου... Μόνον ποὺ τὸ ἀνέχεται... Ήμπορῶ νὰ διστάξω μεταξὺ ἐνὸς μικροζήτηματος εἰλικρινείας — η δοπία μοῦ ἐπεβλήθη ὑστερός ἀπ' δλ' αὐτὰ — καὶ τῆς ἀγαπημένης φροντίδος γιὰ τὸν Κλαύδιον, τοῦ ἔνδιαιφέροντος διὰ τὴν εὐνυχίαν καὶ τῶν τριῶν μας... Δὲν θὰ κάμω τίποτε κακό. Θὰ ἀπομακρύνω τὸν Μαυρίκιον ἀπὸ τὸν δρόμον μου, καὶ δὲν θὰ μάθη ποτέ του ὅτι διλίγον εἴλειψε νὰ ιδῶ αὐτὸν τὸν ἀνθρωπον...

Κατέβη εἰς τὸν σταθμὸν τοῦ Αγίου-Παύλου χωρὶς νὰ ἔχῃ λάβει καμμίαν ἀπόφασιν. Εξω,

ἡ ἥμέρα ἔσβινε, βροχερὰ καὶ γλυκεῖα βαπτίζουσα εἰς νάματα φθινοπωρινῆς ποιήσεως τὸν κυανοῦν ναὸν τοῦ Αγίου-Παύλου. Τὰ φανάρια τῶν ξενοδοχείων ἔχουν κόκκινην τὴν λάμψιν τους. Τὰ μαγαζιά ἔφωτιζοντο ἀπὸ ἔνα ζωηρὸ κίτρινο φῶς καὶ εἰς τὴν προθήκην ἐνὸς ἐμπορικοῦ μερικοῦ πήγεις βαμβακεροῦ υφάσματος ἀπλωμένου ἀποτελοῦσαν μίαν πινελιάν κτυπητοῦ ἀσπρού μέσα εἰς τὸ φῶς τοῦ βραδιού.

Απὸ τὴν πόρταν τοῦ σταθμοῦ ἔξηρχοντο κύματα κόσμου. Η Ζοζάννα δὲν ἐτολμοῦσε νὰ διασχίσῃ τὸν δρόμον. Παρετήρει ἔναι πάγκον κοντά εἰς τὸ κιόσκι... «Ενα βράδυ τῆς προηγούμενης ἐβδομάδος δὲν θά την ἔπειρμεν» ἔκει.

Τὸν ἐσυλλογίζετο μὲ ἀγάπην καὶ μὲ φόβον. Εδίσταζε... Ναί;... «Οχι;... Ομως δὲν ἐδειλιοῦσε. Είχε διατρέξει ἔναν μεγάλον κίνδυνον διαρκείαν τοῦ θλιβεροῦ ἔκεινο βράδυ τῆς ἔξιμολογήσεως. Αλλὰ τότε ἀνεπόλει ἔνα φάντασμα μᾶλλον. Ήτον ἀνθρωπος τόρα, δὲν δοπίας ἀπειλοῦσε νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν ζωήν της, δὲν δοπίας εἰσήρχετο ἡδη εἰς τὴν σκέψην της...»

Ναί;... «Οχι;... Ελαβε ἀπότομα τὴν ἀπόφασιν!.. Καὶ μὲ σιγὸ βῆμα, μὲ τὸ κεφάλι γυμνόν, γεμάτη ἀπὸ τύψεις συνειδήσεως καὶ δεισιδαίμονα τρόπου τινὰ φόβον ἔφθασεν εἰς τὸν Νοέλ.

Ο ἔδιος τῆς ἀνοιξε τὴν πόρταν. Ήτο μόνος. Τὰ ἔπιτλα ἥσαν σκεπασμένα, αἱ εἰκόνες καὶ οἱ καθρέπται κεκαλυμμένοι, τὰ παρόκετα γυμνά. Ολόκληρον τὸ σκοτεινὸν καὶ ἀντηχητικὸν ἐνδιαίτημα τοῦ Νοέλ ἡτο γεμάτο ἀπὸ βραδινὴν σιωπήν.

Εἰς τὴν κίτρινην κάμαραν ἡ ωραία ἀνταύγεια τῶν στόρων ἔσβινε. Ο Νοέλ δὲν ἥσθιλησε νάναψη τὸ φῶς.

Πολὺ ἀργησε! τῆς εἶπε. Δὲν θέλω νὰ σου κάμω παράπονα... Εἶνε βράδυ ἀποχαιρετισμοῦ... Πρόπει νὰ περάσῃ ἥσυχα, ἀν δχι εῦθυνα... Τί ἔχεις;

— Τίποτε...
— Εἰσαὶ λυπημένη;
— Είμαι λυπημένη γιατὶ φεύγεις...

— Θέλεις να μείνω;
— Τί ιδέα!.. Θὰ σὲ περιμένη δ πατέρας σου...

— Δὲν ἔχεις παρὰ νὰ μοῦ πῆς: «μείνε!» Θὰ μείνω... Πρώτα κι' ἀπ' δλα ἔσν!

— Αγαπημένε μου Νοέλ! ἥμπορες δλα νὰ τὰ υσιασῆς, τὰς ὑποθέσεις σου, τὰς διασκεδασεις σου, τοὺς φίλους σου, τοὺς γονεῖς σου!...

'Αλλὰ δὲν ἔχω ἀνόητες ίδιοτροπίες. Νὰ φύγης ἀπόψε ἀγάπη μου... Μόνο ποὺν φύγης ἀγάπησέ με πολὺ περισσότερο ἀπὸ πάντοτε! 'Υποφέρω...

Τὴν ἐπῆρε στὰ χέρια του:

— Κέγω ὑποφέρω...

Εἶχαν πολὺ ἀγαπηθῆ εἰς τὴν χρυσῆν ἀτμοσφαῖραν τοῦ δωματίου αὐτοῦ, θερμοῦ ὅπως δῆλος καὶ ὅπως δύσθιος, ἀπόμερου, κρυφοῦ, ἡδονικοῦ, δύμοιου μένα φῶς ἀναμμένον, δύμοιου μὲ μίαν ἑστίαν καίουσαν καὶ ποὺν ἥτον διὰ τοὺς δύο ἔραστὰς αὐτὴν ἡ καρδιὰ τοῦ παλιοῦ σπιτιοῦ — ἡ καρδιὰ τοῦ κόσμου.

Τόρα δὲν τὸ ἀνεγγνώριζαν πλέον τὸ ἔρωτικόν τους δωμάτιον καθὼς τὸ ἔιχε ἀλλάξει ἡ νύκτα καὶ ἡ ἐποχὴ τοῦ ἔτους...

— Ο Νοέλ ἀναμετροῦσε τὸ διαρρεῦσαν διάστημα — δύο μῆνες! — Ο Σεπτέμβριος ἤγγιζε, ἥρετο νᾶλλαξή τὰς ἀποχρώσεις τοῦ οὐρανοῦ καὶ τὰ χρώματα τῶν κήπων, καὶ τὰ πράγματα καὶ τὰς ψυχὰς ὑπὸ τὴν ἐπῆρειαν τοῦ φθινοπώρου.

— Ήσθάνθη ὅτι μία περίοδος τῆς ζωῆς του — ἡ πλέον ταραγμένη, ἡ πλέον πυρετώδης — ἐτελείωνε ἔκει, εἰς αὐτὸν τὸ δωμάτιον μὲ τὸ τελευταῖον βράδυ τοῦ Αὐγούστου.

— Αγαπημένη μου, ξέρεις ὅτι τὸ ὠραιόν θέρος τῆς ἀγάπης μας ἔφυλλίζεται ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ χέρια μας, σὰν ἔνα τριαντάφυλλο ποὺ μᾶς ἔχει δώσει ὅλα τὰρώματά του καὶ ποὺ δὲν θὰ μυρίσωμε πιά;... Δὲν λυπᾶσαι γι' αὐτό;... "Οταν θὰ ξαναγρίσω ἀπὸ τὸ Λουανιάν, οἱ ἡμέρες θὰ είνε μικρότερες, τὰ βράδυα ψυχρότερα· δὲν θὰ πᾶμε πλέον εἰς τὸ Δάσος, Ζοζάννα!... Θὰ μιλοῦμε τότε κοντὰ στὴ φωτιά... Θὰ ἐργασθοῦμε τότε μαζί... Θὰ διαβάζεις ἐσὺ ἐπάνω ἀπὸ τὸν ὄμοιο μου, ἀνιαρότατα πράγματα ποὺ ἔγω θὰ γράφω... Θὰ μὲ συμβουλεύῃς κάποτε... Τὶ ὠραιά ποὺ θὰ είνε... "Επειτα θὰ ἔλθῃ μιὰ ἀνοιξις ἀλλη̄ ἔνα θέρος ἀλλο κατόπιν... 'Αλλὰ δὲν θὰ ξαναζήσωμε πιὰ τὶς ἡμέρες τῆς Σεβρές...

Τρυφερά, περισσότερο παρὰ ποτὲ τρυφερά, ἔφιλουσε τὰ μαλλιά τῆς Ζοζάννας, τὴν ἔσυρε ἐπάνω του.

— Ζοζάννα, εἶνε θέρος ἀκόμη ἀπόψε... Ανθίστατο κάπως εἰς τὸν ἐναγκαλισμόν του καὶ τὸ ἀνταπέδιδε μὲ ἀτονίαν τὰ φιλήματά του. Αὐτὸς τὴν ἥρωτησε:

— Τί ἔχεις λοιπόν; Σὲ στενοχωρῶ;... Εἶσαι κουρασμένη... Ποτὲ δὲν ἥσουν ἔτσι,

— "Ω! Νοέλ...

"Ἐκλαίε μέσα εἰς τὰ χέρια τοῦ ἀγαπημένου της ὥσταν θέλουσα νὰ εὔρῃ ἔκει καταφύγιον.

— "Άκουσε... Δὲν ἥθελα νὰ σοῦ τὸ πῶ... μὰ ὅταν μ' ἐσφιξες ἐπάνω στὴν καρδιά σου αἰσθάνθηκα ὅτι τίτοτε δὲν ἡμπορῷ νὰ σοῦ κρύψω... "Εσυνήθισα νὰ σοῦ λέγω τὰ πάντα τὸ παραμικρὸ μυστικὸ μοῦ εἴνε βάρος! "Ω!... φύλε μου, ἀν ἥξερες!...

— Τί λοιπόν; πέ μου...

— Δὲν ἥθελα νὰ σοῦ τὸ πῶ... Σ' ἐφοβόμουνα... γιὰ τὸ μικρό... "Αναπολοῦσα τὴν συζῆτησίν μας τοῦ περασμένου βραδιοῦ... Κ' ἐσκεπτόμουν ὅτι είνε δικαίωμά μου καὶ καθηκον μου ἀκόμη νὰ μὴν αὖθαν τὴν ἀνησυχίαν σου... νὰ μὴ σέρεθες ἐναντίον τοῦ μικροῦ μου...

— Μὰ τί είνε λοιπὸν ἐπιτέλους; 'Εξηγήσου! ἐφώναξε ὁ Νοέλ. Τί ἥθελες νὰ μοῦ κρύψῃς;

— Λοιπόν .. "Ηλθε...

— Ποιός;

— "Ο Μαυρίκιος Ναττιέ.

"Ἐρριψε τὸ δύνομα χωρὶς νὰ σκεφθῇ κάν, διότι ἥτον εἰς τὸ ἄκρον τῶν ρειλέων τῆς. 'Ο Νοέλ ἐπανέλαβε:

— Μαυρίκιος Νατ...

Κ' αἰφνιδίως, ἔννοων:

— Εἶνε... ἐκεῖνος;...

— "Η Ζοζάννα εἶπε μὲ στενάγμὸν ἔνα ἀδριστο ναί... 'Ο Νοέλ ἀνωρθώθη. Ἐκείνη ἔπαυσε νὰ στενάγξῃ ἀλλ' ὁ Νοέλ ἥσθαντο τὴν σπασμοδικὴν πίεσιν τῶν βραχιόνων τῆς ὀλόγυρα του, τὴν θερμότητα τοῦ προσώπου τῆς ἐπάνω εἰς τὸν λαιμόν του, τὰ δάκρυα τῆς. Μὲ μίαν κίνησιν διέσπασε τὸν σφικτὸν ἐναγκαλισμόν.

— Τὸν ἔδεχθης;

Εἶχαν καθίσει εἰς τὴν ἄκρων τοῦ κρεβατιοῦ, πλάγι - πλάγι. "Η ὄψις τοῦ Νοέλ ἐφαίνετο κάτω ἀπὸ μίαν ἀνταύγειαν μῶβι φωτός, ὄψις ὠχρὰ ὄψις ἀγνωστος εἰς τὴν Ζοζάνναν. . "Εν ἀλλο βράδυ, ὑστερα ἀπὸ τὴν τρομερὰν ἔξομολόγησιν εἶχε ἰδῆ τὸ ἀγνωτῶδες ἀντὸν πρόσωπον, τὰ ἀκίνητα καὶ γεμάτα ἀγανάκτησιν μάτια, τὰ χλωμὰ χείλη... "Έκραύγασε:

— "Οχι!... ὅχι!... δὲν τὸν ἔδεχθηκα· δὲν θὰ τὸν δεχθῶ πλέον... "Ηλθε στὴν ἐφημερίδα χθὲς ὅταν ἔλειπα... Ενρήκα τὸ ἐπισκεπτήριο του σήμερα... Αὐτὸς εἰν' ὅλο, ἀπολύτως, ὅλο, σοῦ δρκίζομαι... Μὲ πιστεύεις, ἀγάπη μου, πέ μου, μὲ πιστεύεις;...

— "Ηλθε .. "Άληθεια, πολὺ τόλμη ἔχρειάζετο! . Καὶ γιατί;.. Τί σὲ ἥθελε;

— Δὲν ξέρω!...

— Δὲν ὑποθέτεις;... Μίλησε!... 'Εμπρός!

— 'Ιδέαν δὲν ἔχω .. Δὲν ξέρω τίποτε... Τὸ πρόσωπον τοῦ Νοέλ ἔγεινε γαληνιώτερον.

— "Απεράσισες δριστικῶς νὰ μὴ τὸν δεχθῆς;.. "Εδωκες παραγγελίαν;... Ναί... "Υποθέτω ὅτι δὲν ἔχεις νὰ πῆς τίποτε μ' αὐτὸν τὸν κύριον, καὶ τίποτε νάκούσης ἀπ' αὐτὸν...

— Τίποτε... 'Ησυχασε, Νοέλ!

— Βλέπεις ὅτι εἶμαι ησυχος... Δὲν παραφέρομαι. Μιλῶ μὲ ἡρεμίαν... Δὲν θὰ πῆς κι' αὐτὴν τὴ φορὰ ὅτι σὲ κάμνω νὰ λυπηθῆς γιὰ τὴν εἰλικρίνεια σου... Οὖτ' ἔγω, οὐτε σὺ ξέρομε τίποτε νὰ φοβηθοῦμε. Εἴμεθα ἀσφαλεῖς δένας διὰ τὸν ἄλλον.

— Ήτον γαλήνιος, διότι τὸ ἥθελε, δύμως ὑπηρχαν εἰς τὴν φωνήν του τόνοι αλλοιωμένοι. Είπε:

— Γιατί δὲν μοῦ τὸ εἶπες ἀπὸ τὴν ἀρχὴν αὐτὸν τὸ γεγονός ἀφοῦ μάλιστα δὲν εἶχες καμμίαν εὐθύνην γι' αὐτό; Τί δάκρυα, τί φρόσος!... Μέτρόμαξες... "Ητον τόσο εύκολο νὰ μοῦ τὸ πῆς μόλις ἥλθες...

— Τόσο εύκολο;... Φτωχέ μου Νοέλ!... "Αναπόλησε τὶς σκηνὲς ποὺ μοῦ ἔκαμνες κάθε φορὰ ποὺ ἔφαινόμουν διὰ τὸ παρελθόν σὲ κάμνει εἴς φρενῶν! Ναί, σ' ἐφοβόμουνα, πολὺ σέφοβόμουν!

— Σὺ ἐφοβόσουν ἔμένα, σύ, Ζοζάννα! ἐκραύγασε δὲν θέρευες διὰ τὸν ἄναθρόφω μὲ φροντίδα... καὶ ζωσ... μὲ στοργήν... "Εκαμα σχέδια γι' αὐτὸν ποὺ θὰ μάθης... "Ηλθελα νὰ σοῦ τὰ πῶ ἀπόψε... Ζοζάννα, μὲ πιστεύεις, μὲ συγχωρεῖς;...

— Μὲ ὅλη μου τὴν καρδιά... Καὶ δύμως!... "Ανετρίχαζε.

— Τί φρικώδης ἀρρώστια ποὺ εἶνε ἡ ζήλεια! .. "Εσύ, ἔνας ἀνθρωπός τόσο εὐθύνης, τόσο γενναῖος, εὐχήθης σχεδόν ἔνα δυστυχισμένο μικρό... τὸ μικρό μου... "Ω!...

— Μὴ μὲ στενοχωρήσης, Ζοζάννα!... "Υπέφερα πολύ. Αὐτὸς μεξιλεώνει.

— Κ' ἔγω πάλιν ποὺ σὲ εἴχα ιδῆ νὰ ὑποφέροης ἐφοβούμην μήπως προκαλέσω ἀπόψε νέαν κρίσιν... 'Αλλὰ κάτω ἀπὸ τὰ χείλη σου τὰ χείλη μου πῶς ήμποροῦσαν νὰ κρατήσουν τὸ μυστικόν; Πρέπει χαρὰ καὶ λύπη ὅλα νὰ μᾶς είνε κοινά... Νοέλ!

— Τὸν ἐκρατοῦσε εἰς τὴν ἀγκάλην τῆς κ' ἔβλεπε νὰ λάμπουν τὰ ύγρα μάτια του.

["Ἐπεται τὸ τέλος]

[Μετάφρ. Α. Κ.]

MARCELLE TINAYRE

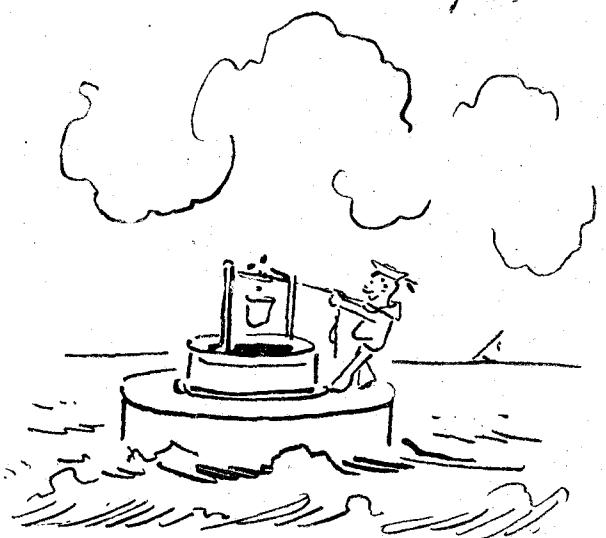
Μανδρα μάτια ἀν ἔχης κόρη, μανδρα εἰν̄ σὰν δυὸς ἐλῆς
Ἐκεὶ στῆθος τσαντσαμάνι μάγουλο τρανταφυλλιές.

Μ' ἐπιλήγωσαν δυὸς μάτια ποῦ λάμποντα σὰν πλανῆτες
Δυὸς κοπιερὲς σάτες καὶ πῶς νὰ λαργενθῶ.

Πίξε νερὸς στὴν πόρτα σου, περγᾶντας νὰ γλυντρήσω
Νανδρω ἀφορμὴ τῆς μάνας σου νὰ μπῶ νὰ σου μαλήσω.

Μέσα στὴ μέση τοῦ γιαλοῦ εἰν̄ ἔνα πηγαδάκι
Πίνουν οἱ ναύτες τὸ νερό, κι' ἀφοῦνται τὴν ἀγάπη.

ΤΟ ΔΕΚΔΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ

ΛΟΓΟΙ ΚΑΙ ΑΝΤΙΛΟΓΟΙ

Ἡ γλωσσικὴ δουλεία εἰς τὴν Βουλήν

Η ἔξαφνικὴ ἔξεγερσις κατὰ τῆς γλωσσικῆς δουλείας, μέσα εἰς τὴν Βουλήν, εἶνε ἔνα γεγονός τοῦ ὅποιους ἡ σημασία ἐτονίσθη ἀρκετά ἀπὸ τὸν καθημερινὸν τύπον. Καὶ ἔπειτα νὰ τονισθῇ. "Ἔως τώρα η δουλεία αὐτὴ ἀπασχολοῦσε μόνον τοὺς στενοὺς κύκλους τῶν λογίων καὶ τῶν γλωσσιδόγων, δι' ὃν δὲ τὸν ἄλλον κόσμον τὸ γλωσσικὸν ξήτημα ἥτο ἀπλούστατα ἔνα θέμα σχεδὸν φρενολογικόν, ποὺ ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἔδιδεν ἀφορμὰς ἀστειοτήτων, ἀγανακτήσεων, ὑστερισμῶν, ψευδαισθῆσεων καὶ συλλαλητηρίων. Ἡ πρώτη περιστασία ποὺ τὸ περιφήμον ξήτημα εἰσῆλθεν εἰς τὴν Βουλήν, ἥτο περιστασίας κωμικοτραγικής. Καὶ εἰσῆλθεν ὅχι διὰ νὰ συζητηθῇ, ἀλλά διὰ νὰ προκαλέσῃ τὴν ἄμυναν τοῦ κράτους κατά φανατικῶν ἐπιδρομῶν καὶ νὰ ωψή μίαν κυβερνησιν. Τὸ δέτι μετὰ ὅλιγα μόλις ἔτη ἔδιδεν τὸ θέαμα τῆς Ἑλληνικῆς Βουλῆς, συγκριτικῆς εἰς συνεδριάσεις ὀλοκλήρους, τὰ δικαιάματα τῆς νεοελληνικῆς γλωσσῆς, ἀποτελεῖ ἔνα σταθμὸν διὰ τὴν πνευματικὴν ἀπολύτωσιν τοῦ τόπου, τὸν ὅποιον πρέπει νὰ διμολογήσωμεν ὅτι δὲν ἐπεριμέναμεν τόσον γλίγωρα.

"Ἄς δοξάωμεν τὸν Θεόν. Τὰ ἀπλούστερα ξήτηματα εἶνε πολὺ συγγάνεια ποὺ ἀργοῦν περιστότερον νὰ λυθοῦν. Καὶ δὲν ὑπάρχει ἀπλούστερον ξήτημα, εἰς τὴν φύσιν του τουλάχιστον, ἀπὸ τὸ ξήτημα αὐτὸν τῆς γλωσσῆς. Διότι τὸ νὰ ἔχῃ ἔνα ἔθνος τὴν γλώσσαν του, μὲ τὴν ὁποιανδήλει, αἰσθάνεται, συνενοεῖται, παθανεῖται ξῆς καὶ πεθαίνει, μίαν γλώσσαν ξωντανήν, διαμορφωθεῖσαν σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους, κατά τοὺς ὅποιους διεμορφώθησαν ὅλαι αἱ γλώσσαι τοῦ κόσμου, καὶ ἔπειτα νὰ ἔρχεται νὰ συζητῇ ἀν ἀντή εἶνε ἡ γλώσσα του καὶ νὰ ἀμφιβάλλῃ ἀν εἶνε αὐτή, καὶ νὰ τὴν περιφρονῇ ὡς χυδαίαν ἢ ἀναξίαν του καὶ ὑστερανὰ προσπαθῇ ν' ἀναστήῃ μίαν γλώσσαν ποὺ ἐλάχισταν οἱ ποτέρες του πρὸ αἰώνων καὶ τῆς ὁποίας οὔτε τὴν προφορὰν καλά-καλά δὲν γνωρίζει καὶ νὰ εἰσάγῃ εἰς τὰ σχολεῖα του, ὡς ξωντανήν, μίαν γλώσσαν νεκρὰν καὶ νὰ βασανίζῃ τὰ παιδιά του, διὰ νὰ τὰ μάθῃ διότι τὸ αὐτὸν πρέπει νὰ γράφεται σεῖς καὶ ἡ μάτη νὰ γράφεται σεῖς καὶ νὰ δημιουργῇ μίαν ἐκπαίδευσιν τραγελαφικήν ὡς θέαμα καὶ ἀποκτηνωτικήν ὡς οὐσίαν, δὲν αὐτά καὶ χίλια ἀλλα σχετικά καὶ παρεπόμενα, δχι μόνον συζητήσεως σοβαρᾶς εἶνε ἀνάξια, ἀλλὰ οὔτε δέμα διὰ τὴν κοινοτέραν φάσσαν δὲν εἰμιτοροῦν ναποτελέσουν, μὲ τὸ ποσὸν τῆς ἡλιθιότητος ποὺ εἶνε ποτισμένα. Καὶ δύμως, διὰ λόγους νεοελληνικῆς ψυχολογίας, ποὺ δὲν εἶνε τώρα ἡ στιγμὴ νὰ ἔξετασθοῦν, δὲν αὐτὰ τὰ κοινότατα πράγματα κατήτησαν νὰ δεθοῦν εἰς ἔνα τόσον μπερδεμένον κόμπον, ποὺ νὰ ξειράζεται τὸ σπαθὶ ἐνὸς Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, διὰ νὰ τὸν λύσῃ.

"Ἐπὶ τέλονς δύο-τρεῖς ἀνθρώποι ἀνέβησαν εἰς τὸ βῆμα τῆς Βουλῆς διὰ νὰ διαμαρτυρηθοῦν κατὰ τῆς ἀποκτηνωτικῆς βίας ποὺ ἔξασκε τὸ κράτος ἐπὶ τῶν πτωχῶν ἐγκεφάλων τῆς νέας γενεᾶς καὶ νὰ βροντωφωνήσουν εἰς τὴν Βουλήν καὶ τὸ ἔθνος, διότι, ἔπι τέλονς, τὰ παιδιά μας πηγαίνουν εἰς τὰ σχολεῖαν, πρῶτα διὰ νὰ μάθουν νὰ γράφουν καὶ νὰ μεταχειρίζωνται κανονικῶς τὴν γλώσσαν τους — τὴν ἴδιαν τους γλώσσαν — καὶ δεύτερον καὶ κυριώτερον νὰ μάθουν κοντά

εἰς τὰ γράμματα τὰ πράγματα, ποὺ εἶνε καὶ ὁ κύριος σκοπὸς τῆς ἐκπαίδευσεως καὶ δχι διὰ νὰ μυηθοῦν εἰς τοὺς μηχανισμοὺς τῶν δυϊκῶν ἀριθμῶν καὶ τῶν εἰς μὲρημάτων. Τί ἀπλούστερον πράγμα ἀπ' αὐτὸ ποὺ ἔζητησαν οἱ νέοι αὐτοὶ ἀνθρώποι τῆς Ἑλληνικῆς Βουλῆς; Εἴπαν μίαν ἀλλήθευταν ἀπὸ τὰς ἀλλήθευτας τοῦ Λαπαλίς. Καὶ δύμως ἔχειασθη ἔνας αἰώνιος ἐλευθερός θεός του κράτους, διὰ νὰ προπαραπενάσῃ τὸν ἀνθρώπους, ποὺ εὑρῆκαν τὸ θάρρος νὰ ἔκπομψον τὴν φοβερόπονταν ἀντήν ανακάλυψιν. "Ἄς εἶνε βέβαιοι διότι αἱ νέαι γενεαί, τὰς ὅποιας ἐλευθερόνουν ἀπὸ τὴν φοβερότεραν καὶ ἡλιθιωτέραν δουλείαν, θὰ τοὺς ἀναγνωρίσουν μίαν ἡμέραν τὸν ήρωασμὸν τους.

Βεβαίως ἡ γλωσσικὴ δουλεία δὲν θὰ καταλυθῇ αὐτοῖς καὶ ἡ γλωσσικὴ μασκαράδα δὲν θὰ λήξῃ εἰς τὰς ἡμέρας μας. Εἶνε μία κοινωνιολογικὴ ἀλλήθευτα διότι αἱ μεταβολαὶ εἰς τὰ ἡθη γίνονται μὲ ἔξαιρετην βραδύτητα. Καὶ τὸ γλωσσικὸν μας ξήτημα κατήτησε κυρώς καὶ πρὸ πάντων ξήτημα ἡθολογικόν. Άν δὲν εἶχε καταντῆσει θὰ είχε λυθεῖ πρὸ πολλοῦ. Τὸ εὐχάριστον εἶνε διό τὸ προχωροῦνεν διπωσδήποτε πόδες την ἐπιθυμητὴν λύσιν. "Ήδη εἰς ἀρκετά μεγάλην ἔκπτωσιν, εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας, τὸ ξήτημα εἰμιτορεῖ νὰ θεωρηθῇ, λυμένον. Δὲν ὑπάρχει σήμερον λογοτέχνης μὲ κάπιον αὖσιαν, ποὺ νὰ μεταχειρίζεται ὡς ὄργανόν του ἀλλην γλώσσαν ἀπὸ τὴν νεοελληνικήν. Εἰς τὴν ποίησιν, εἰς τὸ δράμα, εἰς τὸ διήγημα, εἰς τὸ μυθιστόρημα, εἰς τὰς ἀντιτυπώσεις, εἰς κάθε εἰδούς λογοτεχνικὴν δημιουργίαν, ἡ γλώσσα μὲ ἐλαφρός παραλλαγάς, κανονιζόμενας ἀπὸ τὴν ἀτομικὴν καλαισθήσιαν τοῦ καθενός, ἐπὶ τοῦ παρόντος, εἶνε μία, ἡ νεοελληνικὴ γλώσσα. Διότι ὁ καλλιτέχνης πρώτος ἐνότησεν διότι οὐτε εἰκόνας ξωντανάς εἰμιτορεῖ νάναστηση, οὐτε αἰσθήματα νάν ποιβάλη, οὐτε ψυχικάς καταστάσεις νάν ἀκδηλώσῃ, οὐτε ψφος νάν δημιουργήσῃ, μὲ τὰς φίνας, τὰς σιαγόνας, τοὺς ὄδοντας καὶ διότι ἡ θρίξ, ὁ ὁδόν, τὸ οὖς καὶ ὅλα τὰ ἀλλα παλαιοτολογικά ὄργανα δὲν τοῦ χρησιμεύουν εἰς τίτοτε. "Ἐννόησεν ἀκόμη ὁ καλλιτέχνης διότι ἀποξενούμενος ἀπ' ὅλας τὰς φραστικάς ποικιλίας καὶ τοὺς ἴδιωτισμοὺς τῆς γλώσσας του καὶ ἀντικαθιστῶνταν εἴσηφαν τὸ παρατρίχα μὲ τὸ μικροῦ δεῖν καὶ τὸ ἐφθαμαλό στὸ ἀμήρ μὲ τὸ ἔπι ξηροῦ ἀπαλῆς, κινδυνεύει νάν ἔπειτασησή ὁ ἴδιος. Καὶ ἔπι τέλοις εἰδεῖ καὶ ἀποεῖδε διότι καὶ αὐτὸ τὸ στοιχειώδες δέσμιον τῆς φράσεως, ἡ συνοχὴ καὶ δργανική διάπλασις τοῦ λόγου, τὸ κοινότερον πλέξιμον τῶν στοιχείων τῆς γλώσσης, μὲ κάπιον αῷμονά, ξωὴν καὶ κίνησιν, καταντούσες κυριολεκτικῶς ἀνέφικτον, μὲ τὰ ταχιδακτυλουργικά μέσα τῆς ἀναμμέσεως ἀρχαίων καὶ νέων στοιχείων, εἰδεῖ καὶ ἀποεῖδε καὶ ἔκαμε τὸν σταυρὸν του καὶ ἐπῆρε τὴν γλώσσαν του τὴν περιφρονημένην καὶ τὴν ἔκπτωσην τῆς ψυχῆς του καὶ τῆς τέχνης του. Κ' ἔτσι ὁ καλλιτέχνης ἐλευθερώθη. "Άλλα ἡ ἐκπαίδευσις, ἡ κοινωνία, τὸ ἔθνος, πότε θὰ ἐλευθερωθοῦν; Αὐτὸ εἶνε τὸ μέγα ἔρωτημα.

Ἐντυχώς ἦλθεν ἡ στιγμὴ νὰ συγκινηθῇ δύλιγον καὶ ἡ Βουλή. Αὐτὸ εἶνε ἔνα σημαντικόν βῆμα. Διότι διὰ τὴν Βουλῆ συγκινεῖται, ὅλον τὸ ἔθνος ἀρχίζει νὰ ἔννοη διότι κατί συμβαίνει. "Ο Ἑλληνικός, ὁ διόποιος «ύποφέρει πολλοὺς ζυγούς» θάρχισση νά αἰσθάνεται καὶ τὸν φοβερὸν αὐτὸν ζυγόν τῆς γλώσσης, μὲ κάπιον αῷμονά, δργανικάς τηγ γλώσσαν τους — τὴν ἴδιαν τους γλώσσαν — καὶ δεύτερον καὶ κυριώτερον νά μάθουν κοντά

Δῶκινς ἔκαμε τὸ ἐγκώμιον τοῦ ἀρτί θανόντος διασήμου ἄγγλου ἴστορικοῦ καὶ καθηγητοῦ τῆς ἀρχαίας ἴστορίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Ὀξφόρδης κ. Πέλλα.

Είτα ού εταῖρος τῆς Σχολῆς κ. Τύλλιαρδ ἐπραγμα-
τεύνω περὶ τῶν ἐπίγραφῶν, τῶν ἀνακαλυψθεισῶν ἐν
τῷ Ιερῷ τῆς Ὁρθίας Ἀρτέμιδος ἐν Σπάρτῃ κατό τοῦ
παρελθόντος εἰς ἄφουν εἶπε τινά προεισαγωγικῶς περὶ
τοῦ σχεδιογραφήματος τοῦ ναοῦ.

Αἱ πλεισται τῶν ἐπιγραφῶν, καίτοι ἀνήκουσιν εἰς τοὺς ὁμαδίσκους χρόνους, ἐπικέχουσι φῶς καὶ ἐπὶ τῆς παλαιοτέρας ἴστορίας τῆς Σπαρτης. Αὗται πραγματεύονται περὶ τῶν ἀγώνων τῶν νέων Σπαρτιατῶν, τῶν τελουμένων κατ' ἔτος πρὸς τιμὴν τῆς Ὄρθιας Ἀρτέμιδος, ἀναφέρει δὲ ἔκαστη ἀφειδωμα γενόμενον ὑπὸ τοῦ νικητοῦ τῇ θεᾷ Τὸ αφιέρωμα ἡτο σιδηροῦν δρεπάνιον, οἰον εὑρέθη ἐμπτυγμένον ἐν δυῃ μᾶς τῶν ἐνεπιγράφων στηλῶν, ἐνῷ ἐπὶ τῶν λοιπῶν φαίνεται ἡ δυή, ητις ἐδέχετο τὸ σιδηροῦν δργανον.

Ὦ τελούμενος ἄγων, φέρων τὸ γενικὸν ὄνομα Παιδίχον ἢτο τριτός (μᾶλα κελῆς καὶ κατηρησάσθιν). Ἡ μῶσια (μυοῦ) φάνεται ὅτι ἡτο μουσικὸς ἄγων, ὃς καὶ κελῆτα, διότι κατὰ τινα εὐπραφήν νικητῆς ἦν Τιμοκάράτης (=εὐστομον εὐτροχάλου γλώσσων τοῦ δέ αἰσθλον αἰερας), τὸ δὲ κατηρησάσθιν =καταθηρατόφιον πιθανῶς ἀθλητικός τις ἐνοπλος ἄγων.

Τίς ή ἡλικία τῶν ἀγωνιζομένων; Ο προσδιορισμὸς αὐτῆς παρέχει τινάς δυσκολίας. Οὗτοι ως ἐπὶ τὸ πολὺ ἀναφέρονται «μικρόμενοι» ήτοι παῖδες δεναστεῖς, ὅλη ἀναμφιβόλως ἥσαν καὶ μείζονος ἡλικίας, διότι παῖς τις ἡδύνατο πλέον ἢ ἄπαξ νὰ λάβῃ τοιοῦτο βραβεῖον, καὶ ἐφήβος ἐτί.

⁷ Ἡν δέ τὸ ἄθλον βεβαίως μικρά σιδηρᾶ δρεπάνη, ἡ αὐτούσιος ἀπαξ ἀνακαλυφθεῖσα, ορητῶν δὲ ἀναφερομένη ἐν τινὶ τοῦ ἐπιγραμματοῦ («δρεπάνη»). Αὕτη οὖσα, ἀναμφιβόλως γεωργική, ἔσχεταιζετο πρὸς τὴν Ὁρθίαν «Ἄρτεμιν, ὡς θεάν τῆς φύσεως καὶ τῆς γονιμότητος.

Αἱ ἀνακαλυφθεῖσαι ἐπίγραφαι εἰνε κατὰ τὸ πλεύστον ἐν γλώσσῃ ἀρχαῖούσῃ, τὸ δὲ περιεχόμενον αὐτῶν καὶ ίδιᾳ τὰ ὄνοματα τῶν νικητῶν, ὃν τὰ πλείστα ἀνήκουσι εἰς γνωστά Σπαρτιατικά γένη, παρέχουσι τῇ ἑλτίδᾳ ὅτι ταχέως θά κατορθωθεῖν νὰ διευκρινηθῇ μεγά μέρος τῶν γενεαλογιῶν τῶν ἐπισημοτάτων οἰκῶν τῆς Σπάρτης, ὡς καὶ τῆς χρονολογίας αὐτῆς

Κατόπιν δὲ ἐταίρος τῆς Σχολῆς καὶ Βάσις ἐπραγματεύθη περὶ ὀχυρωματικῶν μνημείων τῶν Νοτίων Σποράδων.¹ Ἐν ἀρχῇ ὑμίλησε περὶ ἀρχαίων πύργων, κυκλικῶν ἢ τετραγώνων, ἀπαντώντων πολλαχοῦ τῶν Κυκλαδῶν καὶ τῶν Σποράδων (Λέρος, Ἀστυπάλαια κτλ.). Μεταξὺ τῶν ἄλλων ἡ Νίσυρος σώζει ἐν καλῇ πως καταστάσει τὰ τῆς πόλεως τείχη μεταξύ τύρων, τῆς ἀρχαίας πόλεως καὶ τεσσάρων κλιμάκων.² Ἐν δὲ τῇ Τήρῃ σώζεται καὶ ἡ Ελληνικὴ ἀκρόπολις μετά τῶν ἐρητειών ναοῦ ὅντος αὐτῆν δὲ τὰ τείχη τῆς πόλεως, τὰ μὲν ἐκ λίθων πολυγωνικῶν, τὰ δὲ τετραγωνικῶν.³ Ἐν τῇ πόλει τούτῳ ἡρεψιτοῖς μενοῖ δεικνύντων τὰ θεμέλια τῶν οἰκιῶν καὶ τὴν διεύθυνσι τῶν ὄδῶν.

ἔσεις, ἀς συνώδεινον προβολαὶ πολυαριθμῶν φωτεινῶν εἰκόνων.

ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑΙ

Γουσταῦος Φουζέρ — Gustave Fougères.

ΕΠΡΟΚΕΙΤΟ φαίνεται τὸ ἔργον, τοῦ ἐν Παρισίοις «Συνδέσμου πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν Ἑλληνικῶν δικαίων», τοῦ ὁρθίζεντος χάρις εἰς τὰς φωτισμένας καὶ πατριωτικὰς ἐνέργειας τοῦ καθηγητοῦ κ. Καζάνη καὶ τοῦ φίλου διευθυντοῦ τοῦ «Hellenisme». η. Α. Ἀδοσ-

Γουσταῦος Φουζέρ — Gustave Fougères

σίδη, τὸ ἔργον τοῦ συνδέσμου αὐτοῦ γὰ εἶναι ἀποκαλυπτικὸν δχι μόνον διὰ τοὺς ξένους ἄλλα καὶ δι' ἡμᾶς τοὺς Ἑλλήνας. Αἱ λαμπτραὶ διαλέξεις τῶν κ. π. Θ. Ὁμόλ., Καρόλον Δῆλ., Γ. Εσάν τὸ ἀποδεικνύουν. Καὶ ἡ σειρὰ τῶν διαλέξεων αὐτῶν ἔξακολονθεῖ μὲ τὴν αὐτὴν ἐπιτυχίαν καὶ ἐνθουσιασμόν. Μία τῶν πλέον ἐπιτυχῶν καὶ τῶν ὀραιοτέρων ἦτο καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ κ. π. Γ. Φουνζέρο γενομένη μὲ τὸν τίτλον Καθηγητὴς Ἑλλάς, τῆς ὅποιας καὶ ἀποστάσματα δημοσιεύουν εἰς τὸ τεύχος αὐτὸν τὸ «Παναθηναϊκα».

Ο κ. Φουνζέρο εἰς μίαν ἐνθουσιώδη διμήλιαν γεμάτην ἀπὸ ἀληθείας πραγματικῶς ἀποκαλυπτικάς, ὁμοίησε περὶ τῆς ὀραιότητος τῆς Ἑλλάδος καὶ τὴν ἀγάπην τὴν ὅποιαν τρέφουσιν οἱ ξένοι πρός αὐτὴν ἔξηγήσας τοὺς λόγους καὶ ἀναλύσας αὐτὴν τὴν ὁμορφιάν μὲ ἀκριβείαν ἐπιστημονικὴν καὶ παραπηρητικότητα ἀληθῶς καλλιτεχνικήν. Λέγομεν δὲ τὴν διμήλιαν αὐτὴν ἀποκαλυπτικὴν καθ' ὅσον ἦτο μὲν γνωστὸν ὅτι ἡ Ἑλλάς εἶναι ὀραία, δάσμοι πυργαφεῖς καὶ ποιηταὶ τὴν ἐξυηπναν, ἀλλ' ὅσοι τόσον κατηγορηματικοί, τόσον ἀκριβῶς καθορισμένοι καὶ σαφεῖς δὲν εἰλέχαν ἀδόκητην ἔχωρίσει, ἀναλύσει καὶ διακρίνει τὴν ἐλληνικὴν ὀραιότητα. Ο κ. Φουνζέρο ἀρχόμενος τῆς διμήλιας του εἰπεν δὲ ὅτι καλλιτέρων περιγράψας τὴν ὀραιότητα τῶν ἀκτῶν τῆς Ἑλλάδος δὲν εἶναι οὕτως κανένας ποιητῆς οὔτε συγγραφεὺς ἀλλ' ἔνας Γερμανὸς γεωλόγος ὁ Φίλιππον. Ήμποροῦμεν νὰ εἴπωμεν καὶ ἡμεῖς μετὰ τὴν λαμπτρὰν διμήλιαν του, ὅτι ἡ καλλιτέρα ἔκθεσις καὶ διάκρισις τῆς ἐλληνικῆς ἐν γένει ὀραιότητος ἀπὸ τὰς ὀραιότητας τῶν ἄλλων χωρῶν, μᾶς ἐπεφύλαττετο ἀπὸ ἔναν ἀρχαιολόγον μὲ ψυχὴν καὶ μάτι καλλιτεχνικόν.

“Αλλως τε ητο και ὁ ἐνδεδειγμένος διὰ τὴν μελέτην αὐτῆν. Ο Φουζέρο δὲν γνωρίζει τὴν Ἑλλάδα μόνον ἀπὸ τὴν ἄλλοτε ἐνταῦθα διαμονήν του ως ἔταιρος τῆς ἐν Ἀθήναις Γαλλικῆς σχολῆς· ξέχει ἔκποτε πολλές φροές ἔναντι γίρσει, τελευταίως δέ, ἀναλαβών τὴν νέαν ἀφεδον τοῦ Ὀδηγοῦ Joanne ἐπεχειρίσεις μακρινὸν ἀνά την Ἑλλάδα ταξεῖδι εἰς τὸ δοποῖον ὄφειλον καὶ τὸ πρῶτον μέρος τῆς ἐργασίας αὐτῆς: Αἱ Ἀθήναι καὶ τὰ περίχωρά της.

“Οοι ἐπεσκέψθησαν τὴν Ἀττικὴν ἐφωδιασμένοι μὲ τὸν ὄδηγὸν αὐτὸν ἡμπόρεσαν νά ἔκτιμήσουν χώρια ἀπὸ την γανστήν αρχαιοιλογικήν γνῶσιν τοῦ τόπου καὶ τὸ πλήθυς τῶν γονιμών πληονοσιῶν, τὰς

ὅποιας περιέλαβε εἰς τὴν πολύτιμον αὐτῆν συλλογήν του τῶν καλλιτεχνιῶν θησαυρῶν καὶ τῶν φυσικῶν θελγάθων τῆς χώρας.

Γλυκούς και συμπατής, καλλιτεχνικωτάτη φωτισμογνωμία, δ. χ. Φ. Φουνέρο είναι σημερον καυθηγητής της έλληνικής γλώσσης και φιλολογίας είς την Σορβόνη. Είναι συγγραφεύς πλείστων ἀρχαιολογικῶν μελετῶν, μεταξὺ τῶν δόπιων ἀναφέρομεν τὰς ἔξης: Δημόσιος καὶ ἴδιωτικος βίος τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ρωμαίων 1894. Λυσίον τὸ κοινὸν 1898. Ἡ Μαρτυρεία καὶ ἡ Ἀνατολικὴ Ἀρχαδία.

K. I. M.

Γεώργιος Ζερβουδάκης

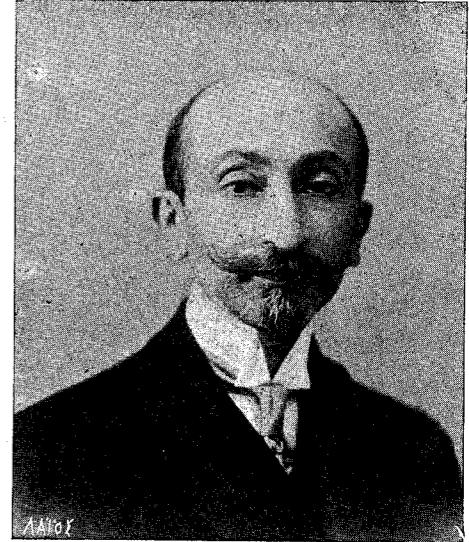
ΙΔΟΥ μία φυσιογνωμία τὴν δποιῶν ἀν συνήντα εἰς τὸν δρόμον του ὁ Νίτεσ θά ἐλάμβανεν ὃς πρότυπον διὰ νά βασισθή στερεώθεον ακόμη τὴν θεωρίαν του περὶ ίσχύος καὶ διὰ νά τραγουδήσῃ βαθύτερον τὸ αἰώνιον τραγοῦδι τῆς ζωῆς.

Σεβαστός φύλος καὶ διαπορετής συνεγράψης τῶν «Παναθηναίων» μ' ἐγγώριος μὲ τὸν ἔξεχοντα τραπεζίτην. Ἐνθυμοῦμαι καλῶς. Μὲ τὰς πρώτας ἀνταλλαγέσις φράσεις τῆς γνωριμίας, τὰς δὲ λόγους τυπικάς, καὶ οἱ δύο ἐκάμαψεν τὸ ἵδιον πρᾶγμα. Οὐ κ. Ζερβουδάκης προσήλωσεν ἐπάνω μονὶ ἑταστικά τὰ μεγάλα ἀμυγδαλωτά μάτια του, δύος ἐγώ τὰ ἴδια μονὶ ἐπί αὐτοῦ. Ἐνόησα ἀμέσως ὅτι μ' ἐβλεπεν ἀπὸ τὸ ὑψος τῶν ἐκαπιμωμούνων του. Τὸ πρᾶγμα ἡτο φυσικώτατον ἄφοι κ' ἐγώ τὸν ἐβλεπα ἀπὸ τὸ ὑψος τῶν ὀνείρων μου. Φαίνεται ὅτι ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου αὐτὸν συνηντήθησαν αἱ σχέσεις μας καὶ, καθὼς γνωρίζετε, εἰς τοιάτιας περιττώσεις τὸ αἰσθημα τοῦ γεννωμένον εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν θά είνε, εἴτε ἀμοιβαία μιαδιαφορία, εἴτε ἀμοιβαία ἐκτίμησις. Εύτυχώς συνέβη τὸ δεύτερον καὶ τοιουτορόπτως είχα τὴν εὐκαιρίαν νὰ τὸν μελετήσω περισσότερον, ἀν δηκιά ὡς τραπεζίτην καὶ ἐπιχειρηματίαν, ὡς ἀνθρωπον ὅμως μὴ πάσχοντα ἀπὸ τὸν «φόβον τοῦ πλησίον» καὶ ἐρωτευμένον μὲ τὸ ὠραῖον καὶ τὸ ἀγαθόν.

Πράγματι ή ἀγάπη του αὐτῆς πρὸς τὸ ὠραιόν καὶ τὸ ἀγαθὸν τὸν κατέστησε περιβλεπτὸν ὅχι μόνον ἐντὸς τοῦ Ἐλληνισμοῦ τῆς Αἰγαίου ἀλλὰ παντοῦ ὃπου ὑπάρχει ἔσθιτο καὶ ἦνας Ἐλλήν μόνον. Μετριόφρων, προσπήνετατος εἰς δῆλους καὶ γενναιόδυτος. Οἱ Ἐλληνες τῆς Ἀλεξανδρείας τὸν προοικίζουν διὰ τὴν θέσιν τὴν ὃποιαν ἀφήκε κανήν ὁ θάνατος τοῦ Ἀβέρωφ διότι δὲν ἔχει τίποτε ἀπό τὰ δυστροπίας ἐκείνιας τῶν πολυταλάντων ποὺ καθιστοῦν τὸν ἄνθρωπον ἀπεγνθῆ.

Μορφωμένος ὅσσον ὀλίγοι ἐκ τῶν πλουσίων μας καὶ νοῦς θετικώτατος εἰς τὰς ἐργασίας του, εἶνε ὁ γλυκύτερος ὀνειροπόλος μέσα εἰς τὸ στήτι του. Τὸ χρῆμα δὲν κατώρθωσε νά πετρώσῃ τὰ αἰσθήματά του μὲ τά δποια τὸν ἐπρόκιστον ἡ φύσις, καὶ μεδ' ὅλας τὰς ἀσχολίας του ἔγινοσκει τὸν καιρὸν νά βυθίζεται εἰς τὸ ἴδαινον. Αὔτὸν τὸν γλυκὺν ὀνειροπόλον σᾶς παρουσιάζω σήμερον, ὅστις παθαίνεται ἐμπροσθεν ἐνὸς τοπίου τοῦ Κορώ ή μᾶς εἰκόνος τοῦ Ἔγγρο, καὶ ὁ δύοτος ἔχει μεταβάλῃ τὸ μέγαρον του εἰς μίαν πλουσίαν πινακοθήκην ὅπου ἀντιτροσπεύνονται ὅλαι αἱ σχολαὶ διλῶν τῶν ἐποχῶν ἀπό τῆς Ἀναγεννήσεως μέχρι σήμερον.

Μέσα εἰς αὐτὸν τὸν ναὸν τῆς Τέχνης, ὅπου τὸ πνεῦμα καὶ ἡ ψυχὴ μεταρριζοῦνται, καὶ παρὰ τὴν πλουσίαν βιβλιοθήκην του ὃπου οἱ μεγαλεῖτεροι ποιηταὶ καὶ συγγραφεῖς ἀντιτροπάπεινται διὰ τῶν ἔργων των, εἰχά τὴν εὐτυχίαν ^v ἀκόνισθαι τὸν κ. Ζερβούδηκαν ψι-
θυροῦζοντα τὰ σκεπαστά του. Εἶνε ἔνας ἀπὸ τοὺς περι-
πατεῖς νοσταλγοῦντις τῆς Ἀττικῆς, τῆς γῆς αὐτῆς τῆς
αιώνιας καὶ ἱερᾶς, ἀπὸ τὴν ὄποιαν ἐξῆλθε τὸ φῶς

Γεώργιος Ζερβουδάκης

ποὺ ἐπλημμύρισε τὴν ἀνθρωπότητα. Μοῦ ἔξεμυστη-
ρεύθη μὲ ἔνα μικρὸν παράπονον δῖ τὸ δὲν τὴν ἐπεσκέ-
ψθη ἀκόμη τῇ Ἀττικῇ, διότι ἐπὶ ἐπατείᾳ δὲν
ἔξηλθε τῆς Αἰγαίου τὸν ἔνεκα τῶν ἀτελευτῶν ἐργα-
σιῶν του, αἰχμάλωτος τοῦ μόχθου, ἀλλ' ὅτι τὸ μόχθιον
ὅνειρον του εἶνε παρὰ τὸν γαλανὸν Σαρωνικὸν νά-
δονειροπολῆση μίαν ἡμέραν. Ἀλλ' ἂν δὲν εἰδεῖ τὰς Ἀ-
θήνας μέχρι σῆμερον δὲν εἶνε μόνον τὸ πολυάσχολον
ἀλλ' ἔνα αἰσθητὰ καλλιτεχνικόν, ἔνα αἰσθητὰ βαθὺν
καὶ δικαιολογημένον δὲν ἔνα δύνειροπολὸν. Δὲν ἥθελε
νὰ χάσῃ, διποὺ ὁ Σέλλευ, τὸ δύνειρον τὸ δόποιον ἔχει
πλάσει ἡ φαντασία του διὰ τὰς Ἀθήνας καὶ τὸ
δόποιον ἵσως θὰ τοῦ ἀφήσει ἡ ποργματικότης. Τὰ
μάτια του ὅμως ἀπήστροφαν ἀπὸ ἀλληνήν τὸν χαρᾶν
ὅταν ἐβειβιώθη ὅτι ἡ Ἀττικὴ ὀλόκληρος καὶ ὡς
πραγματικότης εἶνε ἔνα ἀτελεύτητον δραμα τοῦ δόποιον
ἡ γοητεία δὲν λησμονεῖται ποτέ.

Ἐπειτα ἀπὸ τὸ ὡραῖον αὐτὸ δειλινὸν ὃπου ἐνεβάθ-
μυνα εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου, τὸν εἶδα ἐπανει-
λημμένων εἰς τὸ γραφεῖον του καὶ εἰς τὸν δρόμον.
Ἄλλ ’ ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι του εἶνε ἄλλος ἀνθρώπος. Ως
ὅ Πρωτεὺς δοτις παρὰ τὰς ἀκτὰς τῆς Αἰγαίου πόλη
χειρο τὸς ἡμέρας του, ἀλλάζει μορφήν. Εἶνε πάντοτε ὁ
προσηγόρις καὶ ἡμερος ἀνθρώπως ἀλλὰ συγχρόνως καὶ
ὅ εἴλως τῆς ἐργασίας Κάνθε δευτερόλεπτον πού περνᾷ,
εἶνε μετρημένον ὅπως τὰ λόγια του. ’Αδύνατον εἰς τὸ
γραφεῖον του νά τὸν ἀκούσετε συντονίτα διὰ νά πε-
ράσῃ ἡ ὥρα. ’Οχι, διότι ἐκεὶ σφυρογλατεῖ τὸν χρυσόν
μὲ τὸν ὅπιον ὃν τὰ πραγματοποίησῃ ὅλα του τὰ ὄνει-
ρα, ὅλας τὰς εὐγενικὰς διαθέσεις τῆς ψυχῆς του τῆς
φρεδομένης μετα τόσης δρμῆς εἰς τὸ ὡραῖον καὶ τὸ
ἄνωθεν

ΠΕΤΡΟΣ ΖΗΤΟΥΝΙΑΤΗΣ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΧΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

ΤΗΝ περασμένη ἑβδομάδα ἔօρτασε τὴν εἰκοστήν ἐπετηρίδα της ἡ Ἐφημεῖος τῶν Κυριῶν. Τὸ σαλόνι ὃπου εὐρισκουν κάθε Σάββατον ἀπόγευμα οἱ λόγιοι ἔνα καταφύγιον, μὲ θεομήνιν ὑποδοχήν καὶ εὐχάριστην διμιλίαν, κάποτε καὶ μὲ ἀπαγγελίαν στίχων, ἔκτακτος

κίνησις τὸ ἔξωθρευε. Ἡ Κυρία Παρούεν ἐδέχετο τὰ συγχαρητήρια ὅλων. Καὶ τὴν βραδυάν ἐκείνην ὑπερχώρει ἀπέναντι τῆς χαρᾶς καὶ ἔστινε ἀπὸ τὸ πρόσωπόν της μιὰ ἀσύλητος γραμμῇ ἀστρόποτος ποὺ διαφαινεται συνήθως ἐπάνω εἰς τὸ πρόσωπόν της, καὶ ἡ ὁποία προδίδει τὴν ἔργατιδα τῆς πένας. Ἐργάτιδα μιᾶς ζωῆς πνευματικῆς, διπλῆς ζωῆς ὅπως τὴν ὄνομαζει ἡ Κυρία Παρούεν, εἰς τὸ σχετικὸν ἀρχόντος της, «εἰς τὴν ὅποιαν ἐξοδεύομεν, θυσιάζομεν, σπαταλῶμεν δηλητὴν δύναμιν μὲ τὴν ὅποιαν ἡ φυσις μᾶς ἐπροκίσεν, δῶλον τὸ φῶς τοῦ πνεύματος, δῶλον τὸ σθένος τῆς ψυχῆς».

ΕΝΑ μικροσκοπικὸν περιοδικὸν ἀπὸ 4 σελίδας κατὰ μῆνα ἐκδίδεται εἰς τὸν Πειραιᾶ. Ὄνομάζεται Ἰδέα. Γράφεται βέβαια καὶ ἀπὸ μικροσκοπικούς συντάκτας, ποὺ βρίσκουν ἐτοῖς τρόπον νὰ εἰποῦν δὲ τι αἰσθάνονται. Παρακολουθοῦμεν μὲ ἐνδιαφέρον τὰ πρώτα βήματά των. Νὰ καὶ ἔνα ποιηματάκι ἐνὸς συντάκτου 12 ἐτῶν που ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ τρίτον φύλλον τῆς Ἰδέας:

ΚΕΛΑΔΗΜΑ

Κάθε αὐγὴ τὸ λαζαμά σου, ὃ πουλάκι,
Γροικά σὰν θρῆνο μέσα στὸ κλαρί¹
Καὶ λέω μήτη ἡ καρδοῦλα σου πονή
Μὴ θάνατος σὲ χτύπησε σκληρός.
Μὴ μιὰν αὐγὴ τὸ ταῖρι σου νὰ φεύγῃ
Εἰδεις μακριά, πουλάκι μου φτωχό,
Καὶ σ' ἄφησε τὸ δόλιο μοναχό
Κι' αὐτὸς δ' πόνος σου εἶναι δὲ κρυφός.

ΓΙΑΝΝΗΣ Μ. ΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΛΑΒΑΜΕΝ τὸ ἀκόλουθον γράμμα:

Ἐν τῷ τελευταίῳ φύλλῳ τῶν «Παναθηναίων» κατεχούσιθη μετάφρασις εἰς πεξόν τῶν ὀκτὼ στίχων, οὓς δὲ ποιητὴς Καρδούτης είχεν ἀπευθύνει πρὸς τὴν Ἑλλάδα, ὡς τὸ ἔσχατον κύκνειον ἀσμά του. Ἀλλ' ὁ μεταφραστής οὐδόλως ἐννόησε, φαίνεται, διότι οὐδεμίαν ἔννοιαν ἀπέδωκε, τοὺς τελευταίους δυὸ τῶν στίχων τούτων

*Alza le forci omai, fatal sorella,
Perché tutto co' morti il mio cuor è,*

μεταφράσας :

«Θραύνω τὴν σμίλη, ὃ μοιραία ἀδελφή, γιατὶ ὅλη ἡ καρδιά μου εἶναι μὲ τοὺς πενθαμένους».

Ποὺ εὑρε τὴν σμίλην, ἵνα τὴν θέσην εἰς τὴν χεῖρα τοῦ ποιητοῦ, ἀφοῦ ἡ λέξις forci, κατὰ ποιητικὴν συγκοτὴν ἐκ τοῦ forbice, εἶναι ἀπλούστατα τὸ φαλίδι; Καὶ πῶς τὸν προστακτικὸν τοῦ alzare-έγειρεν - μεταφράσεις «θράψω»; Ήσσα δὲ ἡ μοιραία ἀδελφή, Τάχα ἡ Ἑλλάς, πόθες ἡν ἀπευθύνεται δὲ ποιητῆς καὶ ἐν τοῖς προηγουμένοις στίχοις; Τοῦτο φαίνεται νομίζων ὃ μεταφραστής Ἀλλ' ἐνὸς τοῦ Καρδούτης ἀπεκάλει ἀδελφὴν τὴν Ἑλλάδα θὰ ἦτο κατωτερὸς ἔαντος, διότι μόνον ἡ Ἱταλία δύναται νὰ εἴπῃ τὴν Ἑλλάδα ἀδελφήν, οὐχὶ δὲ εἰς Ἱταλός, ἔστω καὶ Καρδούτης.

Ἡ ἀδελφὴ δὲν εἶναι ἡ Ἑλλάς, οὐδὲ πρόκειται περὶ ἀδελφῆς ἐν σχέσει πρὸς τὸν ποιητήν. Εἶναι ἀπλούστατα μία τῶν τριῶν ἀδελφῶν, ἡ Ἀτροπος, ἡ διὰ τῆς ψαλίδος κόπτουσα τὸ νῆμα τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων καὶ ταῦτην ὄνομάζων ὃ ποιητής μοιραίαν-fatale-λέγει ἀπλούστατα:

«Σήκωσε τὸ φαλίδι σου, ἥτοι κόψε τὸ νῆμα τῆς ζωῆς μου, ὃ μοιραία ἀδελφή, διότι ἡ καρδιά μου εἶναι ἥδη ὅλη μὲ τοὺς τευχεῖτας».

ΡΥΞΠΟΣ ΣΤΗΛΒΑΝ

ANTI πάσσης ἄλλης ἀπαντήσεως μεταφέρομεν ἐδῶ τὴν ἐπιστολὴν τοῦ συνεργάτου μας κ. Μαρίνου Σιγούρου, δημοσιεύθεισαν εἰς τὴν Ἐστίαν τῆς 13 Μαρτίου.

Kύριε Διευθυντά τῆς «Ἐστίας».

Εἰς τὸ τελευταῖον φύλλον τῶν «Παναθηναίων», γράφων περὶ Καρδούτης. ἐδῶσα πεζὴν πρόχειρον μετάφρασιν τοῦ τελευταίου πρὸς τὴν Ἑλλάδα ποιημάτος του. Ὁ φίλος μου κ. Α. Καμπάνης ἐδημοσίευσε κατόπιν ἔμμετρον μετάφρασιν εἰς τὴν «Ἀκρόπολιν».

Εἰς αὐτὸν ἐπετέθη κάποιος εἰς τὸ πρόχειρον φύλλον τῆς «Ἐστίας». εἰς δὲ τὸ χθεσινὸν ἐκπατήσθησαν ἐμέ, ὃς ὑπενθύμησαν διότι εἰχα τὴν προτεραιότητα. Νομίζω περιττὸν ἡ ἀπολογηθῶ δι' ὅσους γνωμίζουν ἴταλικά καὶ δι' ὅσους ἔννοούν ἀπὸ ποιήσιν διὰ τοὺς ἀλλούς θὰ εἴτοι διλγάς λέξεις Ὁ ίταλικὸς στίχος τοῦ Καρδούτη εἶναι:

Alza le forci ormai, fatal sorella.

Ἐγὼ τὸν μετέφρασα:

Θραύσε τὸν σμίλη μου, ὃ μοιραία ἀδελφή.

Ο διορθωτής (ἀγνοῶ ποῖος εἶναι) λέγει διὰ τὸν ἐποεπε νὰ μεταφρασθῇ:

Sήκωσε τὸ φαλίδι σου, ὃ μοιραία ἀδελφή!

Τὸ τοιοῦτον εἶναι ἀνότον διότι force θὰ πῆ σμίλη μεθοξόν, καὶ μόνον κατὰ συγκοτὴν κάποτε καὶ φαλίδι, ἀντὶ forbice, διότι λέγει δὲ Δάντης:

Lo tempo νὰ d' intorno colle force

Ἡ μεταφράσα μάτη δὲν ἀξίζει τὸν κόπον νὰ κινήσῃ τὰ σχολία καὶ τὰς παρατηρήσεις, κανενάς, ἀφοῦ δὲ ποιητὴς μεταφράστης οὐδόλως ἐννόησε, φαίνεται, διότι οὐδεμίαν ἔννοιαν ἔννοειν δὲν κάμνει σθεματογραφίαν.

MAPINOΣ ΣΙΓΟΥΡΟΣ

AΠΕΘΑΝΕΝ ἐν Πετρουπόλει τὴν 2 (ν) Φεβρουαρίου ἐν ἡλικίᾳ 73 ἐτῶν, δὲ διάσημος ἡχητής, δίδυμος τοῦ ποιητοῦ D. J. Mendelejoff. Γεννηθεὶς τὴν 7ην Φεβρουαρίου 1834 ἐν Tobolsk ἐδρασε κατὰ πρῶτον ὡς καθηγητής ἐν Ὀδησσῷ, τῷ 1863 ἔγινε ὑπηργητὴς τοῦ Πολυτεχνείου τῆς Καλλέργης ἀπό τοῦ φίλον της Nesselrode καὶ τῆς πολωνίδος Θέκλας Gorska. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Βασσαροβίαν τῷ 1828. Ἐλαβε τὸν πλούτον τῆς Εὐρώπης ἐκ της συζυγού τοῦ Καλλέργη, τὸν ὅποιον διεκεχθῆ στερεα ἀπὸ διλγάς ἔτη συζυγού τοῦ. Ἀφοῦ ἐπεριηγήθη πολλάς πόλεις τῆς Εὐρώπης ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Βαρσαροβίαν ὅπου ἔλαβε σύζυγον τὸν ἐπιμελητὴν τῶν αὐτοκρατορικῶν θεάτρων Σέργιον Μονχανόφ. Αἱ ἐπιστολαὶ τῆς ἀπευθύνονται πρὸς τὴν κόμησαν Μαρίαν Kondenhoven εἶναι πλήρεις δέξιες παρατηρητικότητος καὶ ὡραίων κρίσεων περὶ τῶν διακεκριμένων ἀνδρῶν τῆς Εὐρώπης τοὺς διοικητὰς τῆς φιλολογίας. Τίποτε εὐκολώτερον παρὰ νὰ κρημνίσῃ κανεὶς τὸν Ομηρον, νὰ καταδειξῃ τὰς ἀδιότητας καὶ τὰ παιδικῶδα λάθη τοῦ Κορνηλίου, νὰ κατακρίνῃ τὰ τεχνάσματα τοῦ Ραχίνα. Εἶναι δυνατὸν νὰ σὰς πείσῃ ἔνας κριτικὸς διὰ τὰ λάθη καὶ τὰς ἀσχημίας τοῦ Ρωμαίου καὶ τῆς Ιουλέτας τοῦ Σαιξπηρο... Διαβάστε δέκανάτον τὸ ἀθάνατον ἀπὸ τὸ ἔργον καὶ τὰ λησμονεῖτε δόλα.

Ἡ ὑπογραφὴ αὗτη ὑπὸ χρονολογίαν 3 Δεκεμβρίου 1583 ἐτέθη ὑπὸ τοῦ Ἀγίου Διονυσίου κατὰ τὴν Σιγούρην, δημοσιεύθησεν τῆς ἀδελφῆς του, Σιγούρας ὁπότι.

Ἐπίσης ἄλλη ὑπογραφὴ ἀπαντᾶται ἐν σελίδᾳ 359 τῶν βιβλίων τοῦ συμβολαιογράφου Μαρτινέγκου. Ἡ ὑπογραφὴ αὕτη, ἀπὸ 3 Νοεμβρίου 1590, ἔχει ὡς ἔξῆς:

«† Ταπεινὸς Ἀρχιεπίσκοπος Αἰγίνης ὁ κατὰ πόσμον Σιγούρος μαρτυρῶ καὶ βεβαιώνω ὡς ἀνοθεν».

Τὸ βαττιστικὸν ὄνομα τοῦ Ἀγίου ἦτο Δραγανίγος, τὰ δὲ μοναχικά Δανήλη καὶ Διονύσιος.

Ο. κ. Ζώης τῷ 1895 ἐξέδωκεν ἐν Ζακύνθῳ εἰς βιβλίον, Ιστορικὴν πραγματείαν ὑπὸ τὸν τίτλον «ὁ Ἀγιος Διονύσιος», τὴν ὅποιαν τόσον είχεν ἐκτιμήσει ὁ ἀειμνηστὸς τοῦ Παρισίους ἐλληνιστής Emile Legrand ὁπότε ἐσκόπευε νὰ τὴν μεταφράσῃ γαλλιστί.

EΙΣ τὴν Λειψίαν ἔξεδόθησαν αἱ Ἐπιτολαὶ πρὸς τὴν κόρην μου τῆς Μαρίας φόν Μονχανόφ - Καλλέργη. Αἱ ἐπιτολαὶ αὗται ἀρχικῶς ἐγράφησαν γαλλιστί, ἀνήκουν δόμως εἰς τὴν Σλαβίκην φιλολογίαν, διότι η Μαρία Καλλέργη ἦτο κόρη τοῦ ωρόσου στρατηγοῦ κόμητος Nesselrode καὶ τῆς πολωνίδος Θέκλας Gorska. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Βασσαροβίαν τῷ 1828. Ἐλαβε τὸν πλούτον τῆς Εὐρώπης, τὸν ὅποιον διεκεχθῆσεν τοῦ Καλλέργη, τὸν σύζυγον τῆς Εὐρώπης ἐκ της συζυγού τοῦ. Ἀφοῦ ἐπεριηγήθη πολλάς πόλεις τῆς Εὐρώπης ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Βαρσαροβίαν τὸν διορισμόν της φιλολογίας. Τίποτε εὐκολώτερον παρὰ νὰ κρημνίσῃ κανεὶς τὸν Ομηρον, νὰ καταδειξῃ τὰς ἀδιότητας καὶ τὰ παιδικῶδα λάθη τοῦ Κορνηλίου, νὰ κατακρίνῃ τὰ τεχνάσματα τοῦ Ραχίνα. Εἶναι δυνατόν νὰ σὰς πείσῃ ἔνας κριτικὸς διὰ τὰ λάθη καὶ τὰς ἀσχημίας τοῦ Ρωμαίου καὶ τῆς Ιουλέτας τοῦ Σαιξπηρο... Διαβάστε δέκανάτον τὸ ἔργον τοῦ κ. Παλαμᾶ, «ὅτι ἔρριξεν νερὸν στὸ κρασί τοῦ Δάντε».

H «Nuova Rassegna di letterature moderne» τῆς Φλωρεντίας, δημοσίευε εἰς τὸ τεῦχος τοῦ Ιανουαρίου βιογραφικάς σημειώσεις περὶ τοῦ Ἀθανασίου Χριστοπούλου, τοῦ νέου Ανακρέοντος τῆς Ελλάδος, καὶ μεταφράζει ὀπτικά ποιήματα του. Δημοσίευε ἐπίσης ἐν μέρος ἐκ τῆς πεζῆς μεταφράσεως τοῦ «Ορκούτον κ. Γερασίμου Μαρκοφά», ὑπὸ τοῦ Ιωάννου Κάννα καθηγητοῦ εἰς τὸ πανεπιστήμον τῆς Παρίας Μεταφράζει ἀκόμη ἐν μέρος τῆς Γλωσσικῆς Ανθοβιογραφίας τοῦ κ. Γερασίμου Μαρκοφά, καὶ τέλος κάμνει σύντομον νεκρολόγιον εἰς τὸν Γεώργιον Ζουφρέν, διὰ τὸν διοικητὴν, σχετικῶς μὲ τὴν μετάφρασιν τῆς Θείας Καμαρδίας, ἐπαναλαμβάνει τὴν φράσιν τοῦ κ. Παλαμᾶ, «ὅτι ἔρριξεν νερὸν στὸ κρασί τοῦ Δάντε».

MΕΤΑ τὸν θάνατον τοῦ Ἀγγλου μυθιστοριογράφου Rod δημοσίευε ἀρχόντος περὶ Καρδούτης. Τὸν περιγράφει ὡς «ένα μικρὸν γέροντα, μὲ πολὺ ζωηρούς οὐρανούς, μὲ πρόσωπον διλοκόκκινον κάτω ἀπὸ μίαν κατάλευκην κόμην...». Δὲν εἶχε τὸν λόγον εὐκολον, αἱ φλέβες τοῦ προσώπου του ἐφούσκωνται ἀπὸ τὴν προσπάθειαν. Ἡ γωνίζετο ὁ προφορικὸς λόγος μὲ τὴν σκέψην ἡτοις ἐξήρχετο πάντοτε νικῶσα».

Ο. κ. Rod ἔχει τὴν ίδεαν δὲν τὰ πατριωτικά του ποιήματα είναι καθαρῶδας τοπικοῦ καρακτῆρος, καὶ δὲν περιέχει τὸν λόγον εὐκολον, αἱ φλέβες τοῦ προσώπου του ἐφούσκωνται ἀπὸ τὴν θαυμάσιαν διάθεσιν δὲν είναι θαυμάσια.

Μία ἀπὸ τὰς κυριωτέρας χορδὰς τῆς λύρας τοῦ Καρδούτη ήτο τὸ μῖσος ἐναντίον τῶν κληρικῶν εἰς βαθ-

καν, τῷ 1890 μετέβη εἰς τὴν Ταπονίαν. «Εγραψε καὶ ἀπέθανε πλησίον τοῦ Τόκκιο. Η ψυχὴ του είχε γίνει ἐντελῶς ιαπωνικὴ εἰχεν ἀφομοιωθῆ μὲ τὸ περιβάλλον.

TΑ Annales ἐπ' εὐκαιριαὶ τῆς εἰς τὴν Γαλλικὴν Κυρωδίαν παρα

μόνις ὁστε ν' ἀποκαλῇ εἰς τὰ ποιήματά του τὸν πάπαν
Πίον Ι Χ

oh! vecchio prete infame.

Ο χ. Rod θεωρεῖ τὸν Καρδούντσην ὡς τὸν Λεκόντ
δὲ Λίλ τῆς Ἰταλίας, καὶ νομίζει ὅτι ἡ μεγάλη δημο-
τικότης του ἐδημιουργήθη ἐξ αἰτίας τῶν πολιτικῶν
του φρονημάτων.

M. Σε.

ΤΟ γερμανικὸν περιοδικὸν *Nord und Süd* εἰς τὸ
τεῦχος τοῦ Φεβρουαρίου δημοσιεύει μελέτην περὶ
τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ καὶ στόλου. Ο συγγραφεὺς περι-
γράφει τὸ σύστημα τοῦ ὁργανισμοῦ τοῦ.

ΥΠΟ τὸν τίτλον ἡ πονηροτέρα ἔφεύρεσις ἑνὸς "Ἑλ-
ληνος «Ἄι Μοῦσαι» τῆς Ζακύνθου τοῦ ἱστοριοδι-
κοῦ κ. Δ. Χ. Ζώνη, διηγοῦνται τὰ ἑτομένα: Εἰς ἔνα
μεγάλον ἔργοστασιάρχην στίστων τοῦ Λονδίνου παρου-
σιάσθη ἔνας "Ἑλλην καὶ τοῦ εἰπε. "Ἐχω μίαν ἔφεύρε-
σιν. "Ἡ ἔφεύρεσις μου θὰ διαρκέσῃ δύο μῆνας τὸ πολὺ.
"Ἄλλος οὐδὲν αὐτοὶ μῆνες θὰ σᾶς δώσουν τόσα κέρδη
ὡς τὸ μοῦ πληρώσετε τὴν ἔφεύρεσίν μου 2 χιλιά-
δας λίρας". "Ἡ συμφωνία ἔκλεισε καὶ ὁ παραδόξος
ἔφευρέτης ἔξηκολούθησε: «Εἰς τὰ κοντιά τῶν στίστων
σας ὁ σύρτης θὰ τοποθετήται ἀνάτοδα καὶ μόλις ὁ
ἀρραράστης ὄντως ἔργον γένεται τὸ κοντί, θὰ χνωνται νὰ στίσταται
χάμη, τὰ ὅποια βέραια καθεῖς θὰ βαριάται νὰ μαζέψῃ
καὶ θ' ἀγοράζῃ ἄλλα. "Ετοι θ' αὐτῆσση ἡ καταγάλωσις
καὶ ἐπομένως καὶ τὰ κέρδη. Δὲν πρέπει δύως γὰ παρα-
ταθῆ τὸ πρᾶγμα πέραν τῶν δύο μηνῶν διότι ὁ κόσμος
θὰ τὸ καταλάβῃ ίνως καὶ ἀντὶ κέρδους θὰ ἔχετε ζη-
μίαν".

"Ἔτοι καὶ ἔγεινε. Ο ἔργοστασιάρχης ἔκέρδησε ἐν-
τὸς δύο μηνῶν 55 χιλιάδας λίρας καὶ ὁ "Ἑλλην ἔφευ-
ρέτης ἔπιῆρε τὰς δύο χιλιαδοῦλες του.

ΟΛΙΓΟΣΤΙΧΑ

Η Αῃ ἔκθεσις τῆς ΣΧΟΛΗΣ ΤΩΝ «ΠΑΝΑΘΗ-
ΝΑΙΩΝ» ΚΕΝΤΗΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΔΑΝΤΕΛΛΑΣ θ' ἀ-
νοιξη τὴν Τρίτην 20 Μαρτίου ὥρᾳ 5 μ. μ. εἰς τὴν
μεγάλην αἴθουσαν τοῦ «Παρνασοῦ».

Τιμητικὴ ἐπιτροπὴ τῆς Ἐκθέσεως:

Αἱ Κυρίαι: Ζωή Δαλλαπόρτα, Εἰρήνη Δημόκα, Χρη-
στίνα Ἐμπεδοκλῆ, Μαρία Μομφερράτου, Μαρία Ορ-
λάφη, Καλλιρόη Παρρέν, Ἐλένη Πολιτάκη, Ἀντιόπη
Σκέντερ, Νίνα Φωκᾶ.

Αἱ Δεσποινίδες: Λιλή Ἀντωνοπούλου, "Ἐλλη" Ἀπο-
στολίδη, Μαρία Κοτσάνη, Εἰρήνη Νικολαΐδη, Σοφία
Πολιτάκη.

Ἡ ἔκθεσις θὰ διαρκέσῃ δύο ἡμέρας.

Ἡ διεύθυνσις τῶν «Παναθηναίων» εὐχαριστεῖ θεο-
μῶς τὴν Επιτροπὴν διὰ τὴν εὐγενῆ ἀποδοχὴν τῆς
παρακλήσεως μας.

Αἱ 'Αθήναι προετοιμάζουν θερμοτάτην ὑποδοχὴν
εἰς τὸν Βασιλέα τῆς Ἰταλίας Βίκτωρα Ἐμμανουὴλ.

Ἡλθε εἰς τὰς 'Αθήνας καὶ προετοιμάζει τὴν τιμη-
τικὴν διὰ τὸν Βασιλέα τῆς Ἰταλίας παράστασιν τῆς
«Δεσποινίδος Μπελλί» δι συνθέτης κ. Σπύρος Σαμάρας.

Ο χ. Σαμάρας ἔχει συνθέσει νέον μελόδραμα ἐλ-
ληνικῆς ὑποθέσεως τὴν «Ρέαν».

«Εἰς τὸν «Σύλλογον πρὸς προστασίαν τῶν Ἑλληνῶν
Δικαίων» εἰς τὸ Παρίσιον ὠμήλησε ὁ χ. Ψυχάρης περὶ
Σολωμοῦ καὶ νεοελληνικῆς γλώσσης. "Ο χ. Ψυχάρης
ἐπλεξεῖ τὸ ἐγκώμιον τῆς νεοελληνικῆς φιλολογίας.

Ἐδωρήθησαν εἰς τὴν Ἐθνικὴν Βιβλιοθήκην τὰ χει-
ρόγραφα τοῦ ἀποθανόντος Νερούτσου, ἀναφερόμενα
εἰς τὴν ιστορίαν καὶ τοπογραφίαν τῶν Ἀθηνῶν καὶ
τῆς Αἰγαίου.

Εἰς τὸ Κάιρον ἐδόθη διὰ πρώτην φοράν ἡ «Χειρα-
φετημένη», τοῦ κ. Χρήστου Παπαζαφειρούλου ἀπὸ
τὸν θίασον Σαγιώτ - Νίκα. Κατὰ τὰς ἐκεῖθεν εἰδήσεις
τὸ ἔργον εἶνε μεστὸν σκηνικῶν προτερημάτων.

Ἡ παρισινὴ ἐπιθεώρησις *Journal des Débats* δη-
μοσιεύει μετάφρασιν τοῦ μυθιστορήματος τῆς κυρίας
Καλλιρρόης Παρρέν «Ἡ Χειραφετημένη».

Οι "Ἄγγλοι κατατρώγουν κυριολεκτικῶς τὰ βιβλία.
Ο Οὐδότερος Σκότος εἶναι ὁ περισσότερον ἀγαπητὸς συγ-
γραφεὺς τοῦ ἀγγλικοῦ κοινοῦ.

Ἀπέθανε ὁ μεγάλος χημικὸς τῆς Γαλλίας Μπερτελί.
Εἰς τὸ προσεχές τεῦχος θὰ γράψωμεν περὶ τοῦ ἐπι-
στήμονος καὶ τοῦ ἀνθρώπου.

Εἰς τὴν ιατρικὴν σχολὴν τῆς Νάντης ἔγειναν πειρά-
ματα, ὑπνοτισμοῦ διὰ τοῦ ἡλεκτρικοῦ ἔσεμπτος, τὰ
ὅπου ἐπέτυχαν.

Μὲ τὸ μηχανήμα τοῦ μηχανικοῦ δὲ Πλυνί τελευταίως
τελειοποιηθὲν εἰμπορεῖ ὁ δύντης νὰ ἐργασθῇ εἰς βά-
θυς ἐκατὸν μέτρων. "Ο ἔφευρέτης εἰργάσθη ἐπὶ πέντε
ἔτη πρὸς τελειοποίησιν τοῦ μηχανήματος.

Οἱ ἀδελφοὶ Παῦλος καὶ Βίκτωρ Μαργκερίτ, οἱ δ-
ποῖοι εἰργάζοντο καὶ ἐξέδιδον τὰ ἔργα των μὲ τὰ δύο
δύναματα ἀδελφωμένα, ἐργάζονται τώρα χωριστά.

Ἐκδίδονται προσεχῶς Ἐπιστολαὶ τῆς βασιλίστης Βι-
κτωρίας τῆς Ἀγγλίας μητρὸς τοῦ Βασιλέως Ἐδουάρδου.
Αἱ Ἐπιστολαὶ θ' ἀποτελέσουν τρεῖς τόμους.

Εἰς τὸν βράχον τῆς παραλίας Σὰν Φερέντσιο ὅπου
τὰ κύματα εἰχαν φέρει τὸ πτῶμα τοῦ Σέλλεϋ, 1822,
θὰ στηθῇ μνημεῖον πρὸς τιμὴν τοῦ ποιητοῦ.

Τὸ σπίτι τοῦ Καρδούντη θὰ μεταβληθῇ εἰς μυ-
σεῖον Καρδούντη, μία αἱθουσα τοῦ ὅποιου θὰ χρησι-
μεύῃ διὰ φιλολογικάς διαλέξεις.

ΝΕΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Νόχτες ὑπὸ Εἰρήνης Ἀθηναίας. Ἀθῆναι 1907
Δρ. 2.

Ο Δωδεκάλογος τοῦ Γύφτου ὑπὸ Κωστῆ Παλαμᾶ,
ποιήματα. Ἀθήνα Τυπογρ. «Εστία» Δρ. 3.

Ρωμαϊκὴ Ιστορία ὑπὸ Θεοδώρου Μόμμου μετάφρ.
Σ. Κ. Σακελλαροπούλου. Τόμ. Α'. Μέρος Β'. Τυπογρ.
Π. Δ. Σακελλαρίου.

Materie, Energie und Aether von Kon-
stantin D. Zenghelis — Sonderabdruck aus Na-
turwissenschaftliche Rundschau.

ΤΟΜΟΙ ΤΟΝ "ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΩΝ,, ΜΕ ΜΕΓΑΛΗΝ ΕΚΠΤΩΣΙΝ

Καταρτίσαντες πλήρεις σειράς τῶν «Πανα-
θηναίων», (1900 - 1906) πωλοῦμεν τοὺς περισ-
σεύοντας τόμους εἰς τιμὰς ἐκτάκτως ἡλιττω-
μένας.

Οἱ τόμοι 1ος, 2ος, 3ος, 4ος, 5ος, 6ος, 7ος
8ος 9ος 11ος καὶ 12ος πωλοῦνται πρὸς δραχ.
ἢ φρ. ΔΥΟ ἔκαστος.

Ο τόμος 10ος, ἐκ τοῦ δοποίου δὲν περισ-
σεύοντιν ἀντίτυπα, πωλεῖται μόνον μὲ δόλοκληρον
τὴν σειράν πρὸς δρ. 28 ἢτοι δόλοκληρος ἡ σειρά
δρ. ἢ φρ. 50.

Διὰ κάθε τόμου προσθέτομεν εἰς τὰς ἀνω
τιμὰς 50 λεπτὰ διὰ τὰς ἐπαρχίας καὶ 1 φράγκον
διὰ τὸ ἔξωτερον ταχυδρομικά.

Μετὰ τὴν ἔξαντλησιν τῶν περισσευόντων τό-
μων, αἱ δίλιγαι ὑπολειπόμεναι σειραὶ τῶν «Πα-
ναθηναίων» θὰ πωλοῦνται εἰς τὴν ἀρχικὴν
των τιμὴν δραχ. 150.

Αἱ παραγγελίαι στέλλονται πρὸς τὴν
Διεύθυνσιν τῶν «Παναθηναίων» ὅδος Ἀριστο-
τέλους 35 Ἀθήνας
καὶ προπληρώνονται.

Η Διεύθυνσις τῶν «Παναθηναίων»